పాత్రలు

పురుషులు :

బిజ్జలుడు—రాజు
బసవేశ్వరుడు
జగదేవుడు
త్రిపురాంతకభట్టు
అల్లయ్య
మధుపయ్య
మడివాలు మాచయ్య
మల్లయ్య
కిన్నరబ్రహ్మయ్య
పరాతయ్య
దౌవారికుడు
నలుగురు శైవులు
నలుగురు బ్రాహ్మణులు
గొల్ల బోయులు
బిజ్జదేవుడు
ఇద్దరు మంత్రులు

స్త్రీలు :

నీల, కళియాంబ.

నాంది

శ్రీశర్వాణిని బట్టి నృత్తరచనాశృంగారియై శృంగర
థ్యాశింజానము మువ్వలోఁ బ్రణవనాదం బౌ వృషస్వామియున్
గాశీనాథుని వంగడంబునను వంకల్ లేని జాబిల్లి నా
గేశున్ దేశహితైకజీవితుని రక్షించున్ ఘృణావీణయై.

దేశోద్ధారక విశ్వదాత బిరుదాధిష్ఠాన పీఠంబు స
ర్వాశాపూరణదానకీర్తి విభవారంభప్రియంభావుకం
బీశారాధనలబ్ధసంపదభిరామేచ్ఛావిహారంబు నా
గేశాఖ్యంబగు దీప్తి యాంధ్ర విషయం బెల్లన్ బ్రకాశించెడున్.

వెస విశ్వదాత చేవిదలించెఁగాఁబోలు
నీ గ్రంథభాండార మెంత యొప్పు
కూడి దేశోద్ధారకుఁడు దయఁజూచెనో
జాతీయ మయ్యె శాసనసభాళి
పేరిమిఁ గాశీనాథవిబుధుఁ డిచ్చెనో యేమొ
కవుల చేతుల ఘులంఘులలు పుట్టె
ప్రథమ నాగేశ్వరరాయప్రసాదమో
యెల్లసంస్థలు తల లెత్తుకొనియె

నని యొవనికీర్తి తెలుఁగునేలను విమాల
లందు నైతమ్ము పాడుట యయ్యె నేఁడు
నా మహామహుఁ గరుణించునట్టి నంది
పేర్చి నాట్యోత్తసుఖముఁ జేకూర్చుఁగాత!

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయోద్యన్మహాధి
కారిద త్తకళాప్రపూర్ణోరుబిరుద
దీపితవసంతరుచికం బొఁ దేయు నగుచు
మత్కృతిపతిత్వ మెంకర్కొ క్త మగు రేఖ.

జగ :—మహారాజా! ఆయన యవ్వ్రేరితిగను లేఁడు. సర్వ మానవులవలె సంభాషించుచు, నవ్వుచుఁ, జమత్కరించుచు, మహారాజువలె ఠీవి నెఱపుచు, గంభీరముగఁ జూచుచు, మహాభక్తునివలె నడుమనడుమఁ బ్రత్యగ్దృష్టి యగుచు, నాంతరపరిజ్ఞానసూచిగా మెల్ల హాసించుచు నున్నాఁడు.

బిజ్జ :—దళవాయీ! నీవు బ్రాహ్మణుఁడవు కదా! ఈ వీర శైవుఁడు నీ ప్రశంసకుఁ బాత్రమగుచున్నాఁడా?

జగ :—ప్రభువులును బ్రాహ్మణమతస్థులే.

బిజ్జ :—నేను బ్రాహ్మణమతస్థుఁడనైనను, శివారాధకుఁడను. వీరశైవము నే నవలంబింపకున్నను, బరతత్త్వము శివుఁడనియే నా యభిప్రాయము.

జగ :—ప్రభువులు మతవైషమ్యము లేకుండఁ బాలించు చున్నారు గనుక నేను బ్రాహ్మణుఁడను.

బిజ్జ :—వీరశైవము పరమతసన్నికర్ష మొప్పుకొనదు. బసవేశ్వరుఁడు నా మతసామ్య మంగీకరించునో, యంగీకరింపఁడో?

జగ :—త్రిభువనమల్లురు మఱి బసవేశ్వరు నేల మంత్రిగాఁ బిలిపించుచుండిరి?

బిజ్జ :—జగదేవా! బలదేవదండనాయకు నెఱుఁగుదువుకదా! ఆ మహాపురుషునియం దభిమానముచేత బసవేశ్వరున కీ మంత్రిపద మర్పించుచుంటిని. బలదేవుఁడు చనిపోయికూడ నా కన్నులయెదుట నున్నాఁడు. ఆయన యుపకారము నా బిడ్డ బిడ్డతరాన నేను మఱచిపోలేను. సర్వరాజ్య మేలిన మంత్రి చనిపోవువేళకు సంస్కారమున కింతఁ జిల్లిగవ్వ

లేనిచో, నాయన నిష్కామప్రవృత్తి యెంత యని చెప్ప వలయును. బసవేశ్వరుఁడుకూడ మేనమామపోలిక యను కొందును.

జగ :— కాని, మహాప్రభూ !

ఒకఁడు రాజను బ్రజయు నన్యోన్యభక్తి
నలరఁజేసెడు పట్టి రాజ్యాంగవేత్త
మఱియొకఁడు నూతనవిచిత్రమార్గములను
దక్కి తారుచు నున్న మతప్రవక్త.

బిజ్జ :— దళవాయీ! రాజ్యాంగమునకు మతమునకు సంబంధము లేదు. వీరశైవుఁ డైనంతనే కల్యాణకటక మంతయు వీరశైవముచేయునా? అందఱును మానవులే. అందఱిలోనను జీవుఁ డున్నాఁడు. అందఱకు క్షుత్పిపాస లున్నవి. అందఱకు నాలుబిడ్డ లున్నారు. ఎవ్వఁడును దన మత మితరునిమీఁద బలవంతముగాఁ జొనిపి వానికిఁ బ్రాణోపద్రవము తేరాదు.

జగ :— త్రిభువనమల్లు రట్లే పాలించుచున్నారు.

బిజ్జ :— జగదేవా! ముఖస్తుతి కాదు. నే నేమి పాలించుచున్నాను? మీ పన్నిద్దఱుమంత్రులు పాలించుచున్నారు. ఆ గుణదోషములు నావి కావు. రాజ్యమున నేమైన దోషములు సంప్రాప్తించినచో నా దోషములు నావి కావు. అట్టి మిమ్ము నియమించిన దోషమే నాది. మీ రెల్లరు వేదవేదాంగవేత్తలు; నీతిశాస్త్రకోవిదులు; యుద్ధవిద్యానిపుణులు.

జగ :— మహాప్రభూ! తమకన్న యుద్ధవిద్యానిపుణు లీ రాజ్యమునందు లేరు.

బిజ్జ :—దళవాయీ! ఖడ్గకళానైపుణ్య మేమిచేయును? ఏది చేసినను దైవము చేయనలయును. నే నొంటరిగ శయ్యామందిరమున నిదురించుచుంటె ననుకొనుము. అప్పుడు నాయొద్ద ఖడ్గ ముండదు. మాటవరుసకు నీవే ఖడ్గము పుచ్చుకొని నన్ను నఱుకవచ్చెదవు. నా యస్త్రకళాకోవిదత్వ మే మగును?

జగ :—పాపము శాంతించుఁగాక! ప్రభూ! ఎంతమాట!

బిజ్జ :—దళవాయీ! అదికాదు. నేను తైలపదేవుని సంహారింపలేదా? నీవు నన్ను సంహారింపవచ్చును. నీవు కాదు, మఱియొకఁ డనుకొనుము.

జగ :—మహాప్రభూ! పశ్చిమచాళుక్యరాజుల రక్తమునుండి వెచ్చదనము తొలఁగిపోయినది. వారు రాజ్యము నిభాయించుకొనలేకపోయిరి. త్రిభువనమల్లురు తమరు సమయమునకుఁ గలచుర్యవంశదీప్తిఁ బ్రజ్వలింపఁజేసితిరి. లేనిచో నీ తెలుఁగు కర్ణాటకము బీరువడి యుండును.

బిజ్జ :—ఇదిగో! నేను బయలుదేరుచున్నాను. మీరు పదండు.

(జగదేవుఁడు నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ :—("కపురంపుఁ దళుకు" లిత్యాది పద్యమును చదువును)

జగ :—(ప్రవేశించి) మహాప్రభువులు పిలిచినట్లున్నారు.

బిజ్జ :—జగదేవా! నీ కొక రహస్యము చెప్పెదను.

జగ :—మహాప్రసాదము.

బిజ్జ :—దళవాయీ! నేను వచ్చుచున్నాను. మండలాధీశ్వరులను సామంతులను గజతురగపదాతులను సిద్ధముగా నుండు

మనుము. మహామాత్యుఁడైన బసవేశ్వరుని పోయి తోడి తెత్తము.

(పరిక్రమించును. బసవేశ్వరుఁడు, మంత్రులు నెదురవత్తురు)

విమలశివాచార త్రిమలధిక్కార
అమిత మహాచార! అచలితధీర
విరహితసంసార! వీరావతార
పరిహృతాహంకార! భక్తివిహార
శివభక్తిసార! విశిష్టప్రకార!
వృజినతిరుకుఠార! విహితోపకార!

బసవేశ్వరుఁడు :—మహారాజా! మీ యాజ్ఞబడి వచ్చితిని. ఉపకారము ప్రభువులవలన జరిగినది.

బిజ్జ :—మంత్రిసత్తములారా! బసవేశ్వరుఁడు కళ్యాణకటక వీథుల వెంట వచ్చుచుండఁగా నేను జూడకపోతినిగదా! అప్పుడు వీథు లెట్లున్నవో!

ఒకమంత్రి :—

పుణ్యాపణ్యాంగనల్ పురవీథులందుఁ
బుణ్యాత్ము బసవప్రభుని జూచువేడ్క
చూడఁగవచ్చెద సుదతి నే ననుచు
వేడుక చెలుపక వేగ రమ్మనుచు
బసవన్నఁ జూడక పడతి పో ననుచు
ముసుగిడి వేగరా ముడిచుక యనుచు

ఒకొకమంత్రి :—

మానిని బసవన్న మహిమ యి దనుచు
మానుగా భక్తుల మతి మాత మనుచు

కంటివే బసవయ్యఁ గమలాయతాక్షి
కంటినే మోక్షమ్ము కంటిగా కనుచు

మూఁడవమంత్రి :—

వచ్చువారును జూచువారును గట్టి
నిచ్చువారును జూచి యేగెడువారు
పారిపారి తెచ్చి విభూతి వీడ్యంబు
లరుదొంద బసవయ్య కర్పించువారు

నాల్గవమంత్రి :—

అంగనల్ వివిధపుష్పాంజలు లిచ్చి
మంగళారతు లెత్తి మహి మ్రొక్కువారు
స్వస్తి దీర్ఘాయువు శంకర యనుచు
ప్రస్తుతిదీవనల్ పచరించువారు

బిజ్జ :—ఈ నాఁటికి నా రాజ్యము సుమంత్రినిక్షిప్తమైనది. ఇంతటి ప్రజానురంజకుఁడు రాజ్యసర్వకార్యనిర్వాహణము సాగించుచుండఁగా, నేను సుఖనిద్ర పోయెదను. జగదేవ దండనాయకా! చూచితివా! బలదేవదండనాయకుఁడు బసవేశ్వరుఁడుగా మీ యెదుట సాక్షాత్కరించెను.

జగ :—మహామంత్రికి జగదేవుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు.

కలియుగరుద్ర సత్కరుణాసముద్ర
విలసనభద్ర సద్వినయనిర్ణిద్ర (నమస్కరించును)

తక్కిన మంత్రులు :—

విపులక్షమాకార వినయప్రచార
సుప్రతిష్ఠితవిస్తార శుద్ధశరీర (నమస్కరింతురు)

బిజ్జ:—జగదేవా! భువనాశ్రయమహామంటపమునకు దారి దీయుంపుడు. తక్కిన మంత్రు లందఱు నెచ్చట ?

జగ:—భువనాశ్రయ మహామంటపమునందే సామంతమండలాధీశులు, మంత్రిదండనాథులు మహాప్రభువులయు, నమాత్యులయు రాకకై వేచియున్నారు.

(తెర యెత్తఁగా నభిషేకసంభారములతో సభ కనిపించును)

బిజ్జ:—(బసవేశ్వరుని దనప్రక్క నున్న పెద్దగద్దియమీఁద నెక్కించి వస్త్రాభరణము లిచ్చి)

సకలసామ్రాజ్య పూజ్యస్థితి కెల్లఁ
బ్రకటింపఁగా నీవు పతి వట్లుగాక
నాయర్థమునకుఁ బ్రాణమునకుఁ బతివి
వేయును నేల? నీవే నేను బసవ!

బసవా! నిన్ను నమ్మితిని.

బస:—

సకలలోకైకరక్షకుఁడగు శివుఁ
డొక నిన్ను రక్షించుటకు నెంత పెద్ద
కావున మా లింగదేవు భక్తులకు
నేవేళ వెలచుండు మింతియచాలు
నీరాజ్య మేలించు టిది యెంత పెద్ద
నీరధిమేరగా నిన్ను నేలింతు—

(బిజ్జలుఁడు జగదేవునివంకఁ జూచును. జగదేవుఁడు బిజ్జలునివంకఁ జూచును.)

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! ఈ రాజ్యమంతయు నీకుఁ గైవసము చేసితిని. ఖిూ మేనమామయుఁ గల్యాణకటకప్రతిష్ఠాచార్యుఁ

డును, సర్వమతసామరస్యమహామతియు నైన బలదేవ దండనాయకుల మార్గ మవలంబించి మమ్ముఁ గృతార్థులఁ జేయ వేడుచున్నాను.

బస :—మహారాజా! సర్వము శివప్రీతిగాఁ జేసెదను. నాకుఁ దృణ మక్కఱలేదు. సర్వజగమ్ము ప్రమథమయము. ప్రమథార్పితమైన దంతయు రుద్రార్పితము. లింగధారులే ప్రమథమూర్తులు. శివమయమైన యీ సర్వప్రపంచము శివమయముగాఁ జేసెదను.

మంత్రులు :— కల్యాణకటకరాజ్యవర్ధమానధీవిభవాచార్య! త్రిభువనమల్లప్రసాదపరిలబ్ధ మహామాత్యపదవీపదచిహ్నమకుటరత్నపరిశోభితమస్తకాలంకార! బసవేశ్వర! జయము! జయము!

(తెరలోఁ బెద్దధ్వని.)

జగ :—అమాత్య పట్టాభిషేక సమయజనిత సంతోషకోలాహలము దిక్కులఁ బిక్కటిల్లుచున్నది.

బిజ్జ :—మహామాత్యా! ఇంకఁ దక్కిన సర్వవ్యవహారములు తామే చూడవలయును. నేఁటికి సభ చాలించితిని.

(జగదేవుఁడు, బిజ్జలుఁడు దక్క నందఱును వెడలిపోవుదురు.)

బిజ్జ :—జగదేవా! బసవేశ్వరుఁ డన్నమాట లెట్లున్నవి?

జగ :—వీరశైవమతావేశముతో నిండి తొలుకాడుచున్నవి.

బిజ్జ :—ఆ వాక్యములు మఱలఁ జెప్పుము.

జగ :—

శాపుమ మా లింగదేవభక్తులకు
నేవేళ వెలచుండు మింతియ చాలు,

అని యొకటి.

భక్తులే ప్రమథులు, ప్రమథులే శివుఁడు,

అని మఱియొకటి.

బిజ్జ :—దళవాయీ! బసవేశ్వరుఁ డేమియు గోప్యముగాఁ జెప్ప లేదు. ఈయన వీరశైవులను బైకెక్కించునా యేమి?

జగ :—అట్లేల చేయును? ఆయన శివావతారము గనుక జగత్తంతయుఁ దనమయముగాఁ జూచెను. రాజనీతికి మతమునకు సంబంధ మేమి?

బిజ్జ :—జగదేవా! నీవు నేదో దాఁచి మాట్లాడుచుంటివి. మీరు పదండి. నేను గొంత విశ్రాంతి తీసికొనవలయును.

(జగదేవుఁడు నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ :

మంత్రి నిక్షిప్తమైన సామ్రాజ్య మెల్ల
మంత్రియదుపాజ్ఞలందున మసలుచుండు
దండనాథులు వాని మంత్రంబునందె
బద్ధవిశ్వాసులై చేని పట్టఁబోరు.

మంత్రియైనవాఁడు వట్టి రాజ్యనీతివేత్త కావలయును గాని, వాని కన్యవిషయావేశము కూడదు. మంత్రి కవియైనచో, బొక్కసము కవులకు దోచిపెట్టును; గాయకుఁడైనచో, గాయకులకుఁ గొల్లయిచ్చును. ఒక ప్రబల మతవిశ్వాసియైనచోఁ, దన్మతానుయాయులకు బొక్కసము ఛ్ఛాఱవిడు

చును. అతని యభినివేశమునకుఁ బ్రాబల్యము తక్కిన రాజ్యాంగవిషయముల యందు దౌర్బల్యము తెచ్చును. బసవేశ్వరుని పాలనము నేఁట తేపట నిర్ణయింపరాదు. సంగమయ్య సాకూత్తుగా వచ్చి స్వాగత మొసఁగిన బసవేశ్వరుఁడు తక్కిన యుల్పులైన మతావిష్టులవలెఁ బ్రవర్తింపఁడు. కొలఁదిదినములలోననే బసవేశ్వరుని రాజ్యపాలనానిపుణత్వ మెఱుకపడఁగలదు కదా! సుప్రతిష్ఠితుఁడైన యమాత్యుని దొలగించుట దుర్లభము. ఉంచుటయో, తొలగించుటయో శీఘ్రకాలములో నిర్ణయింపవలయును. శివభక్తులకు వెఱచుచుండవలయు ననుట చిత్రము. రాజు శివభక్తులకు వెఱువవలయునా? రాజునకు సర్వప్రజలు వెఱువ వలయును; మహామాత్యుఁడుకూడ వెఱువ వలయును. ఎవఁడురా అక్కడ?

ద్వారికుఁడు :—(ప్రవేశించి) మహాప్రభూ! ఏమిసెలవు?

బిజ్జ :—"తెలపదేవుం డెటు చూచె నేనును ద్రిశూలం బట్టులే చూచితిఁ."

ద్వా :—చిత్తము.

బిజ్జ :—ఏమిరా! ఇంకను నిచ్చటనే యుంటివా?

ద్వా :—మహాప్రభువుల యాజ్ఞ తెలియలేదు.

బిజ్జ :—పోయి త్రిపురాంతకదేవభట్టారకునిఁ బిలుచుకొనిరమ్మని చెప్పలేదా?

ద్వా :—చిత్తము.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ :—శివభక్తు లందఱు ప్రమథులా ? సర్వము వారి యర్పిత మైనచో శివప్రీతికరమా !

(త్రిపురాంతకభట్టు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ :—త్రిభువనమల్లుఁడు కాలచుర్యుఁడు బిజ్జలుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు.

త్రిపు :—మహారాజ ! స్వస్తి.

బిజ్జ—ఆర్య ! శివభక్తులందఱు ప్రమథులా !

త్రిపు :—అని వీరశైవుల విశ్వాసము. వారికి భక్తియం దున్నంత విశ్వాసము మఱియొకదానియందుండదు. వారు వర్ణవ్యవస్థ యందుఁ గర్మయందు విరోధింతురు. కేవలభక్తి శివైక్యము నాపాదించు నని వారి భావము.

బిజ్జ :—జగత్తంతయుఁ గర్మాధీనముకదా !

త్రిపు :—బ్రాహ్మణులు కర్మాధీన మందురు. వీరశైవులు భక్త్యధీన మందురు.

బిజ్జ :—భట్టారకా ! బసవేశ్వరునకు మహామాత్యపట్టము గట్టితిమి.

త్రిపు :—ప్రభువుల దయ. మహారాజు దయ చూచినచో, నిరుపేదకు నీరాజన మెత్తుదురు.

బిజ్జ :—బలదేవదండనాయకునందు మాకుఁ గల భక్తి యట్లు చేయించినది.

త్రిపు :—బలదేవదండనాయకులు వీరశైవులయ్యు సర్వమత సామరస్యము కలవారు.

బిజ్జ :—బసవేశ్వరుఁ డచ్చముగా మేనమామను బోలినవాఁడు.

త్రిపు :—చిత్తము.

(అంతట జగదేవుఁడు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ :—భట్టారకు లింకఁ బోవచ్చును.

(త్రిపురాంతకుఁడు నిష్క్రమించును.)

జగ :—మహారాజా! మహాసభనుండి వెడలినంతనే బసవేశ్వరుఁడు వీరశైవుల సభ చేసెను. ఆ సభలోఁ దన యమాత్యత్వ మెట్లు నిర్వర్తింపఁబడునో యని యొక బాస చేసెను. ఆ బాస యెట్టిదనఁగా,

శివరాత్రి నిత్యమ్ము చెల్లించు బాస
శివభక్తు లెల్లను శివుఁడను బాస
భక్తుల యొగ్గులు పట్టని బాస
భక్తుల కుల మెత్తి పలుకని బాస
యడిగిన యర్థంబు లెడపని బాస
యేమి వేఁడిన నడుగిడ కిచ్చు బాస
కలనైన శివునకు గెలుపీని బాస
గెలుపు భక్తుల కిచ్చి కీడ్పడు బాస
పరసమయంబులఁ బరిమార్చు బాస
పరవాదులను బట్టి భంజించు బాస
హరగణపరతంత్రుఁడై యుండు బాస
హరభక్తు లెట్లన్న నట్లను బాస
భవికి మ్రొక్కని బాస భవి కీని బాస
భవబాధలకు నగపడకుండు బాస

ఇట్టిది. ఇంక భవులైనవారికి బ్రదుకఁ దెరువు లేదు. భవులు శైవులకుఁ గంటబడరాదు.

బిజ్జ :—దళవాయీ ! నీవును, నేనును భవ్యులము. బసవఁడు శైవుఁడు. రాజును నేను. మంత్రివి నీవు. మన మిద్దఱి మతనికంటెఁ బడమా?

జగ :—వారి చర్మచక్షుస్సులు కాదు. జ్ఞానచక్షుస్సులనుకొందును.

బిజ్జ :—అయినచో బసవేశ్వరుని బాసలోఁ దప్పు లేదు. మఱియు నింకేమైన విశేషము లున్నవా?

జగ :—బసవేశ్వరునకు మహామాత్యపట్టము దొరకిన దన్నం తనే కటకమున జంగములసంఖ్య యెక్కువైనది. జంగముల మూఁకలో నిసుక వేసిన రాలుట లేదు. కొందఱు (అర్ధోక్తి)

బిజ్జ :—ఎదియో చెప్పవచ్చి యాఁగితివి ! కొందఱేమి?

జగ :—మహాప్రభువులు మన్నింపవలయును.

బిజ్జ :—భయము లేదు. చెప్పుఁడు.

జగ :—మహారాజులు వీరశైవదీక్షఁ బుచ్చుకొందురని కొంద అను కొనుచున్నారు.

బిజ్జ :—ఎవ రా కొందఱు? నే నట్లనుకొనుట లేదు. నేను శైవుఁ డనే కాని, వీరశైవుఁడను గాను. వర్ణాశ్రమాచారధర్మము లకు నేను వ్యతిరేకిని గాను. నా రాజ్యమునఁ దద్విపరీతము జరుగరాదు. కాని, జగదేవా! బసవేశ్వరుని యెదుట నున్నప్పు డామహామాత్యుని మొగమువంకఁ జూచు చున్నప్పుడు నేను వీరశైవుఁడనే యనుకొంటిని.

జగ :—నేను నట్లే యనుకొంటిని.

బిజ్జ :—అందఱు నట్లే యనుకొనిరి. మన యందఱి మాటలు వీరశైవుల కవితాపద్ధతియగు ద్విపదచ్ఛందమునే యాశ్ర యించినవి.

జగ :—బసవేశ్వరుఁ డొక మహాపురుషుఁడు. మహాపురుషుల లక్షణమే యది. వారి యెదుట నున్నంత సేపు మఱి యెవ్వఁడును నోరు మెదప లేఁడు. స్వతంత్రభావము లూహింప లేఁడు.

బిజ్జ :—జగదేవా! నేను బసవేశ్వరుని మహామాత్యుఁడని, బలదేవదండనాథుల మేనల్లుఁడని గౌరవించుచుంటినే కాని, యాయన వీరశైవుఁ డని కాదు; ఆయన యొక్క యవతారమనియుఁ గాదు.

జగ :—నేను నిన్నటివఱకు కల్లే యనుకొంటిని. ఆయన దర్శనము చేత నా యెడలిలోని ప్రతిరక్తబిందువు కళవళపడినది. నా మనస్సు మాత్రము బ్రాహ్మణమతమునే తర్కించి సిద్ధాంతముచేసి విశ్వసించుచున్నది. నా హృదయ మాయనవంకకే లాగుచున్నది.

బిజ్జ :—మంత్రులు పరస్పరము ప్రేమభాజనులై యుండుట మంచిదిగదా!

జగ :—చిత్తము. కాకతిప్రోలునిమీఁద దండయాత్రకై సైన్యసన్నాహము చేయవలసియున్నది. నేను సెలవుతీసికొందును.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ :—పూర్వచాళుక్యులనుండి చీలి, కాకతిప్రోలుఁడు రాజ్యమేర్పఱచెను. పశ్చిమ చాళుక్యులనుండి చీలి, నే నేర్పఱచితిని. ప్రోలుఁడు చాళుక్యుల సామంతుఁడు. తైలపదేవుని రాజ్యము నాకుఁ బ్రాప్తించినది. ప్రోలుఁడు నాకు సామంతుఁడు కావలయును. కాని స్వాతంత్ర్య మవలంబించుచున్నాఁడు. జగదేవుఁ డీపనికిఁ జాలినవాఁడు. జగదేవుని సాయములేక కల్యాణకటకము నాకు సిద్ధించెడిది కాదు.

శుభముహూర్తమున బసవేశ్వరుని యాశీర్వాదముతో జగదేవుని సైన్యములతో ననుమకొండకుఁ బంపించెదను. బసవేశ్వరా! నీ రాజనీతి యొక్కటియేగాక నీ మహాశివభక్తి కూడ మా కీయుద్ధములో జయము కలిగించుఁగాక! నేను గూడఁ గ్రమముగా శైవదీక్షఁ బుచ్చుకొందునా? అదిగో, త్రిశూలము మఱల నాకుఁ గన్పించుచున్నది. ఈ త్రిశూల దర్శన మైనప్పుడెల్ల నొకసంహారము జరుగుచునే యున్నది. ప్రోలరాజీ సంహారాగ్నిముందు శలభాయమానుఁ డగును.

ప్రత్యంతధాత్రి సర్వము నల్లనై క్రమశశ్శ్వేతమై పైకి సాగుకొలఁది
సాగిన శిఖరంబు శారదనీరదాచ్ఛము శి[illegible]కకుత్స్పృశ మగుచు
నాపైని తేజోమయాకృతి సత్త్వరజస్తమస్త్రిగుణభాస్వంత మగుచు
మూఁడువర్ణములతో మూఁడుమండలములై పరివేషసుప్రభాభాజియగు.

వెనుక సర్వనీలాకాశమునకు శైవ
ముద్ర వేసినగతి శ్రీసమూహి కాఁగ
లలిని నాకంటికిని త్రిశూలంబు తోఁచు
తైలపునినాఁటి సంహారవేళఁబోలి.

(తెర)

ద్వితీయాంకము

(ప్రదేశము : రాజమందిరము ముంగు. ఇద్దరు మంత్రులు, నలుగురుపౌరులు.)

ఒకపౌరుఁడు :—అయ్యా ! నమస్కారం. వాఁడెవఁడో చాకలిఁట. శివభక్తుఁడుట. దారి నడ్డంవచ్చిన వాళ్ళనల్లా చంపేస్తు న్నాఁడు.

రెండవవాఁడు :—అయ్యా ! తమరు ప్రభువుగారితో చెప్పాలి. ఈ దురాగతం యెల్లా మాన్పిస్తారో చూడండి. వాఁడు శివ భక్తుల గుడ్డలు మోసుకుపోతోంటే, యెవఁడూ వాడి కడ్డం రాకూడదఁట. ఆగుడ్డలు యెవళ్లూ తాక కూడదట. అడ్డం వచ్చినవాళ్ళని చంపేస్తున్నాఁడు. ఇవ్వాళ ఒకణ్ణి చంపే శాఁడు. ఊరంతా గగ్గోలుగా ఉంది. రాజుగారితో చెప్పి యేదో చేయించకపోతే మనుష్యులు బతక లేరు.

బిజ్జ

జగ్గమంత్రి :—వాణ్ణిగురించి మేమూ విన్నాము. ఇవ్వాళ సి యెవరిని చంపాఁడు?

:—అసలు వాఁడు దారివెంట పోతూనే కేకేసుకుంటూ

బిజ్జ పోతాఁడు.

"భవులు—శరణుల వస్త్రముల్ సంధిల్లి రేని
ఓడఁ జాపాడుతుఁ జుండో యని..."

గంటకట్టి యూరివెంటఁ దిరుగుతున్నాఁడు. వాఁడిచేతిలో యెప్పుడూ కత్తివుంటుంది. ఈ వుపద్రవం తొలగించే ఉపాయం చూడండి.

మంత్రి :—మహారాజు సభలోఁ గూర్చుండి యున్నారు. అక్కడికి పోదాము రండి.

(తెరయెత్తఁగా బసవేశ్వరుఁడు, జగదేవుఁడు, బిజ్జలుఁడు, ప్రవేశింతురు.)

మంత్రి :—మహాప్రభూ ! ఈ పౌరు లేదో మనవి చేసికొనుటకు వచ్చిరి.

పౌరు :—ప్రభూ ! ఎవఁడో చాకలివాఁడట. వాని పేరు మడివాలు మాచయ్యయఁట. వాఁడు శివభక్తుల వస్త్రములు గాని యుదుకఁడఁట. దారివెంటఁ బోవుచో భవులు వాని వస్త్రములు తాఁకినచోఁ జంపివేయుచున్నాఁడు. వాఁడొక గంట పుచ్చుకొని దానిని మ్రోఁగించుచు 'నాకడ్డము వచ్చినచోఁ జంపెద' నని యఱచుచు వీథులవెంటఁబోవును. నేఁడొక పరదేశి విప్రుఁడు తెలియక దగ్గరగాఁ బోఁగా వానిని సంహరించినాఁడు. ఆ శవముతలగూడఁ గన్పించుట లేదు.

బిజ్జ :—బసవేశ్వరా ! ఇది యేమి యాగడము? నీవు మహాత్మాత్ముఁడ వైతి వని చాకలులు, మాలలు యథేచ్ఛముగాఁ బ్రవర్తించు చున్నారు. ఈభక్తుల ముందిం కెవ్వరును బ్రదుకుటకు వీలులేదా? ముటికి గుడ్డ లుదుకు చాకలి కింత కావరమా? చీరలు ముట్టుకొనినచో ముఱిగిపోవునా? ఊరిలోనివారే యింత యదరిపడి పోఁగాఁ బరదేశి యింక మన యూరు వచ్చి యేమి బ్రతికి పోవును? వాఁడు చాకలియా, రాక్షసుఁడా? జగదేవా! యామికులను బిలిపించి వానిని వెంటనే చంపింపుము.

బసవఁడు :—మహారాజా! "చాకి, చాకి" యని యేల సందడించెదవు? చాకియే యతఁడు సాక్షాల్లింగమూర్తి. కులజుండు నతఁడే, యకులజుండు నతఁడే. కులము లేకయు నన్నికులములు నతఁడే. ఆ నీలగళు నపరావతారంబు. పరమేశుభక్తుల పరిధానవితతిగాని యొం డుదుకఁడు. వానిని నంటఁగానీఁడు. ఇతరులు ఘటించునెడ, భక్తుల చీరలు భక్తుల కిచ్చు. జంగమం బడిగిన సమకట్టనిచ్చు. చీరలు వైచినవా రడిగినను వారికిఁ దమతమ వస్త్రంబు లిచ్చు. చీరలంటిన మాత్రఁ గారించు భక్తుఁ డూరకుండునె చంప కీరుపోయినను వల దభిమానంబు పొలిపుచ్చుకొనకు."

బిజ్జ :—ఏమీ! అభిమానము పొలిపుచ్చుకొందునా? వాఁడు తప్పకుండఁ జంపునేమి? జగదేవా! నీవును యామికులును బోయి దుర్వారాంధకారనామక మదాంధగంధగజంబుఁ బైకొల్పి వానిని జంపిరండు.

(జగదేవుఁడు, మంత్రులు, పౌరులు నిష్క్రమింతురు.)

బసవఁడు:—మహారాజా! పొరపాటు చేయుచుంటివి. అతఁడు చాకలి కాఁడు. బ్రహ్మదేవునిజడలు జన్నిదములుగ భిక్షించిన బ్రాహ్మణుఁ డతఁడే. అతఁడే యపవర్గసామ్రాజ్యమును సహజముగఁ బాలించు క్షత్రియుఁడు. దుర్భవకర్మఘుటవహిత్రమును భవాంబుధిఁ ద్రిప్పు వైశ్యుఁ డతఁడే. అతఁడే సత్కార్యములను బండించి నూర్చెడు శూద్రుఁడు. వానికిఁ గులములేదు. అత డజరామరుఁ డయోనిజుఁ డవ్యయుఁడు.

బిజ్జ :—వానిపే రేమి?

బస :—మడివాలు మాచయ్య

బిజ్జ :—వాని దేయూరు ?

బస :—హిప్పరిగెగ్రామము. నే నమాత్యుఁడ నైతి నని విని నేను శివభక్తుఁడనని యీయూరు చేరినాడు. రాజా! మాచయ్య సాక్షాత్సంగిమయ్య. నేను వానికి భక్తుడను.

బిజ్జ :—బసవేశ్వరా! నీవు మహామాత్యుఁడవు కదా! నీవు వాని నాజ్ఞపెట్టలేవా ?

బస :—నే నతనియాజ్ఞలో మెలఁగువాఁడను.

బిజ్జ :—మంత్రియాజ్ఞలోఁ దక్కువారు మెలఁగుదురుగాని తక్కువారి యాజ్ఞలో మంత్రి యుండఁడు.

బస :—పరమేశ్వరునకు మంత్రియు, మంత్రికామియు లేదు. మాచయ్య కారణపురుషావతారుఁడు. వానికిని సంగమయ్యకును భేదములేదు.

జగ దేవుఁడు :—(ప్రవేశించి) మహారాజా! రక్షింపుము, రక్షింపుము.

బిజ్జ :—ఏమి జరిగినది ?

జగ :—మేముపోయి యేనుఁగుతో వానిరాక కరిగట్టి నిలచితిమి. వాడు మమ్ముల్లంతఁ బొడగని యార్చి బొబ్బిడుచుఁ'గల్లినాథుని భద్రగజ మొక్కనరుని యేనికదున్నకు నేల పంకించు, మానవుల్ చావక మగుఁడు డో' యనుచు మమ్ముం దఱి నెదుర్కొని గంట మ్రోగించి యేనుఁగును దాఁకెను. వాని ధాకకుఁదాళలేక యేనుఁ గొత్తిగిల్లెను. మావంతులు పోయి వాని నెదుర్కొనిరి. వాఁడు తనవీపుమీఁద నున్న బట్టలమూటయుఁ, జేతిగంటయుఁ జిత్రముగా నాకాశమునం దిరియించి, మావంతులను జంపి యేన్గును నుగ్గునుగ్గుగాఁబొడి

చెను. మాలకు మాంసము, గొడారికిఁ దోలును గాకుండఁ దోలుఁగఁ ద్రోసెను. పైగా నిట్లనెను. "ఎవఁడు నామీఁద నేనుఁగు నిట్లుసిగొలిపెనో, యారాజు క్రొవ్వడగింతు" నని. నే నొక్కఁడనే తప్పించుకొని తమ కిది మనవిచేయుటకు వచ్చితిని.

బిజ్జ :—ఓహో! జగదేవా! కాకతిప్రోలునిమీఁదికి దండయాత్రకు బోయెడు మొనగాడవు. వానిమీఁదికిఁ దక్కిన మంత్రులను బంపెదను.

బసవఁడు :—మహాప్రభూ! మంత్రుల నందఱను వాఁడు చంపును. మన మిర్వురము పోదము.

బిజ్జ :— సరే నడువుఁడు.

(పరిక్రమింతురు.)

బస :—మహాప్రభూ! తమరి కిరువదాండారి కథయుఁ, బావూరి బ్రహ్మయ్యగారికథయుఁ జెప్పితినిగదా! మహాభక్తుల లక్షణము లిట్లేయుండును. మాచయ్య నన్ను లెక్కచేయఁడు. శివభక్తులుగాని తమ రన్నచో నసలు లెక్కసేయఁడు. వాఁడు శరభావతార మెత్తినగతి విజృంభించు నతని ముందు మనసైన్యములు, మనశక్తులు ఆఁగవు.

బిజ్జ :—అయినచో మఱి యేమిచేయుమందురు ?

బస:—అతఁడు పరమేశ్వరుఁడే కాకున్న, బట్టల మూటయు, గంటయు నాకాశమునం దిరిగియుంపఁగలఁడా! మనుజుని తలఁ గొట్టినచో నేలఁ బడదా! ఏనుఁగు తోలు మాంసములు తన్నింపకుండ నెవఁడైనఁ జంపఁగలఁడా! మన మతని

బోయి శరణుచొత్తము. ధూర్తులపై పోయినచో, నతఁడు మనలనుగూడఁ జంపును.

జగ :—బసవేశ్వరా! అతఁడు మహాభక్తుఁడే కావచ్చును. లోక దృష్టికిఁ జాకలిగదా! త్రిభువనమల్లదేవుఁ డాయనను శరణు చొఁజరాదు.

బస ;—జగదేవా! మంచిమాట చెప్పితివి. రాజట్లు చేయ వలదు. అచ్చట బండారి బసవయ్యగా రుందురు. ఆయన మాచయ్యగారి భక్తుఁడు. ఆతనితోఁ జెప్పించెదము.

(తెరయెత్తఁగా మాచయ్యయు, నాతనికి సాష్టాంగనమస్కారము చేయుచున్న బండారి బసవయ్యయుఁ గన్పింతురు.)

బసవేశ్వరుఁడు :—మాచయ్యగారూ! క్షమించాలి. పక్షిమీఁద పాశుపతం తొడుగుతారా? ఈ రా జనఁగా యెంత? ఈ రేడులోకాల్లో నీకెదు రెవఁడు? ఈతప్పు క్షమించాలి.

మాచయ్య :—ఏ తప్పు క్షమించాలి? నీవు చేసినతప్పా, నీరాజు చేసినతప్పా? నాలుఁగులక్షలఅరవై వేలగీతాలు వ్రాశాననా నీ కహంకారము? నీయంత సంగీతపాటకుఁడు లేఁడనా నీ పొగరు? ఓరి అవినీతుఁడా! కల్లినాథుఁడు నీ తప్పును క్షమిస్తాఁడా? నీవు వ్రాసిన ఆ పాడుగీతం విని నేను శివ శివా యని చెవులు మూసుకొన్నానే. నీవుకు బేరుఁడివిరా! శివభక్తులందఱూ నీకుయాచకులా? గొప్పమంత్రివైనావు. అధముఁడా! అడిగేవారు లేక యిట్లా బడగవై పోయినావు. అటువంటి యాచకుల్ని చూస్తున్నా గాని యిట్లాంటి యాచకుల్ని చూడటంలేదు.

బస :—మాచయ్యా, క్షమించు, క్షమించు.

ఆక్రాంతసంతతాహంకారనిరతు
నక్రమాలాపు నిర్వక్రాపరాధు
నూర్జితక్రోధు వివర్జితసత్యు
దుర్జనాచారు ననిర్జితకాము
నజ్ఞానపుంజమ్ము నపగతశౌచు
విజ్ఞానహీను వివేకవిదూరు
నిర్భాగ్యచూడామణిని భక్తిరహితు
దుర్భావకు నవినీతుని నన్ను నింక
గాచి రక్షింపవే కారుణ్యపాత్ర
యేచిన మద్గర్వ మెల్ల మాయించి.

ప్రభూ! సంగమేశ్వరా! నాల్గులక్షల యఱువదివేల గీతముల గర్వముచే నాతల తిరిగిపోయినది.

మాచయ్య :—ఓరీ బసవా! యాచకులగు శివభక్తులకు నీవిచ్చు నేనికలు దున్నలు. నీ విచ్చు గుఱ్ఱములు గాడిదలు. నీ విచ్చు నగ్రహారములు పచ్చుమన్ను. ఛీ, ఛీ నీమొగము నేను జూడను.

బిజ్జలుఁడు :—(సాష్టాంగపడి) మాచయ్యా! రక్షించు! రక్షించు! నీవే పరమేశ్వరుఁడివి. నీవు శివుఁడ వని తెలుసుకోలేక మోసపోయాను. బసవేశ్వరుఁడు నీకు నిజమైన భక్తుఁడు. ఆయనన్ని, నన్నూ నీవు రక్షించాలి. భక్తుల్ని దైవం రక్షించకపోతే, మఱెవరు రక్షిస్తారు?

మాచయ్య :—రాజా! లే! లే! బసవఁడు మా ముద్దుబిడ్డ. వాణ్ణే మేమి చేస్తాము? బసవా! సేదదేరవోయి, సేదదేరు.

బస :—

నీ మహాత్త్వము చూడ నే నెంతవాఁడ
ధీమణి సంగయ్య, దేవ ! మాచయ్య
నీవు శంకరుఁడవు నేను గింకరుఁడ
నీవు నిర్మలుఁడవు నేను దుర్మలుఁడ
నీవు విజ్ఞానివి నే నవిజ్ఞాని
నీ వమృతాంగుండ నే విషాంగుండ
స్వామి త్రైలోక్యచూడామణి వీవు
భూమి నిర్భాగ్యచూడామణి నేను.

మాచ :—బసవా ! బసవా ! నీ వెవ్వరు, నే నెవ్వరు? నేను వట్టి చాకలివాఁడను. నీవ్వూ మీ సంగమయ్యా దేవుళ్ళు. నేను శివభక్తుల కాలిదుమ్మును. రాజా ! నీయేనుఁగులూ మావంతులూ చచ్చిపోలేదు. ఆ బ్రాహ్మఁడూ చావలేదు. వాళ్ళను నే బ్రతికిస్తాను. మీరు పదండి. మీ వెంటనే వాళ్లూ వస్తారు.

(మాచయ్య నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ :—బసవేశ్వరా ! మీరేమి తప్పచేశారు ?

బస :—నే నొక గీతం వ్రాశాను. అందులో అహంకారం చూపించాను. నే నర్థార్థికల్పశాఖి నని, యాచకులందఱికీ అడిగినదల్లా యిస్తాననీ అహంకారంగా వ్రాశాను. మాచయ్యగారు నాకు తగినశిక్ష చేశాఁడు.

జగ :—మహాప్రభూ! అదిగో మావంతులతో దుర్వారాంధకార మత్తగజము వచ్చుచున్నది. ఆ పరదేశివిప్రుఁడుకూడ ద్రుళ్ళిసలాడుచుఁ గేకిసలు కొట్టుచుఁ బోవుచున్నాఁడు.

బిజ్జ :—జగదేవా! వీనిఁగొని గొట్టములోఁ గట్టివేయు మనుము. నే నంతఃపురమునకుఁ బోవుచున్నాను. మీ రందఱు మీ మీ పనులమీఁదఁ బొండు.

(మంత్రులందఱు నిష్క్రమింతురు.)

బిజ్జ :— ... సు వీరశైవముఖముగాఁ దిరుగుచున్నది.

నీల ... :—(ప్రవేశించును.)

శివ నీ యడుగులు తేవే, చివురాకులఁ బూజించెద
తవిలి బూజ పట్టకుండ గవుసెన వేసెద వానికి శివ॥
శివ నీ జడ లిటు తేవే, పువులు దవనమును పెట్టెద
గవిసి మంచు కప్పకుండఁ గైజతలోపలఁ బొదిగెద శివ॥
శివ నీ పాపసగలు తేవే, చిచ్చికొట్టి జోకొట్టెద
నవియఁజేయు విసములపై నమృతము నవ్వులు చిలికెద శివ॥
శివ కట్టుకళాసము తేవే తవిలిన దుమ్మును దులిపెద
తావలబావికాడ నదికి తొగగువన్నె తెప్పించెద శివ॥
శివ నీ గొంతుక తేవే, తవిలి నలుపు తుడిచివేతు
పువుబూదియ పట్టించెద శివనేత్రము కట్టించెద శివ॥

బిజ్జ—చెల్లీ! ఈ పాట యెక్కడ నేర్చావు?

నీల:—నేనే పాడుతున్నాను.

బిజ్జ:—నీవు కవివా యేమిటి?

నీల:—నేను గాదు కవిని. శివుఁడు కవి.

బిజ్జ:—అంటే?

నీల:—నాలో ఆయ నుండి పాడిస్తున్నాఁ డన్నమాట.

... టువంటిపాట నీవు ၊ వాయ లేవు.

నీల:—ఎందుకు వ్రాయలేను ? బసవఁడు—

బిజ్జ:—బసవఁ డెవరు ?

నీల:—పెద్దమంత్రి బసవేశ్వరుఁడు.

బిజ్జ:—ఆయన నీకు బసవఁడా ?

నీల:—బసవఁడు కాదు, బసివిగాఁడు. వాఁడు నాలుఁగులక్షల అరవైవేల పాటలు వ్రాశాఁ డఁట సంగమయ్యమీఁద. ఆ సంగమయ్య మా శివయ్యకన్న యెక్కువవాఁడా ?

పాట:—

శివా ! నీవా ! 'సంగమయ్యా? యెవ రెక్కువా?
యెవరెక్కువయ్యా ? శివా
యెవరెక్కువయ్యా ! సంగమయ్యా !
అలా సంగమయ్యకు ఇలా శివయ్యకుం బలె జడ లున్నవా ?
జడలపై సురమడుగు తోడుకాడునా ?
మడుగు ఒడ్డున చందమా మున్నదా ?
మామ వెన్నెలలు ఒళ్లంతాను బూదల్లె ప్రాకున్నదా ?
శివా ! నీ వెక్కువా ! సంగమ య్యెక్కువా ?

అలా సంగమయ్యకు ఇలా శివునివలె పులితో లున్నదా ?
తోలుపై జిలుగారు మచ్చున్నదా ?
మచ్చమచ్చకు మధ్య మణిగియుండిన నెమ్మికను లున్నవా ?
కనులలో బంగారుకాం తున్నదా ?
కాంతిలో జిలుగారు కైపున్నదా ?
కైపులో వడిదడుకుగా నన్ను నాడించు కాపున్నదా !
శివా ! నీ వెక్కువా ? సంగమ య్యెక్కువా ?

ఆలా సంగమయ్యకు ఇలా శివునకుంబలె యెక్కయెద్దున్నదా?
యెద్దుపై బంగారుజీ నున్నదా?
జీనుపై నందాలగా రున్నదా?
గౌరుకన్నులలోని కలకలల తలతలల కమ్మదన మున్నదా?
సంగమయ్యా! నీకు! సంగమయ్యా!

బిజ్జ:—నీలా! అమ్మా! బసవని నెప్పుడైన చూశావా?
నీల:—చూశానా? మే మెప్పుడూ కలిసే వుంటాంగా!
బిజ్జ:—ఇప్పు డేడీ!
నీల:—ఉన్నాడు లే, నీకు తెలియదు.
బిజ్జ:—నీవు పిచ్చదాన వై పోతున్నావు.
నీల:—నీ కిష్టం లేకపోతే వెళ్లి పోతున్నాను లే.
బిజ్జ:—కాదు, కాదు, వెళ్లవద్దు. వెళ్లవద్దు, ఇంకో పాట పాడు.
నీల:—అన్నా! నా కేమిపాటలు వచ్చు?
బిజ్జ:—ఇప్పుడు రెండుపాటలు పాడావుకదా!
నీల:—నేను పాడ లేదే.
బిజ్జ:—అయితే వెళ్లు.
నీల:—(పోవుచు)

శివుని మెత్తగొంతుకెల్ల చేదువిసము కందించునో
శివుని బెడగునొడలు పట్టి చిలువనగలు నొరిపించునో
యేమి సేతు నేమి సేతు నిల్ల శివుని కేమౌదును — శివుని.
పైని గంగ తంండ్రి కెంత బరువుచేసి యులయించునో
పూని చందమామ తాను మోయరాక బరువౌనో
యేమి సేతు నేమి సేతు నిల్ల శివుని కే మౌదునో — శివుని

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:—ఆహా! ఈబిడ్డ మహాభక్తురా లగుచున్నది. తన భక్తి తనకుఁ దెలియుట లేదు. బసవేశ్వరున కీ పిల్ల సంగతి తెలియదు. తెలిసినచో నేమి సేయునో! జగమ్ము కర్మప్రధాన మని లోకము వంచింపఁ బడుచున్నది. భక్తిలో నున్న పారవశ్యము మోక్షమే. మోక్షమునకును, దానికిని భేదము లేదు.

(త్రిపురాంతకభట్టు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:—భట్టారకా! మాచయ్యకథ విన్నారా?

త్రిపు:—వింటిని. మీ యుద్దేశ్య మేమి?

బిజ్జ:—అతఁడు శివావతారము.

త్రిపు:—మహాప్రభూ! భక్తి వేఱు. భక్తివిషయమైన శివుఁడు వేఱు. వాఁడు శివభక్తుఁడు కావచ్చుఁగాని శివుఁడు కాఁడు.

బిజ్జ:—శివునకు శివభక్తునకు భేదము లేదు.

త్రిపు:—ప్రభూ! బసవేశ్వరుని మతము మీకు రుచించుటలో నాశ్చర్యము లేదు.

బిజ్జ:—నేను గ్రుడ్డిగా నవలంబించుట లేదు.

త్రిపు:—నేను సెలవుతీసికొందును.

(నిష్క్రమించును.)

(తెరలో ధ్వని.)

బిజ్జ:—జగదేవుఁడు దండయాత్రకు బయలు దేరుచున్న ట్లున్నది. జగదేవుని బంపించకముందు బసవేశ్వరుని యాశీర్వాదము పొందవలయును.

జగదేవుఁడు:—(ప్రవేశించి) మహారాజా! సర్వము సన్నద్ధమైనది. ప్రభువుల యనుజ్ఞయే యాలస్యము.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరునకుఁ గబురంపించవలయును.

జగ:—వా రిదె వచ్చుచున్నారు.

(అంతట బసవేశ్వరుఁడును, మంత్రులును ప్రవేశింతురు)

బిజ్జ:—మహామాత్యా! నమస్కారము. జగదేవుని యుద్ధము నందు గెలుచునట్లు మీ రాశీర్వదింప వలయును.

నీ శివభక్తి కారణము నేలకు నాకును నీ ప్రసాదకే
ఖాళమితంబులై యడఁగుఁ గష్టములెల్ల భవాబ్ధిపోత! నా
యాశలనెల్ల నీ బుజమునందునఁ బెట్టితిఁ దేల్చు ముంచు నీ
వే శరణంటి సద్గుణనిధీ! బసవా! బసవా! వృషాధిపా!

బస:—మహారాజా! శివుని దయచేతఁగాక మన మెవరిచేత నేమగును? అతఁడు మనల గెలిపింపఁ దలఁచినచో గెలిపించును; ఓడింపఁదలచినచో నోడించును.

జగ:—బసవేశ్వరా! అట్లు కాదు. నీ నోట నాశీర్వాద మొక్కఁడు వచ్చెనేని మా కదె చాలును. మేము జగము లెల్ల గెలిచెదము. స్వామీ! నీ మాటమీఁద జగములు నిలువక యెట్లు తప్పించుకొని పోఁగలవు? నీవే సంగమేశ్వరస్వామివి; నీవే బసవేశ్వరుఁడవు.

బస:—జగదేవా! నే నమాత్యుఁడను; రాజనీతివేత్తను. శివుని యందు నాకుఁ గొంతభక్తి గలదు. నామాటకు ప్రపంచములు నిలుచునా!

బిజ్జ:—బసవా! పరాఙ్ముఖుఁడవు గాకుము. కాకతీయులు చాళుక్యులకు సామంతులు. చాళుక్యవంశమే నేఁడు కాలచుర్యవంశమైనది. అందుచేత మనకును, వారు సామంతులుగాక తప్పదు.

జగ :—నీదయచేత మేము రిపుల గెలువఁజూచుచుంటిమి. మీయాశీర్వాదము మాకు కలుగవలెను.

బస :—జగదేవా! శివుని దయ యున్నచో గెలుతువుగాక! పొమ్ము. విభూతి సర్వరక్షగా భావింపుము. లింగధారణము లేక శివభక్తుఁడు కాఁడు. నీవు భవివి. శివుఁడు ని న్నెంత చూచిన నంత చూచును.

బిజ్జ :—బసవేశ్వరా! జగదేవుఁడు నెపటికి గెలిచిన యుద్ధము లన్నియు భవిగానే గెలిచెను. నీ యాశీర్వాద మున్నచో, దీనినిగూడ భవిగానే గెలుచును.

బస :—నా యాశీర్వాదము వచ్చినది.

(అందరును బరిక్రమింతురు.)

బిజ్జ.—జగదేవా! గెలిచిరమ్ము, పొమ్ము. బసవేశ్వరుని యాశీర్వాదము వచ్చినది. ప్రోలునకు బుద్ధిచెప్పి రమ్ము.

మా సామంతుఁడు గాగ నుండక నిలింపజ్యేష్ఠుఁడైనన్ రణ
వ్యాసంగంబున నిల్వలేఁడు జగదేవా! నీ భుజప్రౌఢి స
ర్వాశాశేకపకుంభపాటనకళావ్యాపారపారీణతా
భ్యాసం బైనది గెల్చిరా! ప్రళయమార్తాండప్రతాపార్చివై.

అదిగో త్రిశూలమ్ము విదు
త్పద మెల్లను నాపరించెఁ బ్రళయానేహోం
బుదమాలాక్రాంతిఁ జెడిన
చిదుకుల యాతపములట్లు చెడు రిపుబలముల్.

మా బసవేశ్వరుం డిల శమూత్యుఁడుగా నెపుడమ్మె నప్పుడే
మా బవరంబులన్ గెలువు మాది, రిపుల్ వినమచ్చిరల్ సదా
జ్ఞాబధిరత్వ మేచి యనిఁ జత్తురు కాలచురిప్రభాచ్ఛటన్
గూబలబోలె దాగుకొన గూండ్లలు లేక చరింతు రెల్లెడన్.

(తెర.)

తృతీయాంకము

(ప్రవేశము : బిజ్జలుఁడు, ఒక మంత్రి.)

బిజ్జ:—బొజ్జదేవా! జగదేవునినుండి యేమని వర్తమానము వచ్చినది?

బొజ్జ:—మహాప్రభూ! జగదేవ దండనాయకులు పోయి కోటను ముట్టడివేసిరఁట. నాల్గురోజులు ముట్టడియైనతరువాతఁగోట గోడలో నొకచోట రంధ్రముచేసి సైనికులను బాఱఁద్రోలి మనవారు లోనఁ బ్రవేశింపఁబోయిరఁట. ఇంతలో రెండు వేల కాకతీయుల గుఱ్ఱపుఫౌఁజు తా నచ్చోటికి వచ్చి జగదేవుని సైనికులను బాఱఁద్రోలి రెండు గడియలకాలము కోటవెలికివచ్చి యుద్ధముచేసి రఁట. మనవారికిఁ బ్రతిపక్షులకుఁ దుములసంగరము జరిగెను. ఆ యుద్ధానంతరము చూడఁగా మఱలఁ గోటగోడ నిర్మింపఁబడియున్న దఁట.

బిజ్జ:—వెలికివచ్చిన రెండువేల గుఱ్ఱపు దళమును మనవారు హతమార్పలేదా?

బొజ్జ:—ప్రభూ! ఆ యుద్ధములో వేయిమంది చనిపోయిరఁట. కడమ వేయిమంది పలాయితులైరి.

బిజ్జ:—జగదేవుఁడు తెలివితక్కువ చేసినాఁడు. కోటగోడలోఁ గొంతభాగము తనకు వశమగుటయు, మఱల నది శత్రుహస్తగత మగుటయునా?

బొజ్జ:—ప్రభూ! ఇది నాల్గురోజులక్రిందటి వార్త. నేఁడు మఱల వార్త రావలయును.

దౌవారికుఁడు :—(ప్రవేశించి) బెజ్జదేవామాత్యులకొఱకు కనుమకొండనుండి రౌతు వచ్చి వేచియున్నాఁడు.

బిజ్జ :—లోనికి రమ్మనుము.

(దౌవారికుఁడు నిష్క్రమించును, రౌతు ప్రవేశించి యుత్తర మిచ్చి పోవును.)

బిజ్జ :—బెజ్జదేవా! ఈయుత్తర మేమో చదువుము.

బెజ్జ :—శ్రీజగదేవదండనాయకుఁడు శ్రీ బసవేశ్వరుల పాదపద్మములకు నమస్కరించి యుద్ధమంత్రి బెజ్జదేవామాత్యులకు వ్రాయున దేమనఁగా: ఇదివఱకిచ్చట జరిగిన యుద్ధవార్తలు తమ కిదివరకే తెలియఁజేసితిని. ఇదివఱకు మేము పట్టుకొన్న కోటగోడభాగము మఱల మేము వశముచేసికొంటిమి. కాని శత్రువు లంతఃప్రాకారమునకు బహిఃప్రాకారమునకు మేము పట్టుకొన్న భాగము రెండువైపుల నడ్డుగోడలు కట్టిరి. ఈ కోటలోని సైనికుల చాకచక్యము నా కబ్బురము గొల్పుచున్నది. ఈ యడ్డుగోడల మూలముగాఁ గోటగోడ పట్టుకొనియు ఫలము లేకపోయినది. ఆ యిఱుకుగోడలమధ్య యుద్ధమున కవకాశము లేదు. నిన్న సాయంకాలమున నొక వేయుదండు కోటవెలుపలికి వచ్చి మాకు యుద్ధ మిచ్చినది. దానిని సంపూర్ణముగా నాశనము చేసితిమి. శ్రీ బసవేశ్వరుల దయయున్నచోఁ గొలఁదిదినములలో శ్రీశ్రీత్రిభువనమల్లబిజ్జలమహాదేవుల విజయపతాకము హనుమకొండపై నెగురఁగలదు. — విధేయుఁడు, జగదేవదండనాయకుఁడు."

బిజ్జ :—బైజ్జదేవా ! జగదేవుడు క్రమక్రమముంబుగాఁ బరాక్రమింప గలఁడు. జగదేవునకుఁ జాలిన దండనాథుఁడు హానుమకొండలో లేఁడు.

బైజ్జ :—మహారాజా ! విడియుద్ధమునన్నైనచో జగదేవుడు గెలువవచ్చును. కాని కాకతీయులు కోటగోడ నెనక సురక్షితులైయుండగ గెలుచుట కొంత కష్టమేయగును.

బిజ్జ :—బైజ్జదేవా ! ఇంక ననుమానమేనా ? బసవేశ్వరు దైవరనుకొనుచుంటివి. సాక్షాత్పరమేశ్వరుఁడు. ఆయన మనల నొక్క-హాన్మకొండయే కాదు, భారతదేశమంతయు మనచేత గెలిపించి కాలచుర్యపతాక క్రింద నేలించును. ఒకభక్తుఁడు మడివాలు మాచయ్య బిజ్జలుని తలఁ దనపాదములకుఁ దగిలించుకొనెనే! నందియవతారమైన బసవఁ డేమిచేయలేఁడు?

బైజ్జ :—బసవేశ్వరుఁడు తలంచుకొని వలయునే కాని, యేమిచేయలేఁడు ? నేను సెలవు తీసికొందును.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ :—బసవేశ్వరుని సాహాయ్యముతో సర్వదేశములు గెలిచి నాపతాక మెగిరించెదను. ద్వారసముద్రపు హోయిసాలులు, దేవగిరి యాదవులు, హానుమకొండ కాకతీయులు, దక్షిణము నందలి చోళపాండ్యులు కాలచుర్యచక్రవర్తి పాదముల యందుఁ దలలు మోపవలయును. నందిరాజు నాకోటయందమాత్యుఁడా! శత్రువులకోటలు కొమ్ములతోఁ గ్రుమ్మించి, గిట్టలతోఁ దన్నించి పగిలించెదను. శివభక్తుల కేది వశముకాదు? ఆకాశములో వస్త్రములమూటఁ యిరియించిన

మహాత్మ్య చాకివానికిఁ గలుగ, బసవఁ డేమిచేయలేఁడు? స్పృశించి యాకాశమును మూర్తికట్టించఁగలఁడు. నీరు కంబములుగా నిలఁబెట్టఁగలఁడు. గాలి మూటగట్టి సైన్యము లుప్పొత్తుగా నుప్పరవీథి కెగయింపఁగలఁడు.

(బసవేశ్వరుఁడు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ :—(అంజలి పూని)

శ్లో. పక్షీంద్రవాహనతపోబలసాధనీయ !
సర్వేశ్వరోల్లసితవాహనలాల్యమాన!
కాపాలిరూపసముపేత పునీతదృష్టే !
శ్రీవజ్రశృంగ వృషభాధిపతే నమస్తే.

బస :—బల్లహాచూడామణీ ! బెజ్జదేవునివలన హనుమకొండ వృత్తాంతము వింటిని. వార్త విజయసూచకముగా నున్నది.

బిజ్జ :—బసవేశ్వరా ! నీ దయయున్నచో, హనుమకొండయనఁగా నెంత? నీవు నాకుఁ బ్రసన్నుఁడవుగమ్ము. మూఁడులోకములు గెలిచి నందీశ్వరునిముందుఁగుడికాలికి మువ్వకట్టెదను. సర్వ దేశజనులచేత హృదయలింగములు కట్టించెదను.

బస :—మహారాజా ! నారాజనీతియంతయు నీకుఁ గైవసము చేసితిని. వలయునయేని యుద్ధరంగమున నీ మొనమొగదల నాయసువులు బలివెట్టెదను. నేనే నీ కమ్మఁడు వోయితిని. నీ యాజ్ఞ కొలఁది నన్ననుసరింపఁ జేసికొనుము. నేను సెలవు తీసికొని—

బిజ్జ :—ఇంటిరొద్ద నేమైనఁ బని యున్నదా?

బస :—పని యేమియును లేదు. మనస్సు స్వస్థముగా లేదు.

బిజ్జ :—అట్లయినచో వినోదార్థము చదరంగ మాడుదము.

(ఇర్వురును క్రీడారంగమునకు బరిక్రమింతురు.)

బిజ్జ :—బసవేశ్వరా! ఈ తెల్లపౌజు నాది. ఎప్పుడును భూపతిరయే తెల్లపౌజుతో నాడవలయుంగదా! నీ వీ నాడు తెల్లపౌజుతో నాడుము, నేను నల్లపౌజు తీసికొందును.

బస :—మహాప్రభూ! భూమిపతి శివునియవతారము. ఆయన కొఱకై వినియోగింపఁబడిన వస్తువులు పరు లుపయోగింప రాదు.

బిజ్జ :—రాజు శివుని యవతారమని యాగమములం దుండ వచ్చును. నీవు ప్రత్యక్షశివుఁడవు. తెల్లపౌజుతో నీవే యాడుము.

(ఆడుచుందురు.)

బస :—రాజా! నీయేనుఁ గిటు మంత్రిచేత నటుబంటుచేతఁ జావనున్నది.

బిజ్జ :—బసవా! నీ యనుగ్రహ మున్నచో నాబంటును బైకిఁ ద్రోసి నా యేనుఁగును మరల బ్రదికించుకొందును.

(నీల ప్రవేశించును.)

శివగిరిచాప విభో, విభో, శివగిరిచాప విభో
కనకభూమిధర కమ్రచాపధర,
కామాక్షీహృదయాధినాథ గురు— శివగిరి॥

భసితలేపమధురాభిరామతను,
బాలచంద్రశకలాభిరామశిర
ఘోరాహీకృతసేవ దేవ గురు— శివగిరి॥

చాముండీకరతాళ నాట్యపద,
జలజమోహనాకార గురూ గురు,
శర్వాణీ మధురార్ధభాగ గురు— శివగిరి.

(నీల తొంగిచూచి సిగ్గుపడి పాఱిపోవును.)

బిజ్జ:—(పకాలున నవ్వి) బసవా! నీవు మా నీల నెఱుఁగుదువా?
బస:— నే నెప్పుడు దర్శనము చేయలేదు.
బిజ్జ:—ఆమె నిన్నెఱుంగునంటగదా!
బస:—ఆమె న న్నెట్లెఱుఁగును?
బిజ్జ:—నిన్నెఱుఁగుదు నని నాతోఁ జెప్పినది.
బస:—ఆమె రాజకుమారి. నే నామెను జూచుటకే వీలులేదు. నన్నెప్పుడైన నామె దూరమునుండి చూచియుండవచ్చును.
బిజ్జ:—బసవా! నీవు కొన్ని లక్షల గీతములు వ్రాసితివంటగదా! నేనొక్క గీతమునువినలేదు. మా నీల పాడినగీతమువిన్నావా?
బస:—ఇప్పుడే విన్నాను.
బిజ్జ:—ఇదిగో, నా యేనుఁగు మఱల బ్రదికినది. మా నీల గొంతుక యెట్లుండును? ఆమె పాడెడు పాటలన్నియు నామె వ్రాసినవే. ఆమె వ్రాసినవి కావు. ఆమె పాడెడిపి. తా నట్లు పాడుచుంటినని యామెకుఁ దెలియదు.
బస:—రాజా! నీ మంత్రి చిక్కువడ నున్నాఁడు. నీ శకటులు గుఱ్ఱములు బంట్లు నెక్కడి వక్కడ చెదరిపోయినవి.
బిజ్జ:—బసవా! నా పౌజునంతయు మహామాత్యుఁడ వని నీ చేతిలోఁ బెట్టితిని. ఇట్లుచేయుట నీకు న్యాయము కాదు.
బస:—మహారాజా! నీ పౌజు నా చేతిలో సురక్షితముగా నున్నది. నా పౌజునే నీ చేతిలోఁ బెట్టి పాడుచేసినాను.

బిజ్జ :—రెండు ఫౌజులును సరిచూచుకొనలేవా ?

బస :—(కనులు మూసికొని లేచి నిలుచుండి చేతులు పైకెత్తు చున్నాఁడు.)

బిజ్జ :—బసవా ! ఇది యేమి ? మాట మాటాడుచునే తన్మయత్వము పొందెదవు. ఓడకు మోడకు మనెదవు. ఇసుమంత బూడిద నొసలఁ బూసినను మసలక కొండంత మరు లొందుననుట తెల్లమయ్యెను. చెల్లరే బసవయ్యా శివమరుల్ కొంటివో, భక్తిరసము తలకెక్కెనో ?

బస :—రాజా ! భక్తి తలకెక్కనులేదు, మరులును గొనలేదు. త్రిపురాంతకుని గుడి తూర్పు దిక్కునఁ గపిలేశ్వరమం దొకతపసి నిత్య మాఱుపుట్లపాలతో శైవాభిషేకముచేయు చున్నాఁడు. ఆపాలు కాలువలుకట్టి వీథులందుఁ బ్రవహింపఁగా నేనుఁగులు త్రొక్కి బురదయైనది. ఒకగొల్లది చల్ల నమ్ముకొనుచు నా ఱొంపిలోఁ గాలుజాఱి పడఁబోవుచు నన్ను బసవరో యని పిలిచినది. నేను దానిని బడకుండఁబట్టు కొంటిని.

బిజ్జ :—(పకాలున నవ్వి) అవునయ్యా! వృషభావతార ! మంచి దయ్యా ! బసవదండనాథుడా! బాగుబాగు, మహావీరశైవ ! నిన్ను మే మిదివఱకే దేవుఁడనుకొనుచున్నాము. ఇంకను మమ్ము నమ్మించుటకు ప్రయత్నము లెందులకు?

బస :—(కోపముతో) రాజా! వెక్కిరింపుమాట లెందులకు? కబురంపి యాగొల్లదానిఁ గనుఁగొనవచ్చును. అది పడఁబోవు నప్పుడు చూచినవా రున్నారు. వారినిఁ గనుఁగొనవచ్చును.

బిజ్జ :—మీరిచ్చుటనుండి కదలరాదు. ఎవఁడురా అక్కడ !

(దౌవారికుఁడు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:—శివభక్తుఁడా ! ఏ గొల్లదానికొఱకు వెదకు చుందువు ?

బస :—అది నల్లనిది. దానికిఁ బెద్దముక్కర యున్నది. ముం కొప్పున్నది.

బిజ్జ :—గొల్లవాండ్రందఱ ఱట్లేయుందురు.

బస :—పొట్టిది, తొగరురంగు చీర కట్టుకొన్నది.

బిజ్జ :—(నవ్వి) ఇవికూడ గుర్తులు కావు.

బస :—అది మహాభక్తురాలు. దానిశరీరయష్టియందు శివుఁడు నివాసమున్నాఁడు. దానిసంధిబంధములందుఁ బరమశివుఁడు జంగమలింగమై యున్నాఁడు.

బిజ్జ :—బసవా ! మహామాత్యుఁడవు; ఇంతకన్న నే నభినయించితి నని చెప్పరాదా ?

బస :—నే నబద్ధము చెప్పుచుంటిననియా ? దానిని నేను జూచి నట్లు వర్ణించితిని. ఆగు మాగుము. దానిపేరు కళియంబ. అది కళ్యాణకటక ముత్తరదిశయందు రాజవీథిదీపిక చిట్ట చివరిది దాటిన నాల్గవయిల్లు.

బిజ్జ :—ఓరీ ! నీవు పోయి వెంటనే దానిని బిలుచుకొనిరమ్ము.

(దౌవారికుఁడు నిష్క్రమించును.)

(నీల పాడుచుఁ బ్రవేశించును)

ఉమ నీవు చూచుచూ ఊరకున్నవా
తమరు విసమును స్వామి ద్రాగించినారా ?
ఒకజోలి కేగునా, ఒకసొంటి కేగునా
ముకుకంటినదుమ తనమూర్తి చూచెడు సామి
ఒక్క రొక్కరు చేరి యుసికొల్పినారా
చక్కఁ బబ్బిన వాఁడె చచ్చు నన్నరా— ఉమ నీవు.

కోర్కి చెట్టు నొకండు కోర్కులావు నొకండు
లచ్చి నొక్కఁడు తేనెలప్ప యింకొక్కఁడు
మ్రుచ్చిలించినవారు మరిసిపోయారా
పచ్చివిసమును స్వామిఁ బట్టి యిచ్చారా— ఉమ నీవు.

విసము త్రాగెడువేళ, విసము మండెడువేళ
విసము చంపెడువేళ, వెఱ్ఱి లెత్తెడువేళ
దూరాన నిలఁబడి యూరకొన్నారా
వీరులై యందఱూ వెలిపెట్టినారా— ఉమ నీవు.

బిజ్జ:—బసవా! ఈ పాట నీ విదివఱకు వింటివా?

నీల:—విన్నాడు, విన్నాడు.

బస:—విన్నాను, విన్నాను.

బిజ్జ:—నీవు నీల నిదివఱకుఁ జూచితివా?

నీల:—చూశాడు, చూశాడు.

బస:—చూశాను, చూశాను.

బిజ్జ:—ఇంతకుముందు చూడలేదంటివి కదయ్యా! నీలా! వేశ్వరుఁడు ని న్నిదివఱకు చూడలేదట.

నీల:—చూడలేదా? చూశాడు, మఱచిపోయినాఁడు.

బిజ్జ:—ఏమయ్యా! ఎక్కడ చూచితివి?

బస:—ఎక్కడ చూచితినా? ఎక్కడ చూచితినా?

నీల:—ఎక్కడ చూశావో నేను చెప్పనా?

బస:—

నందికొమ్ములనడుమ నాట్య మాడితి వీవు
తండికాళులమధ్య నాట్య మాడిత వీవు
తెలికొండకొడుపుపై తొలిమొద్దుమడముపై
పాఁడు పాడితి వీవు, పాఁడు ఆడితివీవు.

నీల :—ఆ; గుర్తుకు వచ్చింది.

బస :—మళ్ళీ యివ్వాళ కనపడ్డావు.

(దౌవారికుఁడు ప్రవేశించును.)

దౌవా :—మహారాజా! గొల్లది యాజ్ఞవేచి యున్నది.

బిజ్జ :—లోనికిఁ దీసికొనిరమ్ము.

(గొల్లది ప్రవేశించును)

బిజ్జ :—నీ పేరేమి?

గొల్ల :—కళియంబ.

బిజ్జ :—నీవు గంటక్రింద నెక్కడ నుంటివి?

గొల్ల :—చల్ల అమ్ముతూ వీథివెంట పోతున్నాను బాబా!

బిజ్జ :—అప్పు డేమి సంభవించినది.

గొల్ల :—ఏమీ జరగలేదు. చల్లమ్ముకోవడం అప్పటికే అయి పోయింది. ఇంటికి వెళ్ళాను.

బిజ్జ :—దారివెంట నెక్కడనైనఁ బడితివా?

గొల్ల :—పడలేదు బాబూ! కాదు, కాదు, పడఁ బోయినాను స్వామీ!

బిజ్జ :—మఱి యెందుచేతఁ బడలేదు?

గొల్ల :—ఎవరో రెండుచేతుల్తో నన్ను పట్టుకున్నారు. నేను కుడిచెయ్యిమాత్రమే చూశాను. ఆచేతికి బంగారపుకడియం ఉన్నది. వేళ్ళకుఁ ఉంగరా లున్నవి.

బిజ్జ :—ఆ మనుష్యుని చూడలేదా?

గొల్ల :—నేను లేచి నిల్చుని చీరసర్దుకొని చూసేవఱకు మనిషి యెవరూ కన్పించలేదు.

బిజ్జ :—ఆచేయి గుర్తుపట్టఁగలవా?

గొల్ల :—చిత్తము. దేవరా! గుర్తుపడతాను.

బిజ్జ :—(బసవేశ్వరున కడ్డునిలుచుండి యాయనచేయి వెనుక నుండితీసి ముందుకుఁ జూపును.)

గొల్ల :—ఇదే చెయ్యి బాబూ! బొటనవ్రేలు చంద్రవంకల్లే తిరిగిఉంది.

బిజ్జ :—ఈచేయి యెవరి దనుకొందువు?

గొల్ల :—మహారాజా! తెలియడంలేదు.

బిజ్జ :—నీవు పడఁబోవుచు నెవరినైనఁ బిలిచితివా?

గొల్ల :—బసవరో అని పిలిచాను.

బిజ్జ :—ఎవ రాబసవయ్య?

గొల్ల :—మారాజా! మాయింట్లో బసవఁడిపూజ చేస్తూ ఉంటాం. ఆయన నందీశ్వరుఁడు. ఆయన్ని పిలిచాను.

బిజ్జ :—ఈ రాజ్యములో మంత్రి యెవరో?

గొల్ల :—నాకుఁ దెలియదు మాదొరా!

బిజ్జ :—నే నెవరను?

గొల్ల :—నాకు తెలియదు మారాజా!

బిజ్జ :—వెనుకకు మళ్ళి చూడకుండఁ బొమ్ము.

(బసవని కంజలిపట్టి)

జయ జయ బసవాంశా సత్యసద్భక్తివాసా
జయ జయ శివగోత్రా సత్ప్రసాదైకపాత్రా
జయ జయ భవదూరా! శాశ్వతైకాంగవీరా!
జయ జయ బసవాఖ్యా సంవిదాశ్చర్యసౌఖ్యా.

నీల :—

బసవని ముంగాలిగంట పలపల నవ్వింది వెంట
బత్తిరాజనాలపంట పడియె వచ్చి శివునియింట
బసవని కొమ్ముల తళతళ బసవని ఫాలపు మిలమిల
వెండికొండ వెలుగువల్లి పీతెంచిన విరులమల్లి—బసవని.

బిజ్జ :—

ఆద్య నమస్తే, వేద్య నమస్తే,
తత్త్వ నమస్తే, చిత్త్వ నమస్తే,
భావ నమ స్తే, భావి నమస్తే,
సద్గురు బసవస్వామిన్ నమస్తే.

నీల :—

నీ గంగడోలు నను గోకనిచ్చేవా
నీ మూపురముపైని యెక్కనిచ్చేవా
నీ తోకకుచ్చుల్లు నిమురనిచ్చేవా
మేల్ ప్రత్తివిత్తులు మేపనిచ్చేవా ?
బసవ బసవా నిన్ను పట్టనిచ్చేవా
నీ కడానగునొడల్ తాకనిచ్చేవా ?

బిజ్జ :—బసవేశ్వరా ! నా యవిశ్వాసమును మన్నింపుము.

బస :—మహారాజా ! భక్తి రెండువిధములు. ఒకటి సహజము. రెం డలవఱచుకొన్నది. నాకుఁ బూజావేళ యగుచున్నది. నేను సెలవుతీసికొందును.

(నిష్క్రమించును)

బిజ్జ :—నీలా ! నీవు బసవేశ్వరు నెచ్చట చూచితి వమ్మా !

నీల :—వెండికొండలో రోజూ అమ్మ వెళ్ళి స్నానం చేస్తుందే చిన్న మెరుపులవాగు, ఆవాగుపక్కను ఒకరోజున బసవఁడు

కొమ్ములతో తెల్లమట్టి కుమ్ముతున్నాఁడు. మన్ను క్రింద రాలినకొద్దీ, రత్నాలు పడుతున్నవి. నేను పోయి రెండు రత్నా లేరుకొందా మనుకొన్నాను. బసవణ్ణిచూ స్తే పొడుస్తాఁడేమో అని భయంవేసింది. నేను రోజూచూసే బసవఁడే కదా అని దగ్గరకువెళ్ళాను. అతఁడు నన్ను కుమ్మాలేదు; తన్నాలేదు. అతనికాళ్ళక్రింద రత్నా లేరుకున్నాను. అతఁ డూరుకున్నాఁడు. నే నేరుకున్నంతసేపూ అతఁడూరుకున్నాడు. అదీ మాయిద్దరికీ స్నేహం; అప్పటి నుంచి చాలాసార్లు కలుసుకున్నాం.

బిజ్జ :—అమ్మా! నీపే రేమి ?

నీల :—శివుఁడిపేరే నాపేరు. శివుఁడు నీలలోచనుఁడు. నేను నీలలోచనను.

బిజ్జ :—తల్లీ! సంగమయ్య మీ వెండికొండమీఁద లేఁడా ?

నీల :—నా కెప్పుడూ కనపడలేదు. ఎవరో ఆ కొండమీఁద చాలమంది శివునివలె వేషాలువేసుకొని ఉంటారు. ఎవరు శివుఁడో, యెవరుకాదో నాకు తెలియదు. ఆ కొండ పైతట్టున చుట్టూ యెనిమిదికొమ్ములమధ్య లోయలో రత్నాలమేడ వుంది. అందులో శివుణ్ణిమాత్రం నేను బాగా గుర్తుపట్టాను. నే నెప్పుడూ అక్కడే వుంటున్నానుగా!

బిజ్జ :—నీ విప్పు డిక్కడున్నావుగా!

నీల :—అన్నా!

బిజ్జ :—తల్లీ! యేమిటి ?

నీల :—వదినెగారు నిన్ను పిలుచుకర రమ్మన్నారు.

బిజ్జ :—స్త్రీ వింతదనుకనుండి యేమిచెప్పుచున్నావు ?

నీల :—ఏమిచెప్పుచున్నాను. వదినెగారు నిన్ను పిలుచుకొని రమ్మన్నది.

బిజ్జ :—నేను వత్తునులే, నీవు వద.

నీల :—(వెళ్ళుచు)

నగజక న్నెట్టపడి, నాథమునిజట సడలి
మొగసాల నందిరా జెగరొప్పినాడు
త్రిపురాసురుల మాట దేవతలు కబుకురా
కపురవన్నెల యెద్దు కాల్ద్రివ్వినాఁడు
విఘ్నయ్యతొండమ్ము విరిసి ఘీంకారింప
భృగ్వాత్మి బసవన్న బుసకొట్టినాఁడు.

బిజ్జ :—తల్లీ ! నీవు నాయింటిలో నుండుటచేత, నేను ధన్యుఁడ నైతిని. నీ వెవ్వరియవతారమో తెలియలేదు.

(త్రిపురాంతకభట్టు ప్రవేశించును)

బిజ్జ :—భట్టారకా ! మీ కర్మసిద్ధాంతము తునకలై పోయినది మీ దేవతలందఱుఁ గాలికి బుద్ధిచెప్పిరి. శివుఁడొక్కఁడే పరదైవతము. బసవేశ్వరుఁడే నంది. బసవేశ్వరుఁడే మోక్ష దాత.

త్రిపు :—ఏమి జరిగినది ?

బిజ్జ :—ఒకగొల్లదానిని బసవన్న పడకుండ బట్టుకొనిమెన మీకుఁ దెలియలేదా ?

త్రిపు :—రాచనగరమంతయు నీ కథనే చిలవలు, పలవలుగ జెప్పుకొనుచున్నది. నేనును వినుచున్నాను.

బిజ్జ :—దానికి మీ రేమందురు ?

త్రిపు :—మహాప్రభూ! తమరు బసవేశ్వరునియందు మిక్కిలి సుముఖులై యుండఁగా నాపూర్వపక్షములు పనికిరావు.

బిజ్జ :—పూర్వపక్షములుచేయుట కిందు వీలేలేదు. గొల్లది వచ్చువఱకు బసవేశ్వరు లిందే యున్నారు.

త్రిపు :—ప్రభువులు మన్నించినచో—గొల్లదానినిఁ దీసికొనిరమ్మని పంపించిన సేవకుఁడు దానితో నీసంగతి చెప్పియుండవచ్చును.

బిజ్జ :—ఈగదిలో నేనును, బసవేశ్వరుఁను నిద్దఱమే యుంటిమి.

త్రిపు :—ద్వారికుఁడు చెవియొగ్గి లోన నేమి జరుగుచున్నదో యని వినియుండవచ్చును.

బిజ్జ :—గొల్లదివచ్చి యట్లు జరిగిన దని యొప్పుకొన నవసరము లేదు.

త్రిపు :—అది రాజభయముచేత నట్లు చేసియుండవచ్చును.

బిజ్జ :—బసవేశ్వరునకు దానిపే రెట్లు తెలియును? దానియింటి గు రెట్లు తెలియును?

త్రిపు :—తెలియుటయే, మఱియు ననుమానమునకు హేతువు. ఇదియంతయు నింతకుఁబూర్వమే యొక పన్నుగడగాఁ జేసియుండవచ్చును.

బిజ్జ :—భట్టారకా! బసవేశ్వరుఁ డట్టి యవినీతిపరుఁ డందువా?

త్రిపు :—మహాప్రభూ! త్రిభువనమల్ల! బసవేశ్వరామాత్యుని నే నట్లందునా? వాదపద్ధతిని జూపించితిని. బసవేశ్వరుఁడు భక్తాగ్రేసరుఁడు. ఆయన కర్మ లేదనుట, కులభేదములు లేవనుట యట్లుండనిందు.

పరమమైన సత్యాచారపరుఁడు తూగి
లేదనుట వానిజిహ్వకు రాదు; శివుఁడో,
నందిరో యిట్టిరూపమ్ము నంది వచ్చె
నసలు వడియఁబోసిన భక్తిరసము బసివి.

బిజ్జ:—నిజము, భట్టారకా! నిజము. తక్కిన వన్నియు నట్లుంచుఁడు.

బాలుఁ డున్మత్తుఁడు పిశాచి బసవమూర్తి
ప్రభువు భక్తివిధానమ్ము బసవమూర్తి
మసలు మరులకుఁ దలచున్న బసవమూర్తి
ప్రసరదావేశపరివేషి బసవమూర్తి

(తెర.)

చతుర్థాంకము

[రాజనగరు ముందు. ప్రవేశము : కొందఱు పౌరులు.]

ఒకడు :—ఓయీ! మనము రాజుతోఁ జెప్పుకోవాలి. ఈ బాధలు మనము పడలేము. రాజంటే భయపడనక్కఱలేదు గాని శివభక్తుఁడంటే మనము భయపడక తప్పకవచ్చింది.

౨ం. వాఁడు :—వారికి మనము దగ్గరగాఁ బోరాదఁట. వారు మన మతమును యథేష్టముగాఁ దిట్టవచ్చునఁట. వారి మతమును మన మేమీ అనరాదు.

మూ. వాఁడు :—మన పెండ్లిండ్లన్నియు శ్రాద్ధపుఁ బెండ్లిండ్లట. వాళ్లు చేసికొనే పెండ్లిండ్లే యథార్థమైన పెండ్లిండ్లఁట.

మఱొకఁడు :—ఓయీ! రాజు బసవేశ్వరున కిష్టుఁడగుటవలన మన యందఱ బ్రతుకు లిట్లు బండలెక్కినవి.

మొదటివాఁడు :—అందుకనియే రాజు తలఁచిన, దెబ్బలకుఁ గొదువా యంటారు.

౨ం. వాఁడు :—అయ్యో! ఊరిలో నీతిప్రవర్తన యంతా పోయింది. ఇఱువదివేల మిండజంగాలా! ఇది యంతా మతమా! ఈ నీతిపాతి లేని వాళ్ళందఱు మన కులమర్యాదలు దక్కనియ్యటం లేదు. పోయి రాజుతో మొఱపెట్టుకొందాము.

(ప్రవేశము బిజ్జలుఁడు)

ఒకఁడు :—మహారాజా! మేము బ్రతుకలేము. బసవని యాశ్రయించుకొని మిండజంగము లూరంతయు బలిసినారు. వారు మా సంసారములు నిలువనిచ్చుట లేదు.

ఇంకొకఁడు :—స్వామీ! మాలమాదిగల దగ్గరనుండి యంద ఱును శివభక్తు లఁట. వాండ్ర కెదురులేకుండ నున్నది. వాండ్రు వచ్చి మా యగ్నులమీఁద నుమియు చున్నారు. మేము వారి నాపలేకుండ నున్నాము.

ఇంకొకఁడు :—త్రిభువనమల్లా! వీరశైవుఁడనని ప్రతివాఁడును, దూసినకత్తితోఁ దిరుగుచున్నారు. మా తలలు మా మెడల మీఁద నున్నవో, లేవో మాకే యనుమానముగా నున్నది.

మఱియొకఁడు :—బల్లహా! వారివలన మాకు హాని జరుగు చున్నది. మహారాజులు మీరు దయచూడనిచో మాకు బ్రతుకులు లేవు.

ఇంకొకడు :—మహారాజా! మా కీ మిండజంగముల బాధ తప్పింపుము. అయ్యో! చాకలివాఁడు భక్తుఁడు. మంగలి వాఁడు భక్తుఁడు. ఈడిగవాఁడు భక్తుడు. ఎందుకును పనికి రానివారము మేమే.

బిజ్జ :—మేము విచారించెదము. మీరుపొండు.

(పౌరులు నిష్క్రమింతురు, తరువాత పదిమంది భక్తులు వత్తురు.)

అల్లయ్య :—శివా! మహేశ్వరా! మాకు బసవఁడే రాజు. బిజ్జ లుఁడు రాజే కాదు. బసవనికి బంటు. మేము బిజ్జలుని లెక్క సేయము.

మధుపయ్య :—ఓరీ! బిజ్జలుఁడు భవి. బసవని యాజ్ఞ అయితే నేను వాఁడితల యెగురవేస్తారు.

మాదిరాజయ్య :—నీలలోహితా! ఉమాప్రాణేశ్వరా! హర హర మహాదేవ? ఓరీ బిజ్జలుఁడుకూడఁ గొన్నాళ్ళలో శివ భక్తుఁ డవుతాఁడు.

బడవర బ్రహ్మయ్య :—బసవేశ్వరుఁ డడిగినదెల్లా యిస్తున్నాఁడు. పదండి పోదాము.

కిన్నెర బ్రహ్మయ్య :—నాకు మొన్న బసవఁడు బంగారుహార మిచ్చాఁడు.

కేశిరాజయ్య :—హరహర మహాదేవ! నీ వా హారముతో నేమి చేశావు?

ముసిడిచౌడయ్య :—హరహర మహాదేవ! ఏమి చేశాఁడా! రాజవీథి చివరనున్న మిండజంగముదాని కిచ్చాఁడు.

అల్లయ్య :—బసవేశ్వరుని యింటికి నేఁడు భక్తులందఱూ వస్తారా?

మధుపయ్య :—వస్తారు. వస్తారు. మోళిగ మారయ్య, సూరద బ్రహ్మయ్య, సురిగ చౌడయ్య, కలికేత బ్రహ్మయ్య, కక్కయ్యగారు, తెలుగేసు మసమయ్య, తెలుఁగు జొమ్మయ్య, నాకుఁ గనిపించి వస్తున్నా మన్నారు.

మాదిరాజయ్య :—గండకత్తెర నాచయ్య, కాలాగ్ని రుద్రి, శృంగిబొప్పయ్యగారు, సిగురు చందయ్య, సింగరి మల్లయ్య, కదిరె రెమ్మయ్యలు వస్తున్నారు.

కన్నడ బ్రహ్మయ్య :—సింగరయ్య, వీర మారయ్య, కల్లయ్య, చిక్కయ్య, కక్కయ్యగార్లు, నింక మఱికొందఱును నా కంటెముందే బయలుదేరారు.

(హరహరశంభో మహాదేవ యని యందఱు నిష్క్రమింతురు.
త్రిపురాంతకభట్టుమఱి యిర్వురు బ్రాహ్మణులు ప్రవేశింతురు.)

త్రిపు :—ఈ వీరశైవులగోల యెక్కువగా నున్నది. నేఁడు బసవేశ్వరునియింట లక్షమందికి భోజనము లఁట. అందులో వారేది యడిగిన నది యిచ్చు నఁట.

ఒక బ్రాహ్మణుఁడు :—ఇంతమంది జంగములు దొరకుదురా ?

రెం. బ్రాహ్మణుఁడు :—ఓరి పిచ్చివాఁడా ! ఇరువది వేలకుఁ బైగా మిండజంగములే యున్నారు.

మొ. బ్రాహ్మణుఁడు :—వీరందఱకు బసవామాత్యుఁడు ధన మెచ్చటనుండి తెచ్చును.

రెం. బ్రా :—బసవేశ్వరున కమాత్యుఁడుగా వచ్చు వేతనము తక్క మఱియొండు లేదుగదా ! ప్రతిదినమును వేలకొలఁది జంగములకుఁ బెట్టుటకు ధన మెచ్చటనుండి వచ్చు చున్నదో ?

త్రిపు :—రాజుగారి బొక్కసము, తనచేతిలోని పని. బిజ్జల మహా రాజు కాదనునా ?

మొ. బ్రా :—ఇట్లు రాజుగారి బొక్కసము ఖర్చుపడినచో రేపు యుద్ధము రావచ్చును, మఱియొక పని రావచ్చును; ధనము కావలదా ?

త్రిపు :—పిచ్చివాఁడా ! రేపటి యుద్ధముదాఁకా నెందులకు ? ఇప్పుడు జగదేవుఁడు హనుమకొండపై దాడి పోయి యున్నాఁడు. ఆయన డబ్బు కావలయునని లేఖ లుఱికించు చున్నాడు. బిజ్జదేవుఁ డిటు బసవేశ్వరునితో ననలేఁడు, అటు మహారాజుతో మనవిచేసి కొనఁలేఁడు.

మొ. బ్రా :—అయ్యా ! ఈ రాజరహస్యములతో మన కేమి పని ? అందులో మనము రాజసౌధము ముంగ దుంటిమి. తలవరు లెవరు విన్నను, ప్రాణము మీఁదికి వచ్చును. పోదము; రండు.

(నిష్క్రమింతురు.)

బి :—లోకము పలువిధములుగాఁ జెప్పుచున్నది.

(తరువాత నిద్దఱు తలవరులు ప్రవేశింతురు.)

ఒకడు :—ఓరీ ! కక్కయ్యా ! విన్నావా ! బసవేశ్వరుఁడు మొన్న మాదిగ శివనాగమయ్యతో బుజాలు బుజాలు కలిపి రాజ వీథిలోఁ దిరుగుచున్నాఁడు. నాకు బలే సంతోషంగావుంది.

రెం. వాఁడు :—ఆ బసవయ్య ఆ గుడ్డలతోనే రాజసౌధంలోకిఁ బోతాఁడు. రాజుగారినిఁ దాకుతాఁడు. బ్రాహ్మలందర్నీ ముట్టుకొంటాడు. ఇంకఁ గులమేమిటి ? వర్ణమేమిటి ? హర హరశంభో ! మహాదేవ !

మొదటివాఁడు :—కక్కయ్యా ! నీవుకూడ శివభక్తుఁడవైనావా యేమిరా ?

రెం. వాఁడు :—అయ్యాము పో ! ఇంక బ్రాహ్మణుఁడూ లేఁడు, మాలా లేఁడు; రాజూ లేఁడు, బంటూ లేఁడు. అందఱూ నొకటే. కాదన్న వాణ్ని తల ఎగరవేస్తాను. బసవఁడియాజ్ఞ పదిదిక్కుల వెలసినతరువాత రాజెవఁడు, బంటెవఁడు ? బ్రాహ్మణుఁ డెవఁడు, పంచముఁ డెవఁడు ? హరహర మహా దేవ !

(ఇద్దరుఱు నిష్క్రమింతురు. అల్లయ్య మధుపయ్యలు ప్రేచుచుఁ బ్రవేశింతురు.)

అల్లయ్య :—మధుపయ్యా ! ఏమి బసవఁడోయి ! ఏమిబసవఁడు ? లేదన్నమాట యీయన నాలిక్కి లేదు. ఒకభక్తుఁడికి బది పుట్లముత్యాలు దానమిచ్చాఁడు. మఱి యొకడికిఁ బదివేల బంగారు నాణెము లిచ్చాఁడు. మిండ జంగాలకు వేనవేలు భోగినుల నిస్తున్నాఁడు. తన యింట సేవస్తు వడిగినా, లేదనక

గెలువు భక్తుల కిచ్చి కీడ్పడు బాస
వ్పుడునైన నొకపరి యడుగని బాస
యేమివేడిన నడుగిడ కిచ్చు బాస
చీమంత యైన వంచింపని బాస
యడిగిన యర్థంబు గడపని బాస

ఈ నీ బాస విని వచ్చితిని.

బస :—సంగమా! నీ కేమి కావలయునో యడుగుము. తల కోసియిచ్చెదను. నాయాలి నమ్మి యిచ్చెదను. నా బిడ్డతల ద్రుంచి యిచ్చెదను.

జంగము :—బసవా! శివభక్తులందఱు శివు లందురుగదా! నీ కరుణవలన నందఱు జంగములకు సర్వైశ్వర్యములు నున్నవి. కట్టఁ బులితోలున్నది; తాల్పఁ జడలున్నవి; మ్రోగింప డమరువు లున్నవి; బసవఁ డను భిక్షాపాత్ర చేతిలో నున్నది. నాకు నివియన్నియు నున్నవి. బసవా! బసవా! నాకు మూఁడవ కన్ను లేదోయి. 'చక్కన సంగమేశ్వరుఁ డౌదు నేని గ్రక్కున మూఁడవ కన్ను నాకిమ్ము'.

(అని తడవుకొనుచున్నాఁడు.)

బస :—(హఠాత్తుగా గోడనున్న యద్దము తీసి జంగమయ్యకుఁ జూపించి, ఖడ్గముదూసి)

సంగమేశ్వర ప్రాణలింగ దేవా సంగ
హా! యెఱుంగనై నీదుమాయ నే సకల
ముకురంబులోపల ముక్కన్ను నీకు
నకలంక సహజంబ యదె చూడు మయ్య.

(జంగమయ్య యంతర్హితుఁ డగును.)

బస :—(కత్తి విదలించుచు)

........., చాపంద పంద
కూడకు మోడకు మోంగోరి సంధ
ఓడకు మోడకు మొకటియు నొల్ల.

ఓరి. సంగా! పారిపోయితివా? నిన్నెప్పుడు నే నొక్కఁడ కాని యెఱుఁగ లేదే! సత్యమాహేశ్వరులింట్ల నిన్నుఁ జూచుచు నెఱుఁగలేనా? దాసయ్యవలె నిన్ను నిధు లిమ్మంటినా? సిరియాళునివలెఁ గొడుకు నిమ్మంటినా? కరికాలునివలెఁ గనకసృష్టి గురిపించుచుంటినా? కుమ్మరగుండయ్యవలె మిండజంగమురాండ్ర నిమ్మంటినా? సంగా! సంగ! నీభక్తులయిండ్లలో నుచ్ఛిష్టము మాత్రమే నాకుఁ జాలునే. సంగా! సంగ! కాటకోటయ్య, పుష్పకంతుండు, దేవయ్య, నమినంది, మాపిళ్ళనయనారు మొదలైన మా భక్తులే నీ యింట నన్నిపనులకు నైనవారు. నిన్నడుగవలసినపని నాకు లేదు. నీ యింట నియోగము కలవా రందఱును మావారలై యుండఁగా, నా కేమి కొఱతోయి సంగా! నా కేమి కడమ! ఏమైన నడుగు నీకిచ్చెద నింక! మానంబు వదలిన, మఱి తల్లడిలిన మానుగాఁ బ్రమథులయాన నీయాన.

(నృత్యము సేయుచు)

సంగా! సంగ!

కాలకూటము కుత్తుకకు రాకమున్న
త్రాలుపురంబులు కాలకమున్న
గౌరివివాహంబు కాకటమున్న

యూర నజాండంబు లలరకమున్న
తివిరి మూర్తులు సృష్టి[illegible] లేకమున్న
భువి హరిబ్రహ్మలు పుట్టకమున్న
యటమున్న యటమున్న మున్న
యిట నీవు నాస్వామి [illegible] బసవా. [మూర్ఛపోవును.]

బిజ్జ :—బసవా! బసవా! నేను, నేను.

బస :—(లేచి) సంగా! మరల వచ్చితివా? ఏమి కావలయునో కోరుకొనుము,

ఒడకు మోడకు మోరోరి సంగ
ఒడకు మోడకు మొకటియు నొల్ల.

బిజ్జ :—బసవేశ్వరా! నేను బిజ్జలదేవుఁడను.

బస :—మహారాజా! తమ రెప్పుడరుదెంచితిరి?

బిజ్జ :—అమాత్యా! నీ గృహ మంతయు నింతకల్లోలముగా నున్న దేమి?

బస :—మహారాజా! ఏమియును లేదు. పరమేశ్వరుఁడు లక్ష రూపములతో జంగమయ్యలుగా వచ్చుచున్నాఁడు, పోవుచున్నాఁడు. ప్రభువులకు నా మాటయందు విశ్వాసము లేదు.

బిజ్జ :—ఉన్నది. బసవా! నీవే శివుఁడవు. వేఱే శివుఁ డెవ్వరు? నీముందు శివుఁడు పంద. ఓరీసంగా! భయపడి పాఱిపోయితివా? మా బసవనిముందు 'చాపంద పంద మోడకు మోడకు మోరోరిసంగ'!

[తెరలోఁ బెద్దధ్వని]

బస :—మహారాజా! ఆ మహాధ్వని యేదియో చూడవలయును. తమరు కాల్నడ నాయింటికి రావచ్చునా? రాజప్రాసాద మునకుఁ బోదము పదండు.

[పరిక్రమింతురు.]

శివనాగుమయ్య :— (ప్రవేశించి) బసవా! బసవ! నన్నుఁ గౌఁగిలించుకొనుము. సంగమయ్య నీకు సాక్షాత్కరించె నఁటగదా! ముక్కన్నుకోసము తడుముకొనె నఁటగదా! ఆ సంగఁ డేదారిని బోయినాఁడు?

బస :—(కౌఁగిలించుకొని, మఱలఁ గౌఁగిలించుకొని) ఈదారినే పోయినాఁడు. నీ గుండెలోనికిఁ జొచ్చినాఁడు. నాగుమయ్యా! నన్ను మోసము చేయుచున్నావా? నీవే సంగమయ్యవు.

బిజ్జ :—బసవా! ఇతఁ డెవరు?

[త్రిపురాంతకభట్టు, బ్రాహ్మణులు యిద్దరు ప్రవేశింతురు.]

మొ. బ్రా :—అదిగో! బసవయ్యయు, శివనాగయ్యయు నొకరిపై నొకరు పడిపోవుచున్నారు.

రెం. బ్రా :—అయ్యా! మనకు [illegible] రాజుగారు దగ్గర నుండియే యట్లు చేయుచున్నారు. [illegible] ఎవరితోఁ జెప్పుకొనవలయును?

త్రిపు :—అతఁడు మూలవాఁ [illegible] తెలిసియుండదు. (సమీపించి రాజుతో) మహా[illegible] బసవేశ్వరుఁడు నాకు సమారాధ్యుఁడు. ఆయన

సెగకను మాటు పెట్టుకొని చేతి త్రిశూలము వెండికొండలో
ని గుహను గుప్తముంబఱచి శీలగళంబునఁ గానిపింపకుం

వేఁగ విలాసంబు నింపి ప్రకటమ్మగు సద్గుణతార్థభాగముల
సొగసగు పూరుషార్థముగఁ జొన్పి సమాగతుఁడో నుమేశుఁడో.

బిజ్జ :—భట్టారకా ! నిజము, నిజము. బసవఁడు సాక్షాత్పర మేశ్వరుఁడే.

త్రిపు :—ప్రభూ ! అంతియే కాదు.

ఇంచువిల్తునకుఁ గోపించి ముక్కన్నులో నావిరేగిన మెఱుపగ్గి కాఁడు
ముప్పురమ్ములు వెన్ను మోపిన యమ్ముచే రాలునిప్పులు తెచ్చు రాగ కాఁడు
ఇలయెల్ల తుదిగుబ్బటిలఁజేయు గగ్గోలుకడమంట మండించు గబ్బి కాఁడు
కడలిలో విసముబ్బి కడకుఁద్రోసినమంట గొంతుపట్టఁగఁజూచుగుండె కాఁడు

శీతసిహారకర్పూరవారిహీర
హారముక్తాఫలోదారచారుమూర్తి
యల్పుఁడే శైవభక్తిధురాత్తశైవ
వీరసామ్రాజ్యపతి బసవేశ్వరుండు.

బిజ్జ :—భట్టారకా ! నిజము, నిజము. బసవేశ్వరుఁడు గరళసర్ప క్రోధము లంటని సచ్చిదానందమూర్తియైన శివుఁడు.

త్రిపు :—ప్రభూ ! కాని బసవఁడు వర్ణాశ్రమాచారధర్మములను బాడుచేయు చున్నాఁడు. ఆ శివనాగుమయ్యతో నట్లు కలియఁబడి క్రిందుమీఁదై నగుట—

బిజ్జ :—శివనాగుమయ్య యెవరు?

త్రిపు :—మాలవాఁడు.

బిజ్జ .—బసవేశ్వరా ! అతఁడు మాలవాఁడటగదా! అయ్యో!ఇది నీ మహాత్మునకుఁ దగినట్లుగా లేదు. వానినిఁ దాఁకినబట్టలతోనే మమ్మును దాఁకుదువు. మఱల స్నానము చేయకుండ రాజసౌధమునకు వచ్చెదవు.

త్రిపు :—బసవేశ్వరా! ఈ పంచమసంసర్గదూషితశరీరుఁడవై, దేవాలయములకుఁ బోయెదవు. అచ్చట సమంత్రబీజాక్షర యుక్తయంత్రాగ్రలీలావిహారి పరమేశ్వరుని మైలపఱచెదవు.

మొ. బ్రా :—బీజాక్షరయంత్రము శక్తిసమన్వితమై యుండును. సచ్చిదానందమూర్తియైన పరమేశ్వరుఁడు గుణరహితుఁడే; దిక్కాలవర్ణాద్యనవచ్ఛిన్నుఁడే. ఆ పరమేశ్వరుఁడు బీజాక్షరములుగా వికారము పొందినంతనే వానికి నియమ మేర్పడుచున్నది.

రెం. బ్రా :—ప్రత్యుపాధికి నియమము లున్నవి. నియమాతీతుఁడైనభక్తుఁడు శుద్ధబుద్ధమగు భగవంతుని చిత్కళ నుపాసింపవచ్చును; నామరూపగుణసహితుఁడైన పరమేశ్వరుని నామరూపగుణసహితులైన మానవులు నియమవంతులై యారాధింపవలయును. నియమము తత్త్వమార్గము ననుసరించుట.

బిజ్జ :—బసవేశ్వరా! నీప్రవర్తన శాస్త్రవ్యతిరిక్తముగా నున్నది.

త్రిపు :—"యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠ స్తత్తదే వేతరోజనః" బసవేశ్వరా! నీకుఁ జెల్లుబడియైనది యందఱకు జెల్లుబడి కాదు. నిన్నుఁజూచి ప్రతివాఁడును శివభక్తుఁడనని శివమెత్తి లోకమంతయు మాలకూడు చేయును.

బస :—రాజా! ఈబ్రాహ్మణులు శాస్త్రవేత్తలా? వీరిది మతమా! వీరుశాసకులా? శివనాగుమయ్య మాలవాఁడా? లింగము ధరించినవానికిఁ గులము లేదు, గుణము లేదు, నామరూపములులేవు. శివనాగుమయ్య సంకల్పించినచో నిప్పుడే ప్రళయము గాఁగలదు. శివనాగుమయ్య యొవ

రనుకొనుచున్నారు ? త్రిపురాసురసంహారముచేయఁ గాలరుద్రుఁడు. నందీశ్వరుఁడు ప్రచండమూర్తి యగుచున్నాడు. కాలిగిట్టలతో ధరిత్రియెల్లఁ గ్రక్కదలించి శృంగశిఖరములతో నక్షత్రగోళములు గుద్దాలింపఁ బోవుచున్నాఁడు. హరహర మహాదేవ! శంభో శంకర! (కత్తిదూసి) నాల్గు లక్షల వీరశైవులున్నారు. ప్రతివాఁడును సాక్షాచ్ఛంకరుఁడే రాజా! ఒక్కశివునకు మడివాలు మాచయ్యకు దద్దరిల్లి పోతివి. నాల్గులక్షలమంది రుద్రులు నీరాజ్యమును, రాజ్యమునందలి భవులను జించి చెండాడెదరు. ఓయీ బ్రాహ్మణులారా! శాస్త్రోపన్యాసములు చేసెదరు. భవులకు నామరూపము లున్నవి. భవుల మనస్సులలోఁ బరమశివునకు గుణము లున్నవి. శివభక్తులు పరమశివునే యెఱుఁగుదురు గాని వాని గుణములు, వాని నామరూపము లెఱుఁగరు. ఓయీ! రాజునకుఁ గోప మెక్కించి బసవని దండింపఁ జేయఁ జూచెదరా ?

త్రిపు :—అమాత్యశేఖరా! మాయుద్దేశ్య మదికాదు. శివనాగుమయ్యతో మీరు కలసిమెలసి తిరుగుచున్నచో, లోకమున వర్ణాశ్రమాచారధర్మములు చెడిపోవును.

బస :—వర్ణాశ్రమాచారధర్మములు మీ కృత్రిమబ్రాహ్మణులు కల్పించినవి. వానిని నేను నిర్మూలముచేసెదను. హరహర మహాదేవ శంభో శంకర.

శివా మహేశ్వర ప్రచండతాండవ కాలరుద్ర శివ శంభో శంకర
వర్ణాశ్రమసంహారక దేవా! ప్రళయతాండవారంభ భయంకర - శివా
త్రిపురాసుర సంహార కాలపరిదీప్త భయంకరచాపమండలా
దుష్టకంఠరుధిరావసేకపరిభూసర దేవా శివా శివా హర - శివా.

బిజ్జ :—బసవేశ్వరా! శాంతింపుము, శాంతింపుము. బ్రాహ్మణు లన్నది యొకటి. నీ కోపకారణము మఱొకటి. నాగుమయ్య మాలవాఁ డని వా రనుచున్నారు. నీవు బ్రాహ్మణసంహారము చేయుదు ననుచున్నావు. నీవు సంహారము తరువాత జేసినఁ జేయవచ్చును. నాగుమయ్య మాలవాఁ డగునా, కాదా?

బస :—భక్తులకుఁ గులభేదము లేదు. వారు బ్రాహ్మణులకన్నఁ బవిత్రులు.

త్రిపు :—వట్టిమాటలతో నైనచో మీా శివభక్తులందఱికన్నను బ్రాహ్మణులే పవిత్రులు.

ఉభయసంధ్యాప్రణిష్ఠామహానిధులును
ఉభయభిన్నాత్మపరివివేకోగ్రమతులు
బ్రాహ్మణులు పవిత్రతములు వారికన్న
దివిచికొందురె నుతి యశాస్త్రమమతులు.

బస :—రాజా! ఆ మాటమీాఁదనే నిలువుమనుము. నాగుమయ్య మాలవాఁడంటిరికదా! మాలతన మతని యాత్మకున్నదా, శరీరమున కున్నదా?

త్రిపు :—శరీరము, నాత్మయు నొకదాని నొకఁ డంటుకొని యుండును. రెంటిని విడదీసిన, మహాయోగికి నాత్మ మాల కాదు; శరీరమే మాల. ప్రారబ్ధసమనుప్రాప్తమైన యీా శరీరమునకుఁ గులభేదము పోదు. ఈ దేహాంతమున యోగి ముక్తుఁడు కావచ్చును. దేహాశ్రయదోషము దేహ మున్నంతవఱకును బోదు. ప్రతిమాలవాని లోను బర మాత్మ లేదు.

మొ. బ్రా :—పరమాత్మ యున్నచోట మాకభ్యంతరము లేదు. 'చండాలోఽస్తు సతు ద్విజోఽస్తు గురురిత్యేషా మనీషా మమ' యని శ్రీశంకరులు పంచమశరీరగత ముక్తజీవునిగుఱించి చెప్పిరిగాని, ప్రతిమాలవానినిగుఱించి చెప్పలేదు.

బస :—శివనాగుమయ్య శరీరము పంచముని శరీరము కాదు. అది పాలవెల్లి; గంగాధుని. క్షీరమును గంగాంబువులును స్వతఃపవిత్రములుగదా !

రెం. బ్రా :—అతనిశరీరమునుండి మీరు క్షీరము లుత్పాదింపగలుగుదు రేని మే మంగీకరింతుము.

బస :—ఇదిగో, (నాగుమయ్యచేతులు పట్టుకొని పిండును, పాలు స్రవించును.) ఓయీ ! బ్రాహ్మణుఁడా ! ఇదిగో శివనాగు మయ్య మాలయంటివిగదా ! నీవు చేతులు పిండి పాలు కురిపింపుము. లేనిచో నిన్ను నేను గెలిచినట్లు. వాదములో గెలిచినవా రోడినవారి శిరశ్ఛేదము చేయించవచ్చును. మీ శిరశ్ఛేదములు చేయించెదను. నీవు మాలవాఁడవా ? నాగుమయ్య మాలవాఁడా ?

రెం. బ్రా :—పాలు పిండింతు నని నీవే చెప్పితివి. పిండింపు మంటిని. పిండించితివి. నాగుమయ్య శరీరము పవిత్రమైనచో నీవును, నాగుమయ్యయుఁ గలిసి తిరుగవచ్చును. రాజా మి మ్మిద్దఱను దల కెక్కించుకొనవచ్చును. నేను బ్రహ్మ నిష్ఠుఁడను. నీవు నాతల నెగురవేయించెద వేని నేను జెడను. కల్లబొల్లి గారడీలతో నసము మతముగాఁ బ్రకటించెదవు.

బిజ్జ :—బ్రాహ్మణుఁడా! ఓడిపోయి యెందుల కట్లు పరాక్రమించెదవు?

బ్రా :—మహాప్రభూ! బసవేశ్వరుఁడు మహాభక్తుడు. ఆయన దగ్గర కొన్ని మహాత్తులు కలవు. అది మతము కాదు.

[నిష్క్రమించును.]

బిజ్జ :—భట్టారకా! మీ రేమనెదరు?

త్రిపు :—అయ్యా! మే మోడిపోతిమి. శివనాగుమయ్య మాలవాఁడు కాఁడని యొప్పుకొనుచున్నాను. బసవా! నీపరిశుద్ధతను శంకించినందులకు క్షమింపుము.

బస :—మీరు వేయిమంది వేయిమాట లన్నను శివభక్తులకుఁ గొఱఁత లేదు. నా హృదయమునందు మీ మూలముగ వృథాగాఁ గోపభావము చెలరేఁగినది. నే నిట్టికోపము ప్రకటించినందులకుఁ బ్రాయశ్చిత్తము చేసికొనవలయును. నా మనస్సు కల్లోలితమైనది.

బిజ్జ :—బసవేశ్వరా! క్షమింపుము, క్షమింపుము.

శమదమాచార సంపత్తిషట్కసహిత
మృదులశాంతాచ్ఛవార్ధి యెడఁద నీది
విమతభావతిమింగిలభ్రమణకలుష
వంతముగఁజేసి కల్లోలపఱచినాము.

దేవా! క్షమింపుము.

బిజ్జ :—బసవా! మేము నిష్క్రమించుచున్నాము. నీవు సచ్చిదానందరూపుఁడవై నీలో నీవే రమింపుము.

[బసవఁడు వినా యందఱును నిష్క్రమింతురు.]

బస :—సంగా! సంగ! నాహృదయమునుండి యీ కోపాదులైన నీచగుణములను దొలఁగింపుము. ఈ నీ సేవకుఁడు దుష్టమార్గములఁ బడిపోవుచున్నాఁడు, దిద్దుకొనుము.

నీల :—(ప్రవేశించి)

శివజటాజూటిలోఁ జిందు బుడగల గంగ
శిశిరతామ్రస్ఫురత్ చెమ్మగిల్లినదీ
తరిమంచుకొండకొండుర మేను తాఁకఁగాఁ
జలువపులకల శివుఁడు జలదరించాడూ—శివజటా.

చిన్నారిజాబిల్లి చిలుకు తేనెలవాఁక
శివు నొసలి కనుమంట చెమ్మయుటికినదీ
వెండిమలజాపీఁట నిండువాఁగులచలువ
దండిచలువదనాలు గండరించినదీ—శివజటా.

బస :—నీలా! రత్నము లేమిచేసితివి?

నీల :—అమ్మ చీరచెఱఁగున కంచుగా కుట్టాను.

బస :—నీలా! అమ్మతో చెప్పావా?

నీల :—ఏ మని?

బస :—రత్నాలు బసవఁడు కుమ్మిపెట్టా డని.

నీల :—చెప్పాను, చెప్పాను.

అమ్మకనుగోనలో చెమ్మగిలి చిరుజాలి
క్రమ్ము బసవనిమీఁద కోపగించినదీ—శివజటా.

అమ్మ తెలిపలువరుస చిమ్మి చందురువెలుఁగు
క్రమ్ము బసవనిమీఁదఁ గోపగించినదీ – శివజటా.

అమ్మపయ్యెదచెంగు గుమ్ముగా ముసుఁగై
క్రమ్మ బసవనిమీఁదఁ గోపగించినదీ - శివజటా.

బరువు చే నెగురని పైఁటఁ జూచిన యమ్మ
గాలి బసవనిమీఁద కారుపూనినదీ - శివజటా.

బస :—నీలా! నీల! నేను ని న్నేఱుమంటినా? నిన్ను పైఁట కొంగు కంచుగా తీర్చుమంటినా?

నీల :—నవ్వుతూ అన్నాను, నవ్వుతూ అన్నాను. పట్టిదే.

అమ్మరతనపుఁ బైఁట హాస మొలుకఁగఁ జూచి
చిన్ని బసవన చేఁత చిత్తగించినదీ—
రతనాల తళతళల మతి సంతసిలి తల్లి
మించు బసవనిచేఁత మెచ్చుకొన్నాదీ—శివజటా.

(తెర.)

పంచమాంకము

(ప్రవేశము:— బిజ్జదేవుఁడు, ఇతర మంత్రులు.)

బిజ్జ:—అమాత్యులారా! జగదేవుఁడు యుద్ధములోఁ బరాజితుఁడై తిరిగి వచ్చుచున్నాఁడు.

౧ మంత్రి:—జగదేవుఁడా? పరాజితుఁ డగుటయా?

౨ మంత్రి:—రాజు తనయాశ లన్నియు జగదేవుని విజయముపైఁ బెట్టుకొని యుండెనే! ఈవార్త రాజుగారికిఁ దెలిపిరా?

బిజ్జ:—ఈ వార్త రాజుగారి కెట్లు తెలుపవలయునా యనియే తమ్మందఱను బిలిపించితిని. జగదేవుఁడు వచ్చువఱ కీవార్త దాఁచి యుంచుదమా? రాజునకుఁ దెలియఁజేయుదమా? దాఁచియుంచినచో, రాజు జగదేవునిమీఁదఁ బడును. ఇప్పుడే తెలియఁజేసినచో రాజకోపము మనమీఁదఁ గొంత పోవచ్చును.

౧ మంత్రి:—బిజ్జదేవా! ఎవరిమీఁదఁ బోయినను, బిజ్జలదేవున కిది గొప్పదెబ్బ. ఆయన నిర్మింపఁదలఁచుకొన్న కాలచుర్య సామ్రాజ్యమహాసౌధమునకు మొదటి సోపానమే యిట్లు విఱిగిపోయినచో, నాయనకోపమును మనము పట్టలేము. మహామాత్యునకుఁ గబురంపి వారి యుద్దేశ్యానుసారముగాఁ గార్యము నెఱపవలయును.

బిజ్జ:—నేను వారికిని గబురంపితిని. వారు నిప్పుడే దయచేయుదురు.

౧ మంత్రి :—నాల్గుదినముల క్రిందటివఱకును గెలుపాసతోఁడి యుత్తరములు వచ్చుచున్నవే. ఇంతలోఁ బరిస్థితులు తారుమా రెట్లయినవి ?

బెజ్జ :—చిట్టచివర కేమైనదో తెలియదుగాని, కడచిన మూఁడు నాల్గునాళ్ళలో శత్రువిజృంభణ మెక్కువగా నున్నదనియే లేఖలు వచ్చినవి. కోట ముట్టడివేసిన మనసైన్యము నర్ధరాత్రమునందు హఠాత్తుగా శత్రుసైన్యములు మీఁదఁబడి నురుమాడుచు వచ్చి రని మూఁణ్ణాళ్ళక్రింద వచ్చిన లేఖలో నున్నది.

౨ మంత్రి :—బెజ్జదేవా ! నాల్గు మాసముల క్రింద మాయింటి కొక పరదేశివిప్రుఁ డతిథిగా వచ్చెను. ఆయన వేదవేదాంగ పారంగతుఁడు. జ్యోతిశ్శాస్త్రమందు ఖని. ప్రసంగవశమున హనుమకొండమీఁద మనరాజు దండెత్తఁజూచుట నేను జెప్పితిని. మనరాజు గెలుపోటములు చెప్పుమంటిని. ఆయన యొద్ద మనదేశములోని సర్వభూపాలుర జాతకములు నున్నవి. ఆయన నాఁడే చెప్పినాఁడు మనము గెలువ మని. ఆ బ్రాహ్మణునియొద్ద కాకతిప్రోలునిజాతకముకూడఁగలదు. ప్రోలుఁడు గతించులోపుఁగాఁ బెద్ద యాంధ్రసామ్రాజ్యము నిర్మించిపోవునంత యుత్కృష్టజాతక మఁట.

బెజ్జ :—అమాత్యా ! అట్లే కనిపించుచున్నది. జగదేవు నోడించిన ప్రోలుని రాజనీతియుఁ బరాక్రమమును సామాన్యము లైనవి కానేరవు.

౧ మంత్రి :—జగదేవుఁ డిది యొక పెద్ద పరాభవముగాఁ బరిగణించునేమో !

ఓ. మంత్రి :—జగదేవుఁ డెంత పరాక్రమశాలియో, యంత భగవద్భక్తిపరాయణుఁడు. ఆయన కొంత నొచ్చుకొను నేమో కాని, దీనివలన మతి చెడిపోఁడు.

బెజ్జ :—అవును. మంచిపరిపక్వమైన మనస్సు కలవాఁడు. అరుగో మహామాత్యులు వచ్చుచున్నారు.

(అంతట బసవేశ్వరుఁడు ప్రవేశించును. అందఱు లేచి నిలుచుందురు.)

బస :—అమాత్యులారా! నమస్కారము. దయచేసి యాసీనులు గండు. బెజ్జదేవా ! జగదేవునియొద్దనుండి యేమైన వార్త వచ్చెనా?

బెజ్జ :—ఆర్యా ! వచ్చినది. జగదేవుఁడు యుద్ధమున నోడిపోయి సైన్యమును నష్టపడి, కొలఁదిసైన్యముతోఁ దిరిగి వచ్చుచున్నాఁడు.

బస :—శివునియాజ్ఞ లేదు.

బెజ్జ :—మహారాజు మీ యాశీర్వాదబలముమీఁద రత్న ప్రాసాదములు నిర్మించుకొనుచున్నాఁడు.

బస :—ఈ వార్త మహారాజునకుఁ దెలిసినదా?

బెజ్జ :—ఎట్లు తెలియఁజేయవలయునో తెలియకయే మహామాత్యులకుఁ గబురంపితిమి.

బస :—బెజ్జదేవా ! మీరును నేనును బోయి చెప్పుదము రండు.

(పరిక్రమింపఁగాఁ దక్కినమంత్రులు నిష్క్రమింతురు. అంతట బిజ్జలుఁడు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ :—బసవా !

నాయింట శివనంది నాట్యమాడినదయ్య కాలిమువ్వలు ఘలంఘులలుపుట్ట
నాముంగిటను శివనంది యాడినదయ్య కొమ్ముగంటలు నినాదమ్ముసేయ
వృషభేంద్రరాజు నా వీట వచ్చెఁగదయ్య తళుకుబంగరుజీను వెలుఁగుజిమ్మ
తొలియెద్దు మొగసాల నిలచినదయ్య నా రాజసౌధము శివుతేజు మించ

నాగృహమ్ము ప్రమథనాథాళిబస యయ్యె
నాదుతనువు భక్తనాథులకును
గానుకయ్యె నయ్య కమ్మనిబసవ! నా
చిట్టిబసవ! నాదు పొట్టిబసవ!

బస :—మహారాజా! మీా రిన్నాళ్ళకు శివభక్తులైనందుకు నాకు సంతోసమే కాని శివభక్తులకు లోభక్రోధమాత్సర్యాది దుర్గుణము లుండరాదు. అన్నింటిలో లోభము మఱియుఁ బెడ్డది.

బిజ్జ :—బసవా ! నీవేది చెప్పిన నది యనుష్ఠింతును. నేను నీలెంక నయ్యా !

బసవనికనుసన్న పారాడినంతనే కనకాచలేంద్రమ్ము కదలివచ్చు
బసవఁడు కనుగీటు పాటించినంతనే సర్వసామ్రాజ్యమ్ము సాగుదెంచు
బసవఁడు పెదవింత కొస కుంచినంతనే పరరాజసైన్యముల్ పాఱుదెంచు
బసవని చేకత్తి మిసలాడినంతనే పెఱనృపవ్యూహముల్ బీటువాఱు

బసవనికృపావి శేషసంభారమునకుఁ
బాలసంద్రపుఁదరఁగలు వట్టిపోవు
శివునియెదలోనఁ గనుమూయు చిట్టిబసివి
నాగృహమునందు మంత్రియై నాట్యమాడె.

బిజ్జ :—మహారాజా! జగదేవదండనాయకుని యొద్దనుండి వార్త వచ్చినది.

బిజ్జ :—అతఁడు తిరిగి వచ్చుచున్నాఁడా?

బెజ్జ:—చిత్తము. మహాప్రభూ! తిరిగివచ్చుచున్నాఁడు.

బిజ్జ:—అట్లనా?

బసవని ప్రీతిగాఁ బురమువాటిక లెల్లెడ వీథులెల్లెడన్
గసవులు చిమ్మి నీర్చిలికి గంధము లల్కి విచిత్రచిత్రభా
మసృణపురంగవల్లికలు మాలలు తీర్చి యలంకరింపుఁడీ
విస్ఫురభేరిభాంకృతుల విన్నను మన్ను నొకండు చేయుఁడీ.

బెజ్జ దేవా! మన మందఱమును మూలబలముతో జగదేవ దండనాథు నెదురుకొని తీసికొనివత్తము.

బెజ్జ:—త్రిభువనమల్లా! జగదేవదండనాయకుఁ డొక్కఁడే వచ్చుచున్నాఁడు.

బిజ్జ:—ఒక్కఁడే వచ్చుటయేల? సైన్యము త్రిపురాంతకునిఁ గొని రమ్మని శుభవార్త మనకుఁ దెలుపుట కొక్కఁడే వచ్చుచుండెనా? ఔనౌను. జగదేవుఁ డెంత పరాక్రమశాలియో యంత సత్పురుషుఁడు.

రిపులకంఠము కత్తిరించిన కత్తితోఁ గలఁగు బీదలబాధ తొలఁగఁబెట్టు
భూభారమెంతయు మోచిన చేతితో నాశ్రితాళికి నభయంబొసంగు
సమరధూర్వహతాప్రశస్తమౌ మేనితో నభవునిముందు సాష్టాంగ మొందు
పరభీకరారుణప్రౌఢనేత్రములతో దీనులపై మంచు దేనెఁ జిలుకు

అతని కైన ప్రతిష్ఠ నా యాత్మయందు
గాఁడు నేఁ డెఱిఁగిన దండనాథుఁ డపుట
బలమునకు మున్న మున్నుగా వచ్చుచుండె
మచ్ఛ్రవఃపేయముగ గెల్పుమధువుఁ గురియ.

బస:—మహాప్రభూ! జగదేవుఁ డోడిపోయి వచ్చుచున్నాఁడు.

బిజ్జ :—జగదేవుఁ డోడిపోయెనా? బసవా! నీ భక్తునితో నీవు పరాచక మాడవచ్చునా? జగదేవుఁ డోడిపోవుట యేమిటి?

ఆసలు జగదేవుహ స్తమ్మె యధికరోష
భుగభుగాయితవిషవమద్భుజగరాజా
బసవదేవు నాశీర్వాదపటిమ యొకటి
యేకజివ్హ్యమ్మును సహస్రధాకరించు.

బస :—మహాప్రభూ! జగదేవుఁడు నిజముగానే యోడిపోయెను.

బిజ్జ :—మహారాజా! ఇదిగో జగదేవుఁడు పంపించిన యుత్తరము.

బిజ్జ :—మీరు నిజముగానే జగదేవుఁ డోడిపోయెననుచున్నారా?

బస :—చిత్తము. శివానుజ్ఞ లేక యెవరు గెలువఁగలరు? జగదేవుఁ డోడిపోవుటయె నిజము.

బిజ్జ :—బసవా!

బస :—మనుష్యుఁ డొకకార్యము చేయును. దైవ మన్యథా తలఁచును.

బిజ్జ :—దైవము నీరూపమున మాయింటిలో నున్నాఁడను కొంటిని.

బస :—నేను దైవమును గాను. శివునిభక్తులకు దాసుఁడను; వారియుచ్ఛిష్ట మారగించుచుఁ బొట్టపోసికొనుచున్న యొకయల్పజీవిని.

బిజ్జ :—బసవా! నన్ను నమ్మించి గొంతుకోయుచుంటివి.

మడివాలుమాచయ్యమాత్రమ్ము సేయు వే? శత్రుసైన్యము లాకసమున నిల్ప
మాదిగశివనాగుమయ్యంత సేయ వే? వితతకృపాక్షీరవృష్టిఁ గురియ
అల్ల జంగముసంగమయ్యంత సేయవే? యడిగినఁబోలిపో కంత నిలువ
ఆగొల్లకళియంబయంతయుఁజేయవే? నేల జాఱెడు కాలు నిల్వఁద్రొక్క

నీమహాత్మ్యలు చూడలేదా మహేశ !
భక్తజనపారిజాతంబ! బసవలింగ !
వందితార్తజనాశ్రయా ! బసవలింగ !
భక్తిసేవకకృతసంగ ! బసవలింగ !

బస :—మహాప్రభూ ! అట్టివి చిన్నిచిన్ని పనులు భక్తిపారవశ్యము చేతఁ జేయుపవి, భగవంతుఁడనుగ్రహించుటచేత నేను జేసిన ట్లగుపించుచున్నవి. ఈ సృష్టి పరిణామములో నే సామ్రాజ్యము నిలుచునో, యేసైన్య మోడునో, యే సముద్రము పొంగునో, యివి పరమశివుని యధీనమునందలి విషయములు.

బిజ్జ :—అమాత్యా ! అబద్ధములాడకుము. నన్ను నమ్మించి నమ్మించి వీరశైవమార్గమునకుఁ ద్రిప్పితివి. నీ నమాత్యుఁడ వైనంత నే నేల యొద్దఁ గెడవై నాపై పునకు వంగిన దను కొంటిని. బసవా ! స్వామిద్రోహము చేయకుము ; రాజద్రోహ మెవ్వరికిని మంచిది కాదు.

బస :—నేను రాజద్రోహము చేయుటలేదు. దండు నే నంపు కొని పోలేదు. దండు నంపినది జగదేవదండనాయకుఁడు.

బిజ్జ :—నేను రాజ్యవ్యవహారము, యుద్ధనీతివిశారదత్వమును గూర్చి ప్రసంగించుటలేదు. నీవు భక్తుల ముఖమున బహు మహాత్మ్యలు ప్రకటించితివి. ఆమహాత్మ్యప్రకటించి నా యుద్ధములు గెలిపింపుమంటిని. నారాజ్యము విస్తరింపఁజేయు మంటిని.

బస :—భక్తికిని రాజనీతికిని సంబంధములేదు. భక్తి శమ దమాదిగుణసంపత్తితోడిది; అంతరింద్రియదోషనిష్కాస

నముతోడిది. రాజనీతి లోభమదమాత్సర్యములతో నిది; ఆత్మజ్ఞానమూర మైనది.

బిజ్జ :—బసవా ! అట్లయినచో మడివాలు మాచయ్య తన మోయువస్త్రముల నితరులం దాఁకనీయుననుట, తాఁకిన వారిని జంపుట యాంతరదోషనిష్కాసనవిషయమా ? మదమాత్సర్యవిషయమా ?

బస :—మహారాజా ! శివుఁడు ప్రమాణముగాఁ జెప్పుచున్నాను. నీయుద్ధములు గెలిపించుటయందు, నీ రాజ్యము విస్తరింపఁ జేయుటయందు నారాజనీతికి మించి, నాయొద్ద శక్తిలేదు. శత్రువులను బహుభంగుల నీతివాగురలఁ జిక్కించి పరస్పర ద్వేషములు పెంచి నా శక్తివంచన లేకుండ నీరాజ్యమును విస్తరింపఁజేసితిని.

బిజ్జ :—బసవా! రాజనీతి నీవొక్కఁడవే యెఱుఁగవు. జగదేవ బిజ్జదేవులు నెఱుంగుదురు. ఇతరమంత్రులు నెఱుఁగుదురు. పట్టి రాజనీతియే యైనచో బసవేశ్వరుఁ డొక్కఁడే మంత్రి కానక్కఱలేదు. బిజ్జలుఁడు స్వాతంత్ర్యముగా వ్యవహరించు కొనఁగలఁడు.

బస :—బలదేవదండనాయకుఁడు పట్టి రాజనీతివేత్తయే.

బిజ్జ :—బసవా ! ఈ పౌరుషపుమాటలు నాకును దెలియును. బల దేవునివంటివాఁడు కావలసినవాఁడు, నేను బసవేశ్వరున కమాత్యపదవి యిచ్చినది. ఆయినను బలదేవుఁ డమాత్యుఁడుగా నున్నపుడు జగదేవుఁడే యుద్ధములోనను బరాజితుఁడై తిరిగి రాలేదు.

బస:—ప్రభువులు నావలనదోషము చూపించి నిందింపవలయును,

బిజ్జ :—నీవలన నొక్క దోషమేమి? అన్నియు దోషములే. మిండజంగముల నూరు పట్టించి భోక్కసము కొల్లపెట్టుచుంటివి. మాలమూదిగలతోఁ గలసి తినుచు వర్ణాశ్రమాచారధర్మములు పాడుచేయుచుంటివి. శివభక్తులని ప్రతి చాకలివానికి మంగలివానికి నీ రాజుచేత సాష్టాంగములు చేయించుచుంటివి. కాలు జాఱు గొల్లవాండ్రను బట్టుకొనుమోయి బసవా! నీరాజుసైన్యము యుద్ధమునం దోడినపు డక్కఱకు రాకుము.

బస :—మహారాజా! తమరు కోపగ్రస్తులై యున్నారు.

(అంత జగదేవదండనాథుఁడు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ :—భో భో హానుమకొండ దుర్గవప్రకుద్దాలనచాతురీబాహుదండమండనాయమాన! కాకతిప్రోలకంఠరక్తధారాపరిరమ్యకరాసిలలిత బసవేశ్వరపాదనీరజధారాయమానహృదయాంబుజాత! బెజ్జదేవా! ఆ రత్నహారమిటు తెమ్ము. భేరీభాంకారములు మ్రోగింపుఁ డనుము. విజయాభిరాముఁడైన జగదేవదండనాయకునకుఁ బుష్పాంజలి చల్లుము. జగదేవదండనాథా! మీగెలుపునకు మీరాజు మిక్కిలి సంతోషించినాఁడు. మీసేవలకు సంతోషించి రాజలాంఛనమైన యీఖడ్గము మీకు బహుమానముగా నర్పించుచున్నాఁడు.

(ధిక్కారముతో నొసఁగఁబోవును.)

జగ :—(సాష్టాంగపడి) మహాప్రభూ! క్షమింపవలయును.

బిజ్జ :—బెజ్జదేవా! జగదేవుఁడు గెలువలేదా యేమి? ఖడ్గమును బహుమానముగా స్వీకరింపఁడేమి? కాకతిప్రోలు

నకు జగదేవుఁ డేల యోడవలయును? ప్రోలుఁడు జగదేవునికంటె వయసునఁ జిన్నవాఁడే. హానుమకొండదుర్గము చిన్నదే. చాళుక్యులప్రతిభ పెద్దదే. కాలచుర్యులు గొడ్డుపోలేదే! ఓహో! బసవేశ్వరుని యాశీర్వాదబలము కాఁబోలును.

బస:—ప్రభూ! మీరెంతకు నన్నె త్తిపొడుచుచున్నారు. మఱల సైన్యములు సమకూర్చి హానుమకొండపై దాడి స్వయముగాఁ బోయెదను.

బిజ్జ:—బసవా! అట్లు చేయవలదు, వలదు. నీవు వెడలిపోయినచో నీయూరి మిండజంగములకు దిక్కెవ్వరు? కటకములోని చాకలులు, మంగలులు, మాలలు, మాదిగలు పవిత్రు లెట్లగుదురు? చాకలివాండ్రు పరదేశివిప్రులను జంపవలదా? మాలవాండ్రు బ్రాహ్మణులకన్న నుత్తములు కావలదా?

జగ:—(లేచి) మహాప్రభూ! దోష మంతయు నాది. మీరు బసవేశ్వరుని నిందింపవలదు. హానుమకొండదుర్గము మన మనుకొన్నంత బలహీనముగా లేదు. ఆంధ్రసైనికులు దుర్గములోపలనుండియే కాక దూరపు రక్షకస్థానములనుండి కూడ వచ్చి మనసైన్యములకు రెండుదెసల యుద్ధ మిచ్చినారు. ఆదేశము తృణకాష్ఠజలసమృద్ధి కలిగియున్నది. పదియేండ్లమట్టడికి నిలువఁగలిగిన సంభారము లా కోటలోనున్నవి. దేశప్రజలు క్రమక్రమముగా జైనమతము వదలి సనాతనమత మవలంబించు క్రొత్తయావేశములోనున్నారు, ఆంధ్రసామ్రాజ్యవాంఛ యచ్చటి చీమలకుఁగూడఁ బట్టి

నది. వారిని మనుష్యుఁడు కాదుగదా, ఇప్పుడు శివుఁడు వచ్చినను గెలువలేఁడు.

బిజ్జ :—నిజము, జగదేవా! నిజము. శివుఁడు వచ్చి యేమిచేయఁగలఁడు? అవును, జగదేవుఁడే చేయలేనప్పుడు శివుఁడేమి చేయును? శివుఁడు చేయలేఁడు. శివభక్తులు చేయలేరు.

బస :—మహారాజా! నేఁటినుండి నేను వట్టి యమాత్యుఁడనే, శివభక్తుఁడను గాను.

బిజ్జ :—బసవా! నీశివుఁడు దేవుఁడు కాఁడు. వాని భక్తులందఱు వట్టి దొంగలు.

బస :—బిజ్జలా! ఏమంటివి? శివుని నీవు వేయుతిట్టుము. శివభక్తులు దొంగలా? హరహరమహాదేవ! శంభో! శంకర! ఇప్పుడే ప్రళయము చేసెదను. (కత్తిదూసి) బిజ్జలా! యేమంటివి? నీ నాలుక కోసెదను. ఓరీ శివద్రోహీ! నీతల నేను నఱకుదునా? నీవు నారాజు వైతివే! జగదేవబ్రహ్మయ్యయో, మడివాలు మాచయ్యయో యున్నచో నీ రాజ్యము నిర్ధూమధామము చేసెదరు. బిజ్జలా! నీకు రోజులు సమీపించినవి.

కాలాంతోజ్జ్వలకాలభైరవబలాత్కారోత్థహుంకారగ
ర్వాలీఢప్రతిభాప్రకంపితసమస్తాజాండనిర్భేదనో
ద్వేలప్రాభవరుద్రతాండవమహావేశక్రియానిర్గహ
గ్గోళంబై చన సృష్టియంతయును ద్రెవ్వెడుఁ జండహస్తంబునన్

శివభక్తులు దొంగలన్న నీ యపరాధము సైరింపరాదు. పృథ్వియెల్ల నీరాజము చేసి శివభక్తాపరాధము చేసిన నాలుకగల నీమండముతో శివునకు నీరాజన మొత్తెదను.

సర్వాళోశసంఘట్టనపటుసముకాలతాండవభీకర ! శివ
గర్వమత్తభూపాలకతనుఖండఖండదారణపటుశివ!
రుద్రరుద్ర ! శంభో శివశివ క్షుద్రమనుజసంహార ! శివశివ
రుద్ర కాలభైరవాగ్రేసర రూపరహిత ! నామరహిత !_శంభో_శివశివ.

(కత్తి యెత్తును.)

జగదేవుఁడు :—(కత్తిపట్టుకొని) బసవేశ్వరా ! రాజును జంపెదవా ? ముందు నన్నుఁజంపి తరువాత రాజును జంపుము. యుద్ధమునందు మన మోడిపోతి మని భూపాలునకుఁ గోపమువచ్చుట న్యాయముకదా ! రాజనీతిపారంగతుఁడవే! భూపాలునియందుత్సాహశక్తి యెట్లుండును ? త్రిభువనమల్లబల్లహాబిజ్జలుని యీ యుత్సాహశక్తియేకదా మన రాజ్యమును సంరక్షించుచున్నది. బిజ్జలుఁ డెవఁడో యల్పనృపాలుఁ డనుకొంటివా ? సార్వభౌముని మహాగుణములు కలవాఁడు.

బిజ్జ :—బసవేశ్వరా ! ఆ కత్తి బల్లహునివిూఁదికి వ్రాలకముందుఁ బన్నిద్దఱమాత్యులపైఁ బన్నిద్దఱుదండనాథులపై వ్రాలవలయును. బసవా ! నీవు మహామతిమంతుఁడ వనుకొంటిని. చివరి కిట్లు చేయుదువు ?

జగ :—బసవా! నీకుఁ గోపమెక్కించుటకు, నీ కుత్సాహము కల్గుటకు, నీవు నందియవతార మగుటవలన నీ ప్రసాదము మాయందుఁ గలుగుటకు రాజు చేసిన ప్రయత్నమును నీవన్యథాకరించితివి.

బిజ్జ :—బసవా ! మౌనము వహించెద వేల ? శివము దిగలేదా ? రాజును జూడుము. మందహాసవదనారవిందుఁడై యెట్లు

కూర్చుండెనో ! బిజ్జలుఁడు కత్తిదూసినచో నీవును నీ శివభక్తులును నిలువగలరా ? కోపముకొలంది కత్తి నెత్తితివి గాని, నిజముగా నాకత్తి ప్రాలినచో బిజ్జలుని ఖడ్గనైపుణ్యము ముందు నీకత్తి తునుకలుతునుక లగునుగదా ! మహారాజు కత్తిచివర నీకత్తిపిడిలో దూరి నీయఱచేయి రక్తప్రవాహమై యుండును.

బస :—మహారాజా ! ఈకత్తి నీ పాదసన్నిధానమునం దుంచి పోవుచున్నాను.

(పోబోవును.)

బిజ్జ :—బసవా ! నీవు రాజద్రోహము చేసితివి. నిన్ను మహామాత్యపదవినుండి తొలగించితిని.

జగ :—మహారాజా !

బిజ్జ :—ఇప్పు డెవ్వరును మాటాడరాదు. బసవా ! నీకు గడియసేపు కదలకుండ నిలుచుండుశిక్ష వేసితిమి. నీవు నిలుచున్న చోటినుండి కదలరాదు, మాటాడరాదు.

(బసవఁడు తలవంచుకొని నిలుచుండును.)

బిజ్జ :—జగదేవా ! నీవు తీసికొనిపోయిన సైన్యమంతయు నేమైనది?

జగ :—ఇఱువదివేల సైన్యములోఁ బదివేలసైన్యము శత్రువులచేత నాశనమందినది. ఐదువేలు చెల్లాచెదరైనది. తక్కిన భాగము, కొందఱు గాయపడి, కొంద రుత్సాహముచెడి, మఱలి వచ్చుచున్నది.

బిజ్జ :—చనిపోయినవారిని మడివాలు మాచయ్యకుఁ జూపింపుము. అతఁడు బ్రతికించును. గాయపడినవారిని శివనాగుమయ్య కర్పింపుము. అతఁడు పాలుపోసి బ్రతికించును.

బెజ్జ :—మహాప్రభూ ! బసవనిమన స్సిదివఱకే చిన్నబుచ్చుకున్నది. ఇంకను దానిని గాయపఱచెదరు.

బిజ్జ :—ఒక రాజబంధితుని మాట నాముందుఁ జెప్పకుము. జగదేవా ! మఱల సైన్యసన్నాహాముచేసి హనుమకొండ మీఁదికిఁ బోదువా ? చెదరిపోయిన సైన్యమును మఱల వెదకించి తెప్పింపుము. మఱలఁ గొన్ని మాసములు విశ్రాంతి తీసికొనుము. ఎన్నఁడు నపజయమెఱుఁగని దండనాథుఁడవు, నీ పిట్లగుటలో నాకుఁ గోపము వచ్చినదా ? నేను మన మోడిపోయినందులకుఁ జింతించుట లేదు. ఫలము లేక పదివేలమంది సైనికులను గోలుపోయినందులకు విచారించుచున్నాను. బెజ్జదేవా ! ప్రజాపాలన మంత్రితోఁ జెప్పుము. వారి కుటుంబములకు జీవనాధారములు చూడుమనుము. గడియ యైనదా ?

జగ :—చిత్తము మహాప్రభూ !

బిజ్జ :—(ఆసనమునుండి లేచి, బసవనికత్తి దీసికొని, బసవనితో) బసవా ! నీ వొకసారి రాజదండితుఁడవఁట. అయినను నీసద్గుణములు నీ రాజనీతివేత్తృత్వము మాకు నచ్చినవి. నిన్ను మా సామ్రాజ్యమునకు మహామాత్యునిగా నేర్పఱచుచున్నాను. బసవేశ్వరా ! నీ వీ యమాత్యఖడ్గము స్వీకరించి మాకు మంత్రివై యుండుము.

సకలసామ్రాజ్యపూజ్యస్థితికిల్ల
ప్రకటింపగా నీవు పతి వట్లుగాక
నాయర్థమునకు ప్రాణమునకు బతివి
వేయును నేల నీవే నేను బసవ!

నిన్ను నమ్మితిని.

బస :—మహారాజా! నీ యమాత్యపదవికి నే నసర్హుడను.

బిజ్జ :—బసవేశ్వరా! నీవా ర్హుడవే యర్హుడవు. బలదేవదండ నాయకుండవే నీవు. నీవే బలదేవదండనాయకుడవు. నాయెడల నేమైన దప్పున్నచో క్షమించి నాయమాత్యపదవిస్వీకారము చేయుము.

బస :—(మోకరించి) మహారాజా! నీ నీతిముందు నా నీతి యెంత? నీ పరాక్రమముముందు నా పరాక్రమ మెంత? నీశివభక్తిముందు నాశివభక్తియెంత? ప్రభూ! నా రాజును నా పాలకుని, నా ప్రభువును వధింపఁబోయిన నాపాతకమునకు నాశిరస్సు ఖండించుటమాని నాకు మఱల నమాత్య ఖడ్గ మిచ్చుచున్న నీ దయ యెన్నిసముద్రముల లోతో నాకుఁ దెలియదు. ఇట్టి నీగుండెలోని యౌదార్య మెన్ని పర్వతములయెత్తో తెలియలేదు. ఇట్టి నీ శివభక్తి యెన్ని యాకాశములు పట్టునో తెలియదు. తప్పుచేసితిని. నన్ను రక్షింపుము.

బిజ్జ :—జగదేవా! సామాన్యమానవులయందు దోషము లుండునుగాని పరమమాహేశ్వరుఁడైన బసవేశ్వరునియందు దోషములుండునా? ఇంక మీరందఱుఁ బొండు. మే మంతఃప్రాసాదమునకుఁ బోదుము.

(మంత్రులు నిష్క్రమింతురు.)

బిజ్జ :—రాజనీతికి శివభక్తికి సంబంధములేదా ? బసవేశ్వరుఁడు నన్ను ద్రోహము చేయఁడు కాని నేడు చేసినపని భవిష్యల్లాభకారి కాకపోదు. నిజమునకు శివభక్తి యాంతరదోష నిష్కాసన హేతుమాత్రమే.

(నీల ప్రవేశించును.)

నీల :—

రజతాచలశిఖరమ్మున ప్రాణేశుఁడు కూర్చుండెన్
నిజభ్రూమధ్యంబందున నిలిపెన్ దనచూపెల్లన్
బసవేంద్రుఁడు తలవంచుక పరయోగవ్రతి మూసెన్
బుసకొట్టుటలను మాని భుజగేంద్రుడు శయనించెన్ -రజతా.

తలలోపల నాకాంబువు తరఁగ అలలు లేకుండెన్
తొలిచందురుచిఱువంకయు దొణకక బెణకకయుండెన్ -రజతా.

విఘ్నేశుఁడు తొండమ్మును నిరియించుక తలవంచెన్
నిఘ్నంబయి జగమెల్లను నిరవపస్మృతి పొందెన్ - రజతా.

బిజ్జ :—నీలా ! ఆనాడు రత్నము లేటితినంటివే, అవి యేమిచేసితివి ?

నీల :—ఎన్నిసార్లు చెప్పాలి ?

బిజ్జ :—ఇదివఱకు నాతోఁ జెప్పలేదే.

నీల :—అన్నా ! నీవా ! జగదేవుఁడు తిరిగివచ్చాట్టగా ! మనవాళ్ళు ఓడారుకదూ !

బిజ్జ :—నీకెట్లు తెలియును ?

నీల :—జగదేవుఁ డోడిపోవటం నేను చూశాను.

బిజ్జ :—ఎక్కడ జూచితివి.

నీల :—ఆవాగుమడుగున జగదేవుఁ డోడిపోయాడు. అమ్మ అప్పుడే స్నానం చేయఁబోయింది. జగదేవుఁ డాసమయంలో

తెలివితక్కువగా సైన్యాలక్కడ నిలబెట్టాడు. అవతల వాళ్ళ సైన్యం దూరంగా వుంది. అమ్మ స్నానంచేసేటప్పుడు తనపౌజును దగ్గరగా నిలబెట్టాఁడని అమ్మకి కోపంవచ్చింది.

బిజ్జ :—అమ్మకు అవతలవాళ్ళు ఇష్టంవాళ్ళా ?

నీల :—వాళ్లమ్మనే పూజిస్తారు, నాకు శివుఁడంటేనే యిష్టం. అమ్మకి నేనంటే యిష్టం లేకపోలేదు.

బిజ్జ :—అమ్మ యెట్లుండును?

నీల :—అమ్మా ! అమ్మ.

కమ్మనితళుకుల గురుడాలపచ్చ చిమ్మనవెలుగుల చెందిరపుచ్చ
తళికిన పన్నెలందపుకాయపసపు తనపెఱయెలుగనిమును కారునీనుబు
నిట్టగాఁబొడిచిన నెఱిపాలవెల్లి దట్టంపురావు లందపుబొండుమల్లి

బిజ్జ :—నీలా ! రత్నములతో నేమిచేసితివి?

నీల :—చెప్పితినిగదా, అమ్మపైట కంచుగాఁ గుట్టితి నని !

బిజ్జ :—నీలా ! నీ వెవ్వరు?

నీల :—నాపేరు నీలలోచన.

బిజ్జ :—నీ వే లోకపుదానవు?

నీల :—(నవ్వి) నీ వేలోకపువాడివో నేనూ ఆలోకముదాన్నే.

బిజ్జ :—నేను భూలోకపువాడను.

నీల :—అన్నా ! నాకు మొన్న పట్టుచీర తెప్పిస్తా నంటివిగదా, ఏదీ ?

బిజ్జ :—మీా అమ్మ నడుగుము.

నీల :—అమ్మా ! అమ్మ. అమ్మపోయిందిగా !

బిజ్జ :—ఇందాకటినుండి చెప్పుచున్న అమ్మ.

నీల :—అన్నా ! అమ్మవూ నీవే, నాన్నవూ నీవే. నాకు తెస్తా నన్న పట్టుచీర తెచ్చిపెట్టాలి.

బిజ్జ :—పోపో ! జగదేవుఁ డోడిపోయినాడు. ఇప్పుడు డబ్బులేదు, గిబ్బులేదు.

నీల :—(చిన్నపుచ్చుకొని) నువ్వే యిట్లా అంటే, నే నెవరితో చెప్పను ?

(పోవుచు)

పొంచిపొంచీ యమ్మతో దోబూచులాడావా ?
మంచీమంచీ యమ్మ నవ్వులు మరులుకొన్నావా ?
నీలా! మరులుకొన్నావా ?

గిలికి గిలికీ యమ్మకూ గిలిగింత పెట్టావా ?
తళుకు తులుకూ చిన్నినవ్వులు తల్లి చిలికిందా ?
నీలా ! తల్లి చిలికిందా ?

కులికి కులికీ పైటరతనాల్ కూర్చిపెట్టావా ?
నిలచి నిలచీ యమ్మ చూచీ నీటుపోయిందా ?
నీలా! నీటుపోయిందా ?

వదలి వదలీ వచ్చి యమ్మను వాచిపోయావా ?
ప్రిదిలి ప్రిదిలీ నీదుగుండె బీటువారిందా !
నీలా ! బీటువారిందా ?

బిజ్జ :—నీలా, చీర తెప్పింతునమ్మా—

[తెర]

షష్ఠాంకము

[ప్రవేశము : బోయలు, శైవులు]

౧. బోయ :—అనాదినుండి శివప్రసాదం మాకువస్తోంది. ఇవ్వాళ మీరు మా కివ్వ మనడం అన్యాయం. ఇవ్వకపోతే బల వంతంగా తీసుకుంటాం.

౨. బోయ :—సంప్రదాయసిద్ధంగా మాకు వస్తోంటే యివ్వాళ మాకెట్లా యివ్వకుండా ఉంటారు?

3. బోయ :—సంప్రదాయాన్ని పాలిస్తాడు రాజు. దేశ మరాజ కంగా లేదు. మా కానువాయితగా వచ్చే శివప్రసాదం యివ్వనంటానికి మీరేమి దొరలా?

౧. శైవుడు :—ఓరీ బోయలారా! మీకు శివప్రసాదం రాదురా! గొల్లవాళ్ళు శివప్రసాదం ముట్టుకో గూడదు.

౨. శై :—భవు లెవ్వళ్ళకీ శివప్రసాదం యివ్వము. శివప్రసాదం మైలపడి పోతుంది.

౧. బోయ :—అయ్యా! దేముణ్ణి మోసేందుకు మేమున్నా, ప్రసాదా లారగించేందుకు మీరూనా? గుఱ్ఱం గుడ్డిదైనా దాణాకి లోపం లేదని. అయితే దేముణ్ణి గూడా మీరే మోసుకోండి.

౨. బోయ :—అయ్యా ప్రసాదమే మైలపడుతుందా? చలవ చప్రం మేము మోస్తుంటే దేముడు గూడా మైల పడతాడా?

3. బోయ :—బాబూ! మంచిధర్మం చెప్పారు. చాపవేసేందుకు మేము, ప్రహారీలోపల అంతా ఊడ్చేందుకు మేము,

చలవచప్రం మోసేందుకు మేము. ఇలాంటి కట్టెలు పట్టుకు
నేందుకు మేము.

౪. బోయ :—ప్రసాదం తినేందుకుమాత్రం శివబత్తులుగా, శివ
బత్తులు. చాకిరీ చేసేందుకు మనమున్నా, ఆరగిం
చేందుకు అయ్యలున్నా.

౧. శై :—ఒరే బోయల్లారా! నోటికి వచ్చినట్లల్లా మాట్లాడ
కండి.

బోయ :—ఏం సేస్తావయ్యా మాట్లాడితే.

౨. శై :—(కత్తిదూసి) మెడ నరుకుతాను. కాల బెట్టి నేల
రాస్తాను.

౩. బోయ :—ఆ. ఈయేసాలన్నీ సాగవయ్యాయి. శామ్మ
ర్లనుకుంటున్నావేమిటి, కత్తిచూపించి బెదిరించేందుకు?
వాటేసుకొని యెత్తి గోడవతల యిసిరేస్తాను.

౨. శై :—ఒరే! మీకూమాకూ తగాదా యెందుకు? మీకు
శివప్రసాదం పెట్టకూడదని బసవడి ఆజ్ఞ అయింది. మీరు
గింజుకు చచ్చినా పెట్టేదిలేదు.

౩. శై :—పోయి దిక్కున్నచోట చెప్పుకోండి.

౧. బోయ :—దేశం ముండేలటం లేదయ్యాయి. మేంపోయి
రాజుగారితో చెప్పుకుంటాం. చండేసరుడి నాటినుండి శివ
ప్రసాదం మాకు వస్తోంది. చండీస్సరుడు మాకు సంపా
దించి పెట్టాడయ్యా! ఇవాళ కాదంటానికి నువ్వెవ్వరు?
మీాద కలియబడి లాక్కుంటాం.

౨. శై :—కలియబడరా, యేం జరుగుతుందో చెబుతాను.

(నలుగురు శైవులూ 'హరహరమహాదేవ' అంటారు.)

౧. శై :—ఇదిగో, మేంపోయి శివప్రసాదం పళ్లెం చుట్టూ నిలుచుంటున్నాం. ఎవడు వస్తాడో రండి. పుచ్చిగ కేస్తాం.

౧. బోయ :—ఒరేయి! సంపేస్తారురా! ఒకళ్లా, యిద్దరా? వేలకొద్దీ ఉన్నా రాముండాకొడుకులు! మనం వాళ్ళతో నెగ్గలేముగాని పోయి రాజుగారితో చెప్పుకుందాం పదండి.

౨. బోయ :—రాజుగారు బసవన్నపక్షమేరా. మన మొఱ్ఱ వింటాడా?

3. బోయ :—వినకపోతే రాజేమిటోయి?

౪. బోయ :—ఇదిగోరా, దేవిడీ ముందరికి వచ్చాం.

౧. బోయ :—రాజుగారి దర్శనం అవుతుందా మనకు?

౨. బోయ :—రాజుగారు ప్రతివాడికీ దర్శన మిస్తాడు కదరా!

డావారికుడు :—(ప్రవేశించి) ఎవరుమీరు? మీకేమికావలెను?

అందఱు :—బాబోయి! మాకు రాజుగారి దర్శనం కావాలి.

డా వా :—మీపని యేమో చెప్పవలయును.

౧. బోయ :—శివభక్తు లందరూ మమ్మల్ని అన్యాయం చేస్తున్నారు. మాకు శివప్రసాదం యివ్వమంటున్నారు.

డా వా :—అల్లరిచెయ్యకుండా ఉండండి. పోయి ప్రభువుగారితో చెప్పివస్తాను.

(నిష్క్రమించును.)

౧. బోయ :—ఒరేయి, చూశావా! ఎంత మంచివాడో?

౨. బోయ :—ఈయన మంచితనము యేముందిరా? రాజుగారి ఆజ్ఞ అట్లావుందికాబోలు. ఎవరొచ్చినా దర్శనం కావలసిందే.

3. బోయ :—మాట్లాడకండి: జాగ్రత్తగా ఉండండి.

(తరువాత బిజ్జలుఁడు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:—మీరెవరురా?

౧. బోయ:—అయ్యా! మేము గొల్లబోయలం. దేవళంలో చాకిరీ చేసేవాళ్ళం బాబూ!

౨. బోయ:—దొరా! మేమీ శైవులతో బతకలేకుండా వున్నాం బాబూ! ఇదేం మతాలో, శ్రీకంఠశివులట. గోరానాధశివులట. త్రిలోచనశివు లట.

3. బోయ:—శాశ్వతశివులట, గణేశ్వరశివులట; ఇంకెన్నెన్నో పేరు లున్నాయి.

౧. బోయ:—మహారాజా! బసవయ్య తోయపు భక్తుల్ని చూచి, వీళ్లందరూ, తాముకూడా లింగవంతుల మంటు న్నారు.

౨. బోయ:—ప్రసాదం వాళ్ళే తింటున్నారు మా కేమీ పెట్టటం లేదు.

బిజ్జ:—మొట్టమొదటినుండి ప్రసాదము మీదేకదా!

౨. బోయ:—ప్రభో! మాదే, మాదే. పూర్వం ఎప్పుడో మా గొల్లకుఱ్ఱాఁడొక్కఁడు పశువుల్ని కాయడానికి వెళ్ళాడు. ఆరోజున శివరాత్రి అవడం మూలంగా అక్కడే ఆయన యిసుకతో లింగం చేసి ఆ లింగంమీద పాలు పితుకుతూ అభిషేకం చేస్తున్నాడు. ఇంతలో తండ్రి వచ్చి పాలన్నీ నేలపాలు చేస్తున్నావురా అని యిసుక లింగాన్ని కాలితో తన్నాడు. వాడు తండ్రి అని చూడక దేవుణ్ణి కాలితో తన్నుతావా అని తండ్రి కాళ్ళు నరికాడు. ఆకుఱ్ఱాడే చండీశ్వరుఁ డయ్యాడు.

ఆయనే మొదట మాకు ప్రసాదం యిచ్చాడు. అప్పటి నుంచీ వంశపరంపరగా మేం అనుభవిస్తున్నాము.

౨. బోయ:—దొరా! ఇట్టా జరుగుతోంటే యీవూళ్ళో వీర మాహేశ్వరులంతా పోగై యిప్పుడు మా ప్రసాదం మాకు చెల్లనివ్వ మంటున్నారు.

౩. బోయ:—దొరా! బసవయ్య యేంయంత్రాలు పన్నాడో! ఇప్పుడు వాళ్ళందరూ మాతో కజ్జాలు పెట్టుకున్నారు.

౪. బోయ:—మారాజా! మా ప్రసాదం మాకు చెల్లించితే చెల్లించండి. లేకపోతే మీవాకిట్లో గుండాలు తవ్వించుకొని కాలిపోతాం ప్రభూ!

బిజ్జ:—ఎవడురా అక్కడ?

దౌవా:—ఆజ్ఞ.

బిజ్జ:—నీవు పోయి బసవేశ్వరుని బిలుచుకొని రమ్ము.

(దౌవారికుడు నిష్క్రమించును.)

౧. బోయ:—మహారాజా! బసవయ్య యేవో తంత్రాలు చెబుతాడు, తంత్రాలు చేస్తాడు. మీరు రక్షించాలి.

౨. బోయ:—దొరా! ఇదిపోతే ఒకపూట మాకూడు పోతుంది. మేమందరం రాత్రిపూట గుళ్ళో ప్రసాదంతోటే బతుకుతున్నాం. పగటికూటికి కూలీ నాలీ చేసుకుంటాం. రాత్రిపూటకి దోసెడు దోసెడు ప్రసాదం తెచ్చుకు తిని యిన్ని నీళ్ళు కడుపులో పోసుకుని బతుకుతున్నాం.

(బసవేశ్వరుడు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:—బోయలను ద్రోసివేయుట యేమిటి? ప్రసాదము మీరు కుడుచుట యేమిటి? ఇది న్యాయమార్గమా? బలిమియా?

వాండ్రు పేదలు. వాండ్ర నోటిముందరికూడు తీసివేయఁ గూడదు. బసవేశ్వరా! మీ శైవులమూలమున రోజు కొక్క తగవుగా నున్నది. ఇది న్యాయము. వారిప్రసాదము వారి కిప్పింపవలయును.

బస:—మహారాజా! బోయలకుఁ బ్రసాదమిచ్చుట యున్నది. చండీశున కథవుఁడొసంగిన తెఱఁగు మీరెఱుఁగుదురుకదా! కాని బాణలింగములందు స్ఫటికలింగములందుఁ బ్రాణలింగము లందుఁ బౌష్యరాగాది లింగమ్ములందును బ్రసాదముః లేదు. శివున కాగమోక్తముగ నిచ్చినప్రసాదము భవులు ధరించినను జూచినను నరకాగ్నిశిఖల మ్రగ్గుదురని శ్రుతులున్నవి. ఓరీ! బోయలారా!

శ్రీగురుకరుణానురాగప్రసాద
మాగమవిధ్యుక్తమగు ప్రసాదమ్ము
సుప్రసన్నానందశుద్ధప్రసాద
మప్రతర్క్యాది లింగప్రసాదమ్ము
పరమపవిత్రసంపత్ప్రసాదమ్ము
స్థిరభవరోగౌషధీ ప్రసాదమ్ము
గరళకంధరు కృపాకలితప్రసాద
మరుదగు సంగమేశ్వరుప్రసాదమ్ము
మలదేహులకు మీకుఁ దలఁపె భోగింప
మలహరుభక్తుల యిలువుట్టుప్రత్తి

లింగప్రసాదము సామాన్య మానవులు భుజింపలేరు. అది వారి యిండ్లను దేహములను గాల్చును. కాన లేదుగాక, భవులకు లింగప్రసాదలబ్ధి యెట్లు?

౧. బోయ:—వారాణాసి, గయ, కేదారములందు, ద్రాక్షా రామ శ్రీశైలములందు, సేతువునందు, నివన్నియు [illegible] స్థానములో [illegible] శివప్రసాదములు చెల్లుతున్నవి. మీరిక్కడ యెట్లా చెల్లనీయరు? మా ప్రాణాలైనా వదలిపెడతాముగాని, మా మడికూటివృత్తి వదలిపెట్టము.

బస:—[నవ్వి] ఓరీ! గాలి కాకులు రాలునుగాని గుట్టలు రాలవు. బెండ్లు తేలునుగాని గుండ్లు తేలవు. మేము ప్రసాద మీయ మనఁగా హరిబ్రహ్మాదులకుఁ గోలఁది కాదు; మీకోలఁదియా! తొలఁగిపొండు, తొలఁగిపొండు. ఇదివఱ కెన్నడైన శైవులయొండ్ల మీరు ప్రసాదము పుచ్చుకొనిరేనిఁ దెలుపుఁడు. శైవులైనను వీరమాహేశ్వరాచారులైనను ప్రాణలింగప్రసాదము మీ కిచ్చెదరురా? అదియంతయు నెందులకు? శ్రీమన్మహేశ్వరునకుఁ బాలచంద్రప్రభాభాసురాంకునకుఁ గాలకాలునకు నీలకంఠునకు సర్పకుండలునకు మా సంగమేశ్వరునకు నేఁడు కాలకూటాదులు సమర్పించెదను. మీకుఁ బ్రసాద మిప్పింతును రండు, మీరురా కాలకూట మారగించువారు? ఇంకఁ జాలునుగాని తొలఁగి పొండు.

౧. బోయ:—ఓహో! బసవయ్యా! మమ్ముల్నందరినీ ఒక్కసారి చంపటాని కుపాయ మాలోచించావే! మేలుమేలు బసవయ్యా, మేలుమేలు. మాచేత శృంగినీ, కాలకూటాన్నీ తినిపిద్దా మనుకున్నావా?

౨. బోయ:—బతికుంటే బలుసాకు తినవచ్చు. చచ్చి కాలకూట మెవరుతింటారు? ఈ బసవయ్యతో డివాదము దొడ్డరా, దొడ్డ.

3. బోయ:—ఉల్లిపాయ లాగఁబోయి బడిగంటఁజచ్చిన ట్లెలు కల్లే కొల్లకుఁబోయి పైఁజీర కోలుపోయినట్లు మనపని అట్లా అవుతుంది. బసవనమంత్రి యెట్లాటివా డను కుంటున్నావు. పగవారిబిడ్డల నవ్వుతూ చంపేవాడు.

౪. బోయ:—అయ్యా, మేమూ వెఱ్ఱివాళ్ళము కాదు. మీ శివ భక్తులంతా కాలకూటం ముందర ఆరగిస్తే తరువాత మేమూ ఆరగిస్తాం.

మేలిప్రసాదంబు మ్రింగ మీపాలు, కాలకూటమ్ము మ్రింగగగ మాదుపాలు. బసవా! బసవా! వినుము. శివుని ప్రసాదమని యెట్లాయిస్తావు? ఆ కాలకూటమును శివుడికి నైవేద్యంపెట్టి మీరు తినండి, మీరు చావ కుంటే ఆ ప్రసాదం మీరే పుచ్చుకోండి బాబూ! మా కక్కర్లేదు.

బస:—అయినచో వాగ్వాదము లేక పొండు.

౧. బోయ:—అయ్యా! మీరు విషం పుచ్చుకుంటేకదా మా వాదం పోయేది.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! ఏమందువు?

బస:—మహారాజా! విషములన్నియుఁ దెప్పించి సిద్ధముగా నుంచుఁడు. నే నొక్కఁడనే త్రావను. శివభక్తు లందరిచేతఁ ద్రాగించెదను.

బిజ్జ:—ఓరీ బోయలారా! మీరు పోయి కాలకూటము, శృంగి, వత్సనాభి, హాలాహలము మొదలైన విషములన్నియుఁ దెచ్చి పొడిచేసి నూరించి సిద్ధముగా నుండుడు. మేము వచ్చుచున్నాము.

(బోయలు నిష్క్రమింతురు.)

బస:—మహారాజా! నేను పోయి శివభక్తులందఱను దేవదేవుని గుడియొద్దకుఁ దెత్తును.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:—అయ్యో! కాలకూటమే త్రావుదురా? బసవఁడు త్రాఁగఁ గలఁడేమో! శివభక్తులందఱు నెట్లు త్రాఁగఁగలరు. విషము త్రాగి యఱిగించుకొందురో, యందఱు జత్తురో!

జగదేవుఁడు:—(ప్రవేశించి) మహారాజా! అంగళ్లలో విషములన్నియు నమ్ముడుపోవుచున్నవి.

బిజ్జ:—బోయలకు శివభక్తులకుఁ గలహము ప్రాప్తించినది.

త్రిపురాంతకభట్టు (ప్రవేశించి) మహారాజా! విషము శివభక్తులందఱిచేతఁ ద్రాగింపుఁడు. బసవయ్యచేతమాత్రము వలదు.

బిజ్జ:—త్రాగినచో బసవేశ్వరుఁ డొక్కఁడే త్రాగవలయును. తక్కినవా రెల్లరు త్రాగరాదు.

త్రిపు:—చచ్చినచో బసవేశ్వరుఁడే చావవలయును. తక్కిన వారు బ్రతికియే యుండవలయును.

బిజ్జ:—భట్టారకా! అట్లుకాదు. అందఱును బ్రతికియుండవలయును.

త్రిపు :—కాలకూటము త్రాగినచో బసవేశ్వరుఁడు మరణించును గదా!

బిజ్జ :—బసవేశ్వరుఁ డొక్కఁడే మరణింపఁడు; తక్కినవారందఱు మరణింతురు.

జగ :—మన మింక దేవళము నొద్దకుఁ బోవలయును.

(అందఱును లేచి పరిక్రమింతురు.)

(తెరయెత్తఁగా నాలయము, బోయలు, శివభక్తులుఁ గనిపింతురు.)

బిజ్జ :—గరళము సిద్ధమైనదా ?

జగ :—అయ్యా! ఈగాలి తాకి నాకు దిమ్మెక్కిపోవుచున్నది. మన మింక దూరముగా నుండవలయును.

౧. బోయ :—మహారాజా! ఆ విషపుగాలి తాకి మా ప్రాణాలు తల్లడిల్లిపోతున్నవి.

౨. బోయ :—ఆ బిందెలు పడమటిగోడ ప్రహరియొద్దఁ బెట్టినారు. పైని నాలుగుపక్షులు ఎగురుచు నా విసపుగాలి తగిలి క్రిందఁబడి చచ్చినవి.

బిజ్జ :—విస మెవ్వరు సిద్ధపఱచిరి ?

౨. బో :—శైవభక్తులే సిద్ధపఱచారు. గంగాళముల నిండా డేగిసాలనిండా, బిందెలనిండా, శృంగీ, కాలకూటం, వత్సనాభీ తెచ్చి నూరి గరగడం చేశారు. పసిడి కొప్పెరల్లో నింపుకొన్నారు.

బస :—[ప్రవేశించి] మడివాలు మాచయ్యగారూ! నమస్కారము. శూలద బ్రహ్మయ్యగారూ! జోహారు. కరహాళ మల్లయ్యగారూ! నా జోతలు. నిజలింగచిక్కయ్యగారూ! నా ప్రణామములు. దుమ్మద బ్రహ్మయ్యగారూ! నా ప్రణ

తులు. మహాభక్తు లందఱకూ బసవఁడు నమస్కరించు చున్నాఁడు. అయ్యా! భగవంతునికి నైవేద్యము జరిగినదా?

మడివాలుమాచయ్య :—బసవా! జరిగినది. ఇంక భక్తు లందఱూ బంతులు తీర్చి కూర్చోడమే కొఱత.

బస :—మీరందరూ కూర్చోండి. నేను వడ్డిస్తాను.

(శివభక్తులందఱూ బంతులుగాఁ గూర్చుందురు.)

జగ :—మహారాజా! కొప్పెరలు తీయించినట్లున్నారు. ఇక్కడ నిలుచుండ లేకున్నాను.

బిజ్జ :—జగదేవా! శివభక్తులందఱు విస మారగించుచుండగా మనము దానివాసనకైన నాగలేమా?

బస :—భక్తులందఱూ కాలకూట మారగింప వలయును. బోయలారా! ఇది కాలకూట మగునో కాదో వచ్చి చూచుకొనుఁడు.

బోయలు :—కాలకూటమే, కాలకూటమే. మే మిక్కడి గాలికే తాళుకోలేకుండా ఉన్నాం.

బస :—ఇంక మీబుడిబుళ్ళు పనికిరావు; మేము చూశాము, చూడలేదు; విన్నాము, వినలేదు; ఉన్నాము, లేము; అనుమాటలు పనికిరావు. సర్వలోకములకును శివుఁడే కర్త. ఆయనయే యద్వితీయుఁడు. పరమేశుభక్తులే పరమపావనులు. వారే ప్రసాదయోగ్యులు. ఇది కాదను ద్రోహుల మీఁదఁ గత్తికట్టాను. కాలకూటాగ్నితో గెలుస్తాను, శపిస్తాను; సందుసందులలో నఱికేస్తాను. వారినందఱి నధోగతికి పంపిస్తాను. భక్తులారా! బంతులు తీర్చి కూర్చుండుఁడు. గళెంతలతో, కోఁడలతో, కర్పూరాలతో,

ముంతలతో యిట్లా నా కందించండి. (వడ్డించుచు) చిక్కయ్యా! చిందకుండ త్రాగుము. సంగయ్యా! వస్తు న్నాను సందడిచెయ్యకు, తెస్తా నుండవయ్యా త్రిపురారీ! నీకుంజాలు లే సిరాళదేవయ్యా! చాలునా, యింకా తేనా శంకరయ్యా! అంతరుచిగా వుందిటయ్యా పురాతయ్యా! వద్దంటావు న్యాయమా? ఇంక కొంచెం వడ్డించుకో పర్వత దేవా! శివభక్తులారా! కోరలు, కర్పూరములు, తొందర తొందరగా తేవాలి. మీసాలు సర్దుకో మిండసంగయ్య! ఇంకొక కుడికేడు తెత్తునా గొల్లవరాయ! మాచయ్యా! స్త్రీలబంతులు తొందరపడుచున్న ట్లున్నవే. అంతమూర్ఖత్వ మెందుకే ముదునూరిదాసి! గొగ్గవ్వా! గుడ్డలదేవి! మీ రా బంతులలో వడ్డించండి. అమ్మవ్వా! దోసెడు పట్టుము. సకళవ్వా! గ్రుక్లు మిటకరింపకుము. శోభసి బసవమ్మా! ఇంకగొంచెము పుచ్చుకో. హల్లవ్వా! అంత హోబ యెందుకు? నెమ్మదిగా త్రాగు; పురాతవ్వా! నీ వీ బంతిలో కూర్చో.

మాచయ్య :—అమ్మయ్యా! కడుపు నిండింది!!

గుడ్డలదేవి :— ఒసేవు దుగ్గళా, ఒడ్డాణం సవరించుకో.

బస :— బంతిలో పరాచకా లెందుకు? ఇంక గొంచెం తేనా? ఏమిత్రే తేచుచున్నావోయి భోగయ్యా! మాచయ్యా! మన యేనుగులను గుఱ్ఱములను దెప్పింపుము. వానికి గూడ శివప్రసాదం పోయించాలి. చౌదంతి, పంచాస్యబలుడు, విద్రావణుడు, దంతభగ్నుడు మొదలైన గుఱ్ఱములను తెప్పించి వానికిఁగూడ విషము పోయింపుము.

(అంతట జయదుందుభులు మ్రోఁగును.)

బిజ్జలుఁడు :—

(బసవేశ్వరునకు నమస్కరించి)

ధవలతారాంచితేదాత్ర పరమపవిత్ర శివగణస్తోత్ర విచిత్రచారిత్ర
ప్రోద్గతసూత్ర, మహోద్గురుపుత్ర, సద్గుణైకచ్ఛత్ర, జంగమక్షేత్ర
అతిదయామాత్ర దుఃఖాబ్ధివహిత్ర, ప్రతివాదిజైత్ర సత్కీర్తికళత్ర!

బసవా! 'అరిర్మిత్రం, విషం పథ్య' మన్నమాట నీయందు నిజమైనది. బాపురే మాతండ్రీ! బాపురే మాయయ్యా! నల్లవో బసవయ్యా! నల్ల నందీశ! గరళము మ్రింగుటకు భయపడి కాలకంఠుఁడు గళమునందే నిల్పుకొన్నాఁడు; దండనాయకుఁడు మ్రింగినాఁడు.

జగ :—అమృతముఁ ద్రావి దేవతలు నిద్రపోవుచున్నారు. విసము ద్రావి బసవఁడు మేలుకని యున్నాఁడు.

అభయమే బసవయ్య! యతికృపాంభోధి!
యుభయమే బసవయ్య! యద్భుతచరిత!

త్రిపురాంతకభట్టు :—బసవా! నీ శివభక్తులందఱకుఁ గుశలమా? ఇందుకనియే దుర్జనులతోడి విరోధము మే లందురు.

జగ :—శమితవిషమోద్రిక్త షడ్వర్గనిర్ముక్త సహజజంగమభక్త హరగణహితచ్ఛత్ర కలితకీర్తికళత్ర శరవిముఖనిజగాత్ర యతీశ్వరస్తుతిపాత్ర శివకరజ బసవదండనాథ నమస్తే.

బిజ్జ :— జయజయ బసవ! శ్రీ మన్మహావృషభేంద్రావతార! నిసహచితవీరమాహేశ్వరాచారసార! ప్రమథగణాలంకార! జగత్త్రయాధార! దేవా! బసవా! జయశివ

రంజన, జయభవభంజన, జయకరుణాకర, జయసురభీకర,
జయ గతదూషణ, జయజయ శ్రీబసవదండనాథ! నమస్తే.

జగ :—

శ్రీగురులింగతత్పరుఁడ శేషజగన్నిధి శుద్ధతత్వసం
యోగసుఖప్రపూర్తి వృషభోత్తమమూర్తి యుదాత్తకీర్తి ది
వ్యాగమమార్గవర్తి బసవయ్య కృపాంబుధి భక్తిరక్తిస
ద్భోగములన్ బ్రసాదసుఖభోగములం గరుణించుఁగావుతన్.

కళిక

వెండియు త్రిభువన వినుతిసమేతుఁడు
మండితసద్గుణమహిమోపేతుఁడు
సురుచిరశివసమసుఖసంధానుఁడు
పరమపరాపర భరితజ్ఞానుఁడు
విదితానందాన్వితమనస్కుఁడు
సదమలవిపులవిశాలయశస్కుఁడు.

బిజ్జ :—

నీవు దయాపయోనిధివి నిన్ను నుతించినఁ గల్గు భక్తి నీ
చే వరవీరశైవరతి చేకుఱు నీకయి యిత్తుఁ గబ్బముల్
నీవలనన్ గృతార్థత జనించును నీకు నమస్కరింతు నా
భావమునందు నుండి నను బాయకుమీ! బసవయ్య! వేఁడెదన్.

శివభక్తు లందఱు :—

అపిచ పురాతననూతన శివగణ పాదోదకపరిలసదభిషేకః
అపిచ విపల్లవపల్లవ జంగమలింగ సమర్చననిచిత వివేకః

మడివాలు మాచయ్య :—

> యస్సంగీతవిధి ర్వ్యమోహ రఘవం యే వార్చితం సూనృతం
> యస్మై స్వస్తి యత స్తదీయ ముదభూత్ యద్వీరశైవవ్రతమ్,
> యస్యాపాంగసహోదరీచ కరుణా యస్మిన్ మహాత్మ్యాదికం
> స త్వం త్రీణి జగంతి పాహి బసవామాత్యేశచూడామణే !

జగ :—

> సాక్షాచ్ఛ్రీ వృషభాధిపాంశ బసవాధీశాయ తుభ్యం నమః

ప్రభూ ! ఈనాటినుండి నేను నీకు శిష్యుఁడను.

బిజ్జ :—బసవా ! మన మిర్వురము రాజప్రాసాదము కడకుఁ బోవుదము.

(ఇద్దఱును బరిక్రమింతురు. తక్కిన యందఱు నిష్క్రమింతురు)

బిజ్జ :— బసవా ! నీవు సాక్షాన్నందీశ్వరుఁడవు. నీమాహాత్మ్యము కనుఁగొనుటకు నే నెంతవాఁడను? పంచభూతములు నీవే. [illegible] బోయల కింకఁ బ్రసాదము [illegible] శివభక్తులకే ప్రసాదము.

బస :—మహారాజా ! నీదయవలన శివభక్తులు ప్రకాశించు చున్నారు. శివభక్తులు నిర్భయులై నిటలనేత్రుని వడిదుడుకులు లేకుండ సమారాధించుటకు నీయవ్యాజకరుణ కారణము.

బిజ్జ :—బసవేశ్వరా ! నా రాజ్యమున శివభక్తుల కెదురులేదు. నా సర్వసంపదలు మీ శివభక్తులవి. ఏనుఁగులో, గుఱ్ఱములో, మాడలో, మాడువులో, వారి యిష్టము వచ్చినప్పు డిష్టము వచ్చినట్లు వాడుకొనవచ్చును.

బస :—మహారాజా! మీ యౌదార్యమునకు మీ శివభక్త భక్తిపరాయణత్వమునకు నేను నీ దాసుఁడ నైనాను. నన్ను యథేచ్ఛముగా నీ వుపయోగించుకొనవచ్చును.

బిజ్జ :—బసవేశ్వరా! నీ మహత్తు సామాన్యమా?

తెరలుగాఁ దెరల వాతెఱగాలి యుష్మాని యొడలించి ఝంఝు సృష్టింపఁగలవు
కోనగోరఁ జిదిమి శంభునిచేతిముమ్మోన నాటినట్లుగ శత్రు నణుకఁగలవు
కనుబొమ్మ ముడివేసి కాలకూటము హాలహాలము జృంభణముల నార్పగలవు
కరుణఁ జూచి యపాంగకలితనీహారవాహినితండములు ప్రవహింపగలవు

ఒకటి నీచేతనై మఱియొకటి కాదొ
యొకఁడు నీవై ధరిత్రి నింకొకఁడు కావొ
నీకరుణ గల్గనేనిఁ దృణీకరింతు
నాత్తగర్వోన్నదుల మకుటాధిపతుల.

బస:—మహారాజా! కాలకూటము త్రాగుట శివప్రసాద మగుటచేత. మేము శివభక్తుల మగుటచేత శివప్రసాద మను భక్తితోఁ ద్రావితిమి. నాయొద్ద మహత్తు లుండికాదు. మీరుగూడ శివభక్తు లైనచో మీరుగూడఁ గాలకూట మారగించెడివారే. శివునకు నైవేద్యమిడిన కాలకూట మైనను శివభక్తు లారగింతురనుటకు, శివప్రసాదాన్వత యితరులకు లేదనుటకుఁ గాలకూటము త్రాగితిమిగాని యిది మహత్తు ప్రకటించుటకుఁ గాదు. ఇందు మహాత్తేమియును లేదు.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! మీ రట్లే యందురు. శివభక్తులను రక్షించుటకు మీ రేపనిమైనఁ జేసెదరు,

బస:—మహారాజా! శివభక్తుల నొక సేల రక్షింపవలయును? శివభక్తులే యందఱను రక్షింతురు. వారు శివునినైన రక్షింతురు.

బిజ్జ:—శివభక్తు లెవరినైన రక్షింతురు. నిజమే. మీరు శివభక్తాగ్రేసరులు.

బస:—మహారాజా! మడివాలు మాచయ్య, గొడగూచి, నంబి నైనారు మొదలైన మహాభక్తులముందు నే నెంతవాఁడను? మీరిచ్చిన యమాత్యపదముచే శివభక్తులలో నధముఁడనైన నే నధికుఁడనువలెఁ గన్పించుచున్నాను.

బిజ్జ:—బసవా! నాకుఁ గన్ను కప్పకుము,

నిను నమ్మి సర్వమగు ధా
రుణి నేలఁగ నెంతు బసవరో! దయఁగనుమా!
మనమున నినిచినభక్తిని
చెనఁటియైనఁగూడ వానిఁ జెఱుపరు భక్తుల్.

బస:—మహారాజా! తమరితో నిదివఱకే విన్నవించుకొంటిని, నేను శివభక్తుఁడ నగుటచేత యుద్ధములు గెల్పించుటయు రాజ్యముల నేలించుటయు శివభక్తివలనఁ జేయరానిపని యని.

నా నీతిఖడ్గమున ధా
త్రీనాయక! సర్వరిపులఁ ద్రెంచెదఁ ద్రుంతున్
ప్రాణములు సమర్పించెద
కానీ మఱియొండు సేయఁగాదు నరేంద్రా!

బిజ్జ:—బసవా! నీ వింత కుచ్ఛితుండ వనుకొనలేదు. కాలకూటవిషము పదివేలమందిచేతఁ ద్రావించిన నీ కేది చేతఁగాదు?

కాలచుర్యులు సర్వధాత్రీమండలమున కేకచ్ఛత్రాధిపతు లగుట నీకిష్టము లేదు కాఁబోలు. బిజ్జలునిచేతనైనచో సర్వ ధాత్రి యేలింపరాదు. ఈ రాజ్యమంతయు నీవే పట్టమ్ముకట్టుకొనుము. నీకుఁ గొడుకున్నాఁడు. వానిచేత నేలింపుము. బసవా! నీకథయంతయు ద్రోణాచార్యునికథవలె నున్నది. ఆయనయు నిట్లే. సర్వధాత్రీతల మశ్వత్థామచేత నేలింపవలె నని దుర్యోధనుని యుద్ధములో మోసగించినాఁడు.

బస:—మహారాజా! నా యాథార్థ్యమును మీ రన్యథా భావించు చున్నారు.

బిజ్జ:—నీవు సత్యశీలుఁడ వందు రిదియేనా? నాతో నీ వబద్ధములు తప్ప మఱియొకటి చెప్పలేదు. జగదేవుఁడు నీ మూలమున నోడిపోయినాఁడు. విసము త్రాగినవాఁడవు, త్రాగించినవాఁడవు. శత్రుసైన్యములు గెలువకుండఁ జేయ లేవా? సర్వధారుణి నొక్క గొడుగుక్రిందికిఁ దేలేవా?

బస:—అది నిజముగా నాచేతఁ గాదు.

బిజ్జ:—నీచేతఁ గానిచో సరే, పొమ్ము. బసవా! నేను తైలప దేవుని సంహరించినట్లు నీవు నన్ను సంహరింపించుము. రాజ్య మంతయుఁ బట్టము గట్టించుకొమ్ము. బ్రాహ్మణ సామ్రాజ్యము నిర్మింపుము. బసవా! వర్ణభేదములు లేవందువు కాని నీవు వీరశైవపుఁదొడుగు తొడిగికొనిన బ్రాహ్మణుఁడవు. కులభేదము లక్కఱలేదనువా రెల్లరు నింతే. వా రన్యప్రయోజనార్థులై యిట్టి వేసములు వేయుదురు.

బస:—మహారాజా ! వృథా, యీ కఠోరవాక్కు లెందులకు ? నీవు నా శక్తిసామర్థ్యము తెలియఁగక నేను దేవుఁడనని పొరపడుచున్నావు.

బిజ్జ:—బసవా ! నన్ను హత్యచేయించిన తరువాత నీ రాజ్యము నీవు పట్టము కట్టుకొమ్ము. నీ కొడుకుచేత సర్వభారత క్షోణియు నేలింపుము. నే నీ సంగతి మఱలఁ బ్రస్తావన చేయను లే.

(నిష్క్రమించును.)

బస:—శివా ! శివ !

(తెర.)

సప్తమాంకము

(ప్రవేశము: జగదేవుడు, త్రిపురాంతకభట్టు, బ్రాహ్మణులు.)

త్రిపు:—జగదేవా! నీవు భోజనమునకుఁ బిలిచినచో బసవేశ్వరుఁ డొక్కఁడే రాఁడు; వీరశైవు లందఱును వత్తురు. వారి పంక్తిని గూర్చుండి బ్రాహ్మణు లందఱును భోజనము చేయరు.

జగ:—నేను బసవేశ్వరు నొక్కనినే భోజనమునకుఁ బిలుతును. ఆయన పంక్తిని గూర్చుండి భోజనము చేయుటకు బ్రాహ్మణుల కేమైన నభ్యంతర మున్నదా?

బ్రా:—బసవనిపంక్తిని భోజనముచేయుటకు బ్రాహ్మణుల కెవ్వరికి నభ్యంతరము లేదు. బసవఁడు జన్మచేత బ్రాహ్మణుఁడు, మహాభక్తుడు. సత్యశమదమాదిసద్గుణసంశోభితుఁడు. ఆయన బ్రాహ్మణ్యము వదలిపెట్టినను బ్రాహ్మణుఁడే. కాని మీరు భోజనమునకుఁ బిలిచినచో నాయన యొక్కఁడే రాఁడు. శివభక్తులందఱిను దప్పకుండ వెంటఁదెచ్చును.

జగ:—బసవేశ్వరుని యనుయాయులలోఁ జాలమంది శమదమాది గుణసంపత్తి కల భక్తులున్నారు. వారు వచ్చినచో?

బ్రా:—దండనాయకా! వారిలో శమదమాదులగు నాత్మగుణములు కలవా రున్నను గులముచేత బ్రాహ్మణులు కారు. చాకలులు, మంగలులు భక్తులైనచోఁ గావచ్చును. వారు గణాచారులవంటివారు. వారిని మేము గౌరవింతుము. వారితోఁ గలసి భోజనము చేయము. వారు మహాభక్త

లని తోఁచినచో వారి పాదసేవ చేయుదుము. వారి చేతి నీరు త్రాగము.

జగ:—అయ్యా! వారియొద్ద మనకంటె నెక్కువశక్తులు నెక్కువ శీలము నుండఁగా వారితో మన మేల గలసి భోజనము చేయరాదు?

త్రిపు:—జగదేవా! బిజ్జలుఁడు మనకు రాజు. మన మందఱ మాయన బంటులము. ఆయనను మహారాజా యని పిలుతుము, ఆయన యన్నచో మనకు భక్తి. కాని యాయనతోఁ గలసి మనము భోజనము చేయము.

జగ:—ఒకపని చేయుదుము. బ్రాహ్మణులందఱు ముందు భోజనము చేయవచ్చును. తరువాత బసవాదులను బిలిచి భోజనము పెట్టుదుము.

త్రిపు:—అట్లయినచో బసవన్నకుఁ గోపము రావచ్చును. దేవతా నైవేద్యాదికములు మున్ను జరిపి బసవనిపంక్తి నారగించుట కిష్టములేని బ్రాహ్మణులను ముం దారగింపించి తరువాత మనము కొందఱము బసవనితోఁ గలసి భుజింతము.

జగ:—అట్లయినచో నేను బసవామాత్యుని బిలిచివచ్చెదను. మీరు పోయి దేవతార్చనాదులు ముందు జరిపింపుడు.

(త్రిపురాంతకభట్టును బ్రాహ్మణులును నిష్క్రమింతురు.)

జగ:—నే నిటు కర్మసిద్ధాంతమును వదలలేకున్నాను. అటు శివభక్తిని బరిత్యజింపలేకున్నాను. బసవా! నేను నీకు భక్తుఁడను. తర్కముచేత నెంత యాలోచించినను గర్మసిద్ధాంతమే ధ్రువపడుచున్నది. వర్ణాశ్రమధర్మాచారములే పరమవిశ్వాస్యములుగా నున్నవి. కాని—

బసవని మనమునఁ భావించినంతనే సైరణ్యాన్ని నొసల్ మఱచిపోదు
దీక్షతో బసవని వీక్షించినంతనే కలవఁచిన రోమముల్ పులకరింతు
బసవనిస్తోత్రముల్ పాడినయంతనే కలుఁగని ప్రేమచేఁ దాండవింతు
బసవనిపేరు విన్పడినంతనే చిట్టిబసవనికోసమై దెసలు చూతు
బసవదేవుఁ డొకఁడె ప్రాణలింగము బస
వండె సంగమయ్య భక్తిపాత్రు
బసవ బసవ యన్న పాపౌఘ మెంతయుఁ
బుచ్చకాయవోలె విచ్చిపోవు.

నే నీ కర్మభక్తి సిద్ధాంతముల మధ్య గతాగతకారి యైన యుయ్యేలవలె నూఁగుచున్నాను. ఇదిగో బసవామాత్యుని గృహము. బసవని నా కనుల పండువుగాఁ జూచెదను. కాని యాయనను జూచినంతనే తోడి యమాత్యుఁ డనిపించుటయే వింతగా నున్నది. నా యాత్మ దేహసంసర్గమునందుఁ జిక్కువడి యీ భేదపుఁ ద్రాళ్ళఁ ద్రెంచుకొన లేకున్నది.

(తెర యెత్తఁగా బసవేశ్వరుడు ప్రవేశించును.)

బస:—జగదేవా! రమ్ము! ఏదో పనిమీఁద వచ్చినట్లున్నది.

జగ:—అమాత్యశేఖరా! నేఁడు నా కుమార్తె వివాహము. తమరు మా యింటికి భోజనమునకు రావలయును. మీరు వచ్చినచో నా యిల్లు పవిత్రము కాఁగలదు. నా జన్మ కృతార్థమగును. నాయందుఁ బరమశివునకు దయ కలుగును.

బస:—జగదేవా! నీవు బ్రాహ్మణుఁడవు. నేను కులము లేని వాడను. నేను శివుఁడను. నీవు భవుఁడవు. నీయింటఁ గుడుచుటకు నా కభ్యంతరము లేదు గాని, నేను నీ యింట భోజన మిడుటకు నీకు నీబంధుగులకు నభ్యంతర ముండవచ్చును.

నీమాట యేమో, నీబంధుగులకుఁ దప్పకుండ నడ్డంకి యుండును.

జగ:—వృషభావతారా! ఎవ్వరికిని నభ్యంతరము లేదు. నీవు నా యింట భోజనముచేయుటకు నా బందుగులలో నెవరి కభ్యంతర మున్నదో వారందఱితో నా బంధుత్వ మీనాఁడు వదలుకొనుచున్నాను. నీవు నా యింటికి వచ్చి యుద్ధరింతోఁడు నీళ్ళు పుచ్చుకొంటివా!

నా పితరుల్ సనాప్రమథనాథులు నా తనువెల్ల భక్తిపో
వై పరమేశలాంఛనమహాసువిభూతిసముజ్జ్వలంబునా
నా పతి నీవ నా మనసునన్ దొలిబత్తిరి గుత్తగొన్న తం
డ్రీ! పరమంపు జాలిఁ గనవే నిటలేక్షణవాహనాకృతీ!

బసవా! నీ పాదాంబుజమ్ములు ముట్టి ప్రార్థించుచున్నాను. నీవు నా యింటికి రాక తప్పదు.

బస:—దండనాయకా! ఇందుఁ జాలచిక్కు లున్నవి. విచారించుకొనుము. నీ యింటికి వచ్చినచో నే నొక్కఁడను రాను. నాతో మడివాలుమాచయ్య వచ్చును. శివనాగుమయ్య వచ్చును. బడగర బ్రహ్మయ్య వచ్చును. ఇందులో నెవ్వరును బుట్టుకచేతఁగూడ బ్రాహ్మణులు కారుగదా! వారంద ఱపరశివులు. వీసమైన దోసము సైరించువారు కాదు. క్రుద్ధులై లయకాలరుద్రులవలె మండిపోదురు. జగదేవా! మన మైత్రి మైత్రిగా నుండనిమ్ము. నాయందు నీకుఁ బ్రేమ యున్నచో దానిని బ్రేమగా నుండనిమ్ము. నీవు శివ భక్తుఁడవై లింగవంతుడవైనచో నీవు పిలువవచ్చును. నేను రావచ్చును. మనది యుంగాంగి సంబంధము గాదు.

జగ:—బసవా! నేను లింగవంతుఁడను గాకపోయినను నీ భక్తుఁడనే యగుదును. నీ శివభక్తులకొఱకు నేదైనఁ జేయుదును, నీ కత్తితో నా హృదయమును దెఱచి చూడుము. అందు బసవేశ్వరుఁడు ప్రతిష్ఠింపఁబడియున్నాఁడు. నీవు రాక తప్పదు. నీవు రాకపోతివేని శివభక్తులమీఁద నొట్టిడుచున్నాను.

నీవు రావేని బసవ! నిర్ణిద్రభావ
సంగయుత! మడివాలు మాచయ్యతోడు
నీవురావేని బసవ! మనీషిలోక
మహితనుతిపాత్ర శివనాగుమయ్యతోడు

బస:—జగదేవా! జగదేవ! ఎంతయాన పెట్టితివి? వచ్చెదను, వచ్చెదను, పొమ్ము. భోజనము వేళకు మఱల వచ్చి పిలువుము. నే నింతలో సిద్ధముగా నుండెదను.

జగ:—ప్రభూ! నేను కృతార్థుఁడ నైతిని. రెండు గడియలలో మఱలఁ దిరిగివత్తును.

శివుఁడు నా గృహవీథి వేంచేయఁ గలఁడు
హరుఁడు నాయింటిముంగిట నాడఁగలఁడు
మూర్తిమంతుఁడు బసవఁడు మొగ్గగలఁడు
నా గృహాంగణగతతోరణముల యందు.

(నిష్క్రమించును)

బస:—పురాతయ్యా! పురాతయ్య! నీవు పోయి మడివాలు మాచయ్యను, శివనాగుమయ్యను, బరగడ బ్రహ్మయ్యను, కదిరి రెమ్మయ్యను, గోడల మల్లయ్యను బిలుచుకొని

రమ్మని. నేడు జగదేవునియింట విందారగింపవలయుననట. మిమ్ముంగఱిను బసవఁడు రమ్మను చుండెనని చెప్పుము.

పురాతయ్య:—(ప్రవేశించి) భోజనమున కెక్కడికి ? జగదేవుని యింటికా ! నేను బిలుచుకొనిరాను.

బస:—ఎందుచేతనయ్యా !

పురా:—ఎందుచేతనా ? అతఁడు బ్రాహ్మణుఁడు; దైవములు కానివారిని దైవము లని పూజించువాఁడు. వారు వారి దేవతలకు నివేదనచేసిన యుచ్ఛిష్టము ప్రాణలింగమున కారగింపఁబెట్టెదవా ?

బస:—అతఁ డట్లేల చేయును ?

పురా:—అట్లేల చేయును ? బ్రాహ్మణుఁడు గనుక చేయును. జగదేవునకు నీమీఁద భక్తియున్నదిగాని శివభక్తులమీఁద లేదు.

బస:—పురాతయ్యా ! అతనికి శివభక్తులమీఁదఁగూడ భక్తి కలదు. మాచయ్యమీఁద శివనాగుమయ్యమీఁద నొట్టు పెట్టినవానికి శివభక్తులమీఁద భక్తి లేదా ?

పురా:—మాచయ్యమీఁద, శివనాగుమయ్యమీఁదను గలదు. అందఱు శివభక్తులమీఁద లేదు. అతఁడు నేఁడు మీ ప్రాణలింగముల కుచ్ఛిష్టము నైవేద్య మిప్పింపఁబోవు చున్నాఁడు.

బస:—పురాతయ్యా ! జగదేవుని నీ వెఱుఁగవు. అతఁడు నన్ను రమ్మని పిలిచినప్పుడు నీవు లేవు. ఉన్నచో నీ కాతని భక్తి తెలిసెడిది.

పురా:—అతని భక్తి నాకు నిన్నుఁ బిలువరాకముందే తెలిసినది,

బస:—పురాతయ్యా! నీవు పొరపాటు పడుచుంటివి.

పురా:—నా చెవులతో విన్నమాటలలో నేమి పొరపాటుండును?

బస:—ఏమి వింటివి? అవి యెవరన్నమాటలు?

పురా:—జగదేవుఁడును మఱికొందఱు బ్రాహ్మణులును గలసి యాలోచించుచుండిరి. ముందర బ్రాహ్మణులు దేవతా నివేదన చేసి యారగింతు రఁట. తరువాత మీ పంక్తిని గూర్చుండి యారగించుట కభ్యంతరములేనివారు మీతోఁ గలసి యారగింతు రఁట.

బస:—నీ వెప్పుడు వింటివి?

పురా:—జగదేవుఁ డిచ్చటికి రాకముందే వా రనుకొనుచున్న మాటలు వింటిని.

బస:—జగదేవుఁడు న న్నవమానించుటకా యీ పిలిచినది?

పురా:—కాదు, కాదు. జగదేవునకు మీయందు మహాభక్తి కలదు. మీ రెట్లయినను దన యింట భోజనము చేసినఁ జాలునని యాయన యూహ. కాని యితర బ్రాహ్మణుల కది యసహిష్ణువుగా నుండకుండుట కిది యిట్లు చేసినాఁడు.

బస:—ఈ మాటలు నీవు నీ చెవులార వింటివా?

పురా:—విన్నాను.

బస:—ఛీ! నేను జగదేవునియింటికిఁ బోను. నీవుపోయి మాచయ్యను, బరగడ బ్రహ్మయ్యను బిలుచుకొని రమ్ము.

[పురాతయ్య నిష్క్రమించును.]

జగ:—(ప్రవేశించి) బసవేశ్వరా! అంతయు సిద్ధముగా నున్నది. మీ రింక బయలుదేరి వచ్చుటయే యాలస్యము.

బస:—జగదేవా! బ్రాహ్మణు లందఱు మాతోఁ గలసి భోజనము చేయుదురా?

జగ:—అందఱును జేయరు. కొందఱే చేయుదురు.

బస:—తక్కినవారు మన భోజనము లైనతరువాతఁ జేయుదురా?

జగ:—కాదు. వా రిదివఱకే చేసిరి.

బస:—అయినచో వారు దేవతానివేదనములు చేసిరికదా! ఆ యుచ్ఛిష్టము మా ప్రాణలింగములకు నైవేద్యము పెట్టుమందువా?

(మాచయ్యయు, బ్రహ్మయ్యయుఁ బ్రవేశింతురు.)

జగ:—బసవేశ్వరా! మీ కట్లుచ్ఛిష్టము పెట్టింతునా? వేఱే వంటచేయించితిని.

బస:—జగదేవా! నీవు ముందు బ్రాహ్మణుల నారగింపించి తరువాత మమ్ముఁ బిలుచుటకు, నాతోఁ దరువాత మీరు కొందఱు కలిసి భుజించుటకు నీవు పన్ని వచ్చితివా, లేదా?

జగ:—బసవేశ్వరా! నిజము చెప్పుచున్నాను వినుము. నీవు నా యింట నారగించుటయే నా కోర్కె. తక్కినవారితో నాకుఁ బనిలేదు.

బస:—ఛీఛీ! నీ మొగముచూడను. పురాతయ్యా! నడుమ తెర పట్టించుము. ఈ భవి మొగము నేఁ జూడఁజాలను.

(బ్రహ్మయ్యయుఁ బురాతయ్యయుఁ దెర యడ్డము పట్టుదురు.)

బస:—

ముల్లోకనాథుని ముట్టఁ గొల్చియును
గల్లరిలోకుల దృష్టింప దగునె
మారుసకు మజ్జనం బార్చు చేతులను
ఘోరకవిభ్రులవాళ్ళు పరి కడ్గ దగునె

శివపాదజలములు శిరమునఁదాల్చి
భవులకాళ్లులనీళ్ళు పైనల్కఁదగునె
శ్రీమహాదేవుఁ బూజించుచేతులను
నామాలకుక్కల నర్చింపఁదగునె
కర్మచండాలురఁగలసికుడ్చుటయుఁ
గర్మంబు గుడుచుట కాదె యట్లయిన
కలకంఠుశుద్ధనిష్కలభక్తి యుక్తి
జరభుల కదిరోల సమకూడుఁ జెపుమ.

'దర్శనా దపి పాపదా' యన్నట్లు భవుల సంపర్క-భోజనాసన దానములు భక్తులకుఁ బనికిరావు. పొమ్ము పొమ్ము.

జగ:—బసవేశ్వరా! అనుగ్రహింపు మనుగ్రహింపుము. నేను గర్మబద్ధుఁడనైతిని, కష్టుఁడనైతిని, దుర్మదోపేతుడనైతిని, దుష్కృతాలయుండనైతిని. దీని కింకఁ బ్రాయశ్చిత్త మేదియు లేదు. మాచయ్యా! నీకు నమస్కారము. బ్రహ్మయ్యా! నీకు వందనములు. పురాతయ్యా! నీకు మోడ్పుఁగేలు. ఇతరభక్తులారా! మీకు నా ప్రణామములు. బసవేశ్వరుఁడు నాయింట నారగించుచున్న సంతోషములో నీ యపచారము నాకు గోచరింపలేదు. వేఱు వంటయైనను ముందు బ్రాహ్మణుల నారగింపించుట నాదే దోషము. బసవా! ఈ పాపమునకు నిష్కృతి యేమో చెప్పుము. (కత్తిదూసి) బసవా! ఈ పాపమునకు నా ప్రాణములతోఁ బ్రాయశ్చిత్తము చేసికొనెదను. మీ యాజ్ఞయుండు. నాతల తఱిగి మీ పాదములయం దుంచుచున్నాఁడను.

బస:—(తెరలాగి) జగదేవా, సాహసమువలదు. నీవు నిజముగాఁ బ్రాయశ్చిత్తమును వాంఛించెదవేని నది నీ శిరముతోఁ గాదు. శివద్రోహులశిరములతో నా ప్రాయశ్చిత్తము చేసికొనవలయును. అట్లు వాగ్దానమిమ్ము.

జగ:—ఇదిగో, కత్తి ముట్టి ప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నాను.

బస:—ఇంకఁ గొలఁది దినములలోఁ గల్యాణకటకమున శివద్రోహము పుట్టఁగలదు. నీ వా ద్రోహిశిరస్సు దొలఁగించెదవేని శివుఁడు నీకుఁ బ్రసన్నుఁడగును.

జగ:—తప్పకుండఁ జేసెదను.

బస:—శివద్రోహము పుట్టినపుడు నేను నిన్నడిగెదను. ఆ ద్రోహి యెవఁడైనను నీవు చంపవలసియుండును.

జగ:—ఎవఁడైనను జంపెదను.

బస:—నీ కుమారుఁడైనచోఁ జంపెదవా ?

జగ:—తండ్రియైనను సరే, కుమారుఁడైనను సరే, చంపెదను.

బస:—నీగురువైనను జంపెదవా ?

జగ:—గురువైనను సరే, నా దైవమైనను సరే చంపెదను.

బస:—రాజైనను జంపెదవా ?

జగ:—రాజైనను సరే, రాజాధిరాజైనను సరే చంపెదను.

బస:—జగదేవా ! మాట తిరిగిపోరాదు. ఈ నిర్ణయమున కీశానుఁడు, ప్రమథగణములు సాక్షులు.

జగ :—ఈ నిర్ణయమున కీశానుఁడు, ప్రమథగణములు సాక్షులు.

బస:—ఈ నిర్ణమునకు మాచయ్యయు, బ్రహ్మయ్యయు సాక్షులు.

జగ :—ఈ నిర్ణయమునకు మాచయ్యయు, బ్రహ్మయ్యయు సాక్షులు.

బస :—ఈ నిర్ణయమునకు నీవు తిరిగిపోయినచో, శివభక్తులు నీ ప్రాణములు గొందురు.

జగ :—ఈ నిర్ణయమునకు నేను దిరిగిపోయినచో, శివభక్తులకు మున్నె నేనే నా ప్రాణములు తీసికొందును.

బస:—పురాతయ్యా ! ఈ మహాద్రోహికంటకచ్ఛేదమహాకార్యారంభమునకు జగదేవునకు వీరతాంబూల మిప్పింపుము.

(పురాతయ్య తాంబూలము తెచ్చియిచ్చును.)

జగ:—

సాంబుండుఁ బ్రిమథుల్ గణేశ్వరుఁడు నాసాక్ష్యంబు బ్రహ్మయ్య సా
క్ష్యంబౌ మాచయ సాక్ష్యమౌ బసవఁడే సాక్ష్యంబు నిక్కంబుగాఁ
దాంబూలంబు గ్రహించితిన్ శివదురంతద్రోహికంఠార్ద్రర
క్తంబుల్ దాఁ జవిచూడఁ జేసెదను మత్ఖడ్గాహిజిహ్వాగ్రముల్

(తాంబూలము గ్రహించును)

బస:—జగదేవా ! ఇంక నీవు పోవచ్చును.

జగ:—నీవు నాయింటికి భోజనమునకు రావలయును.

బస:—ఒక పూట భోజనమున కొక శివద్రోహికంఠము వెల పెట్టెదవా ?

జగ:—బసవేశ్వరా ! వాఁడు వట్టి శివద్రోహి కాకపోవచ్చును. ఎవడో, నా పుత్రుడో, నా గురువో, నా రాజో!

బస:—జగదేవా ! ఒకపూట భోజనమునకు నీ ప్రాణము వెల కట్టితివి.

జగ:—బసవా! నాయొక్క ప్రాణమే కాదు; నా గౌరవము, నా భక్తి, నా జన్మలోని పరమార్థ మంతయు వెలకట్టితిని.

బస:—నే నింత యూహింపలేదు.

జగ:—నే నంతయు నూహించియే ప్రతిజ్ఞ గైకొంటిని.

బస:—శివద్రోహభయముచేత నిట్లు చేయించితిని.

జగ:—బసవఁడు నాయింట నారగించు నని నే నిట్లు చేసితిని.

బస:—శివద్రోహ మేమైనను సరే! నీమాట నీవు తీసికొనుము.

జగ:—శివద్రోహ విషయముకాదు. నామాట యిచ్చినతరువాత మఱలఁ దీసికోను.

బస:—ఇంక భోజన మేమి రుచించును?

జగ:—బసవా! నీకా? నాకా?

బస:—నాకు శివద్రోహివధయే ముఖ్యము.

జగ:—నాకు బసవఁడు నాయింట భోజనముచేయుట ముఖ్యము. నా కిపుడు భోజనము మిక్కిలియు రుచించును.

ఇదివఱకు వట్టి భక్తుఁడై యెలమికాఁడు
నై బసవఁ డేగుదెంచి తా నారగించు
నిపుడు నా ప్రాణలింగమై యీ మదీయ
మఖిల జన్మతత్త్వార్థమై యారగించు.

ఇదివఱకు వట్టి బసవఁడై యేగుదెంచు
నిదివఱ కమాత్యుఁడైమాత్రి యేగుదెంచు
నిపుడు నా ప్రాణలింగమై యేగుదెంచు
నిపుడు శివపరతత్త్వమై యేగుదెంచు.

బస:—జగదేవా! బాహిరలింగధారణమునందు నేను మిక్కిలి విశ్వాసిని. నీవు నన్నా విశ్వాసమునుండి కదలించు చున్నావు.

జగ:—గురూ! బసవేశ్వరా!

ఏతేరవయ్యా నందీశ్వరస్వచ్ఛావతార జగత్త్రయాధార వీర!
అరుదెంచవయ్యా శివానందచిత్కళాసార మహాకృపాసార వీర!
విచ్చేయుమయ్యా సంపచ్చయ ప్రారంభకార! బుతాధ్వప్రకార! వీర!
నడచిరావయ్యా! బసవయ్యా! నాథనాథ!
కదలిరావయ్యా బసవయ్యా గరళకంఠ!
యంటిరావయ్యా బసవయ్యా! యభయమూర్తి
తోడరావయ్యా శివమతద్రోహిచండ!

బస:—జగదేవా! నీవు పదమూ! నేను వెనుకవచ్చుచుంటిని.
జగ:—రా!రా!

(పరిక్రమించును. వెనుక తెరపడి బసవాదులు తిరోహితు లగుదురు.)

జగ:—ఓహో! ఇదియేమిటి? నేత్రములయెదుట సాక్షాత్కరించుచున్నది. మొట్టమొదట సర్వము నీలాకాశముగాఁ గనిపించి క్రమక్రమముగా మూఁడుకోనలతోడి బల్లెము నేత్రములకుఁ గనిపించుచున్నది. కైలాసశిఖరము వెనుక నీ ముమ్మొనవాలు

గీ. నడుమ సితమండలమ్ము నాయెడను గించి
దరుణమండల మాపైని శ్యామలోగ్ర
మండలము మూఁడుగాఁ దోచి మంచుఁగొండ
స్వచ్ఛశిఖరమ్ము వెన్క సాక్షాత్కరించు,

ప్రత్యంతధాత్రి యంతయు నల్లనై శిఖర మాకాశపథమునఁ బెరుగుకొలఁది క్రమక్రమముగ నలుపు విడిగి తెల్లనై శిఖరోర్ధ్వభాగము క్షీరపాథోధితరంగడిండీరశకలము వోలె గొగ్గిగొగ్గియై కనుపించుచున్నది. ఈ నీలాకాశము నీ త్రిశూలముయొక్క యర్థమేమి ? త్రిశూలము పరమేశ్వరుని సంహారచిహ్నము. ఓహో ! నేను సంహరణాయుధము నైతిని. త్రిశూలాంశ నాలోఁ జొచ్చుచున్నది. ఈ బరువు నేను బట్టలేను. కాదు, కాదు, బసవేశ్వరుఁడు నా యింటికి విందారగింపవచ్చుచున్నాఁడు. ఏఁడీ ! బసవేశ్వరుఁడు. నేను దొందరగా నడచితిని గాఁబోలు. వారు వెనుక పడినారు.

(మఱలఁ దెరయెత్తఁగా బసవేశ్వరాదులు కనిపింతురు.)

జగ :—బసవేశ్వరా ! మఱికొంచెము తొందరగా రెండడుగులు వేయవలయును. పదార్థములు చల్లారిపోవునేమో ! రుచి తప్పిపోవునేమో ! రా! రా! నా గృహదేహళియందు ముత్తయిదువ లారతులతో నెదురుచూచుచున్నారు. నీ దర్శన మైనంతనే మంగళవాద్యములు మ్రోఁగించుటకు వాద్యకులు ప్రతిలిప్తను నిరీక్షించుచున్నారు. బ్రాహ్మణులు నీకై వేదఘోషలతో నీ వడుగుపెట్టు నిముసమునకు స్వరితము ప్రయోగించుటకు శబ్దమయలోకమును జాగ్రత్తతోఁ బరీక్షించుచున్నారు. రా బసవా ! రా !

(తెర)

అష్టమాంకము

పరివేశము : అల్లయ్య మధుపయ్యలు.

అల్లయ్య :—మధుపయ్యా ! రాజు మన్నెందుకుపిలిచాడంటావు?

మధు :—ఆరోజున మనం బసవయ్య యింటికి భోజనానికి పోతూ రాజదివాణం ముందరగా రాజు నేవో కొన్నిమాటలన్నాం. ఆయన వెళుతూ, పోయేవాళ్ళందరినీ చూస్తూనేవున్నాడు. మన మాటలు వినుంటాడేమో అనుకున్నాను

అల్ల :—అపుడు మన మే మన్నామంటావు ?

మధు: —ఏ మన్నాం? చాలాఅన్నాం. మాకు బసవఁడే దేవుఁడు గాని, బిజ్జలుడి లెక్కేమి టన్నాం.

అల్ల :—నే నామాట లనలేదు.

మధు :—నీ వామాట లనలేదేమో కాని రాజును కావలిస్తే చంపేస్తా నన్నావు.

అల్ల :—మధుపయ్యా ! అబద్ధాలు చెప్పకు. కొంపముంచి యెవరైనా వింటారేమో ? బిజ్జలు డంటే నాకు చాలా గౌరవం ; భక్తీన్నీ.

మధు :—నాకుమాత్రం లేదా భక్తీ గౌరవమున్నూ. ఆ రోజున ఉత్సాహములో అన్నాముగాని.

అల్ల :—ఆ మాటలు రాజు విన్నా డంటావా ? వినియుండడు.

మధు :—విన్నా డనే నా అనుమానం ! అయినా తినబోతూ రుచు లెందుకు ? అక్కడికే వెళుతున్నాంగా. విన్నాడో లేదో నిమిషంలో తెలుస్తుంది.

అల్ల :—వింటే ప్రాణంమీాదికి వస్తుందిగదా!

మధు :—రా జేమి చేస్తాడు ?

అల్ల :—ఏంచేస్తా జేమిటి ? రాజు యేంచెయ్యలేడు ? తల నరికిస్తాడు. చాలునా ?

మధు :—తల నరికిస్తే నష్ట మేముంది. నిమిషంలో చస్తాం. వెంటనే శివసన్నిధానానికి పోతాం.

అల్ల :—కాదు; తల నరికించకుండా యేదో బాధపెడతాడు. ఉదాహరణకి — కళ్ళు పీకిస్తా డనుకో. దాంతో యెంత బాధపడాలి ?

మధు :—ఓయీా అల్లయ్యా! బసవణ్ణి దాటి రాజు యేమీా చెయ్యలేడు. బసవడంటే రాజుకు చాలాభయం. మనం బసవడి పరివారంలోవాళ్లం. మనమీాద చెయ్యివేసి రాజు బతుకుతాడా ? రాజుదగ్గరికి పోదాంపద.

అల్ల :—బసవడూ రాజూ మాట్లాడుతున్నారట గదా! బసవడక్కడే వున్నాడు గనుక భయంలేదు.

(నిష్క్రమింతురు.)

(ఇది విష్కంభము)

(తెరవాత బిజ్జలుఁడును బసవామాత్యుఁడును ప్రవేశింతురు.)

బిజ్జ :—బసవా! ఇంక నీచేతఁ గాదన్నమాట నేను వినను. హానుమకొండ సైన్యమును గెలిపించి తీరవలయును. ఇది నీ చేతిలోని పని. హానుమకొండ సైనికులమీాఁద మహామారిని ప్రయోగింపుము. మీాకాలభైరవుని బంపి వారి సైన్యమును విఱువఁబోడిపింపుము. మఱల సైన్యములు

సిద్ధము చేసితిని. ఈసారి బిజ్జదేవునే యుద్ధమునకుఁ బంపు చున్నాను. వెళ్ళినచో నీవుగూడ వెళ్ళుము.

బస :—రాజా ! వెళ్ళుటకు నా కేమియు నభ్యంతరము లేదు. నేను వారిమీఁదికి మహామారిని బ్రయోగింపఁజాలను. నేను భూతవైద్యుఁడనుగాదు. శాక్తేయుఁడను గాదు.

బిజ్జ :—భూతవైద్యుఁ డొకరిద్దఱ మీఁదనే ప్రయోగము చేయఁ గలఁడు. శాక్తేయుఁ డొకకొంప కొంప నాశనము చేయ వచ్చును. నీ వట్లు కాదు. ఒక్క పెట్ట ముప్పదివేలమంది చేత విషము త్రాగింపఁగలవు, వారిని జావకుండను జేయఁ గలవు; చంపనుగలవు.

బస :—రాజా ! ఈపని నాచేతఁగాదు.

బిజ్జ :—నీచేతఁగాదా ! కాదా ! నీవు శివభక్తుఁడవుకాదా ? గర శము త్రాగ లేదా ? నీవు చేసిన యద్భుతకార్యములన్నియు నెట్లుచేసితివి ? ఆ కార్యములు చేయుటకు నీ కున్నశక్తి యీపనులుచేయుట కేల లేదు ? బసవా ! ద్రోహచింత మానుము. నేను సామ్రాజ్య మేలుట నీ కిష్టములేదా ? నేను జక్రవర్తి నైనచో నీవు సామ్రాజ్యమున కంతయు మహామాత్యుఁడవు కావా? బసవా ! నీకంత యాశకలదేని సగముధాత్రియంతయు నీవు తీసికొనుము. మిగిలిన సగమే నా కిమ్ము.

బస :—రాజా ! నాచేతఁగానిపనికి న న్నేందు కిబ్బందిపెట్టెదవు ?

బిజ్జ —బసవా ! రాజ్యమంతయు నీవే యేలుము. పేరునకు మాత్రము నన్ను సార్వభౌముఁ డని యనుము.

బస :— బిజ్జలా! కొన్ని సమయములయందు శివుఁడు నన్ను రక్షించుట నాకొంపమీఁదకుఁ దెచ్చినది. నాకీ యమాత్య పద మక్కఱలేదు. నాదానిని నన్నుఁ బోనిమ్ము.

బిజ్జ :— బసవా! నామాటలధోరణినిబట్టి నీవు నన్ను దురాశాపరుఁ డనుకొనుచున్నావు. నేను దురాశాపరుఁడనుగాదు. ఈధాత్రియంతియు నొక్కగొడుగు క్రిందికి వచ్చుటయే నాయుద్దేశము. నీవు సర్వభారతదేశము నొక్కగొడుగు క్రిందికిఁ దెమ్ము. నన్నుఁజంపి నీయిష్టము వచ్చినవానికిఁ బట్టము కట్టుము. ఉత్తరహిందూస్థానమున మొగలుల దాడు లెక్కువగుచున్నవి. వారు క్రమక్రమముగా దక్షిణా పథము నొత్తుకొనివత్తురు. నీవంటి మహాపురుషుఁడు మఱల జన్మింపఁడు. నీమాట కెదురాడలేక శివుఁడే దైవను జేయును. బసవా! నీవు వట్టిబికారి శివభక్తుఁడ వైనచో నిన్ను నేనడుగను. నీవు మహామాత్యుఁడవు. నీబుద్ధితో నాలోచింపుము. ఇక్కడ మనరాజ్యము. హానుమకొండలోఁ గ్రోలరాజరాజ్యము. ఆపైని నోఁధులది. ద్వారసముద్ర మున హోయసాలులు. దేవగిరిలో యాదవులు. దక్షిణ మునఁ జోళపాండ్యులు. కనీస మొక్కదక్షిణాపథమంతయు నొక్కగొడుగుక్రిందికిం దెమ్ము. శైవమో, వైష్ణవమో, బ్రాహ్మణ్యమో, యీగడ్డమీఁదఁ బుట్టినవారిచేత నీయిల యెల్ల నేలింపుము. ఇట్లు ముభావము వహింపరాదు. నీవు బదులు జెప్పుము.

(బసవఁడు నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ :—ఎవఁడురా ? అక్కడ ?

దౌవారికుఁడు :—(ప్రవేశించి) ప్రభూ ! ఆజ్ఞ.

బిజ్జ :—అల్లయ్యమధుపయ్యలు వచ్చిరా ?

దౌవా :—వచ్చి సిద్ధముగానున్నారు, మహాప్రభూ !

బిజ్జ :—లోనికిఁ దీసికొనిరమ్ము.

(దౌవా:—నిష్క్రమించును. అల్లయ్య, మధుపయ్యలు ప్రవేశింతురు.)

మధు :—మమ్మిరువురి నేలకో మహారాజులు పిలిపించినారఁట.

బిజ్జ :—మధుపయ్యా ! నే నెక్కువా, బసవఁ డెక్కువా ?

మధు :—ప్రభూ ! మహారాజులు గనుక మీ రెక్కువ. మహాభక్తుఁడు గనుక బసవయ్య యెక్కువ.

బిజ్జ :—అల్లయ్యా ! నీవు చెప్పుము. నీవు నన్ను గౌరవింతువా, బసవేశ్వరుని గౌరవింతువా ?

అల్ల :—ప్రభూ ! మహారాజులని మిమ్ము గౌరవింతును. మహాభక్తుఁడని బసవేశ్వరుని గౌరవింతును.

బిజ్జ :—అల్లయ్యా ! మధుపయ్య నేర్పినమాటలు పలుకుచుంటివి. మిమ్మొద్దఱ నడుగుచున్నాను. మీరు రాజద్రోహు లవునా, కాదా ?

మధు :—మే మేమి రాజద్రోహము చేసితిమి ? రాజద్రోహ మనఁగా నేమి ?

బిజ్జ :—బిజ్జలునియాజ్ఞకన్న బసవేశ్వరుని యాజ్ఞ నెక్కువగా మన్నించుట రాజద్రోహము.

అల్ల :—మహారాజా ! ఆ లెక్కను వీరశైవు లందఱును రాజద్రోహులే.

బిజ్జ :—తక్కినవారిమాట నాకుఁ దెలియదు. మీరిద్దఱును రాజద్రోహులని నే నెఱుఁగుదును.

అల్ల :—ప్రభూ ! మేము చేసిన రాజద్రోహ మేదియో మాకుఁ దెలియదు.

బిజ్జ :—నీకుఁ దెలియదా ? మధుపయ్యకైనను దెలియు నను కొందును.

మధు :—మహారాజా ! ఆనాఁడు మే మనిన మాటలు ప్రభువులు విని యిట్లనుచున్నారు.

బిజ్జ :—నేను వినవలయుననియే శివభక్తు లట్లన్నారు.

మధు :—తగినశిక్ష విధించినచో ననుభవించుటకు సిద్ధముగా నున్నాము.

బిజ్జ :—ఆశిక్షమాట తరువాత. మీతో నే నొకమాట చెప్పఁబోవుచున్నాను. ఒక కార్యము సాధించిపెట్టుఁడని యడుగుచున్నాను. మీ శివభక్తులలో మీ యిద్దఱి నిట్లడుగుటకు నాకుఁ గలిగినంత వీలు మఱి యింకొకరితోఁ గలుగ లేదు.

మధు :—ప్రభూ ! ఆకార్య మేదియో చెప్పుఁడు. చేతనైనచోఁ దప్పకుండఁ జేసెదను.

బిజ్జ :—నాకోసము చేయనక్కఱలేదు. మీ ప్రాణములకోసమే చేయవలయును.

అల్ల :—ప్రభూ ! ఆకార్య మేదియో సెలవిండు.

బిజ్జ :—అల్లయ్య మధుపయ్యలారా ! బసవేశ్వరుఁడు మహాభక్తుఁడుకదా !

ఇద్దఱు :—అందుకు సందేహము లేదు.

బిజ్జ :—మాచయ్య యేనుఁగును జంపెనుగదా !

ఇద్దఱు :—చంపెను.

బిజ్జ :—అల్లె యొకవేయి యేనుఁగులను జంపలేఁ డనఁగలమా ?

ఇద్దఱు :—అనలేము.

బిజ్జ :—బసవఁడు చెప్పినచో మాచయ్య యేపనియైనను జేయును గదా !

ఇద్దఱు :—తప్పకుండఁ జేయును.

బిజ్జ :—బసవయ్య ముప్పది నలువదివేలమంది శివభక్తులచేత విషము త్రాగించెనుగదా !

ఇద్దఱు :—త్రాగించినాఁడు.

బిజ్జ :—ఇటు చూడుఁడు ! బసవని దయ లేనిచో నంతమందియు విషము త్రాగి యానాఁడు చావవలసినదే.

ఇద్దఱు :—చిత్తము, చిత్తము.

బిజ్జ :—అతఁడు చంపఁదలచుకొన్నచో నింతమందియు బ్రతికెడువారా ?

ఇద్దఱు :—బ్రతుకరు, బ్రతుకరు.

బిజ్జ :—మధుపయ్యా ! బిజ్జలుఁడు వృషభావతారము. ఆయన యిది చేయఁగలఁడు; ఇది చేయలేఁడని లేదు. మీ రిర్వురును బోయి రా జిట్లు చెప్పెనని బసవేశ్వరునితోఁ జెప్పుఁడు.

మధు :—ఏమని చెప్పవలయును ?

బిజ్జ :—మూఢుఁడా ! భక్తిలో నున్న మూఢత్వము ; భక్తిలో వివేకమో, సామాన్యవిషయములం దది మూఢత్వమే యగుచున్నది.

అల్ల :—వేదపాఠి జడుఁడు ; భక్తుఁడు మూర్ఖుఁడు. మూఁకు దయ చేసి విప్పి చెప్పుడు.

బిజ్జ :—మిమ్మిచ్చటి కెందుకుఁ బిలిపించితిమి ?

మధు :—మేము రాజద్రోహులమని.

బిజ్జ :—నేను బసవేశ్వరుని గుఱించి యేమిచెప్పితిని ?

మధు :—ఆయన మహాభక్తుఁడని. ఆయన మహాద్భుతకార్య ములు చేసెనని.

బిజ్జ :—చేయఁగలఁడనికూడఁ జెప్పితిని.

మధు :—చిత్తము.

బిజ్జ :—బసవేశ్వరునితో నిదే పోయి చెప్పుఁడు.

అల్ల :—చిత్తము, చిత్తము.

బిజ్జ :—ఇంక మీరు పోవచ్చును. మీరు రే పుదయమున నిచ్చటికి వచ్చి బసవేశ్వరుఁ డేమనునో నాతోఁ జెప్ప వలయును.

(ఇరువురును నిష్క్రమింతురు.)

బిజ్జ :—ఎవఁడురా ! అక్కడ ?

దౌవారికుఁడు :—(ప్రవేశించి) ప్రభూ ! ఆజ్ఞ.

బిజ్జ :—త్రిపురాంతకభట్టారకుని దీసికొనిరమ్ము.

దౌవా :—చిత్తము.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ :—భట్టారకుఁడు వచ్చెనా ?

త్రిపు :—(ప్రవేశించి) బల్లహా ! వచ్చితిని.

బిజ్జ :—భట్టారకా ! గొల్లకళియంబను బసవఁడు చేతులతో నెత్తినప్పుడు మీ రొక యుక్తివాదమును జెప్పితిరి. జ్ఞాపక మున్నదా ?

త్రిపు :—జ్ఞాపకమే కాదు; కొంతవరకు విశ్వాసముకూడ నున్నది.
బిజ్జ :—బసవేశ్వరుఁడు శివభక్తులందఱకు విషముపోసి తాను గూడఁ ద్రాగినపుడు నేను, జగదేవుఁడు, మాచయ్య మొదలగు శివభక్తులు బసవనికిఁ గైవారము పట్టితిమి; అప్పుడు భట్టారకులుగూడఁ గైవారముపట్టితిరి. జ్ఞాపకమున్నదా ?
త్రిపు :—ప్రభూ! జ్ఞాపకమున్నది. అప్పుడు నేనును విశ్వసించితిని.
బిజ్జ :—మాయందఱవలె సంపూర్ణముగా విశ్వసించితిరా ? మీరు బ్రాహ్మణులు కావున బ్రాహ్మణపద్ధతిగా విశ్వసించితిరా ?
త్రిపు :—ఆ యుత్సాహములో నెవ్వరికి నొడలు తెలియలేదు. నాకును దెలియలేదు.
బిజ్జ :—తెలిసిన తరువాత యుక్తివాదము కుదిరినదా ?
త్రిపు :—కుదర్చవచ్చును.
బిజ్జ :—కుదుర్పుఁడు.
త్రిపు :—మహారాజా! మన మెవ్వరమును బోయి యాగంగాళములలోనిది నిజముగా విషమో, కాదో కూడఁ జూడలేదు. దూరమునకు విషపువాసన వేసినది. ఆ వాసన గుడిలోపలఁ గొందఱు పొగలుపెట్టి చేటలతో విసరి ప్రవర్తింపఁ జేయవచ్చును. వారు త్రాగినది భోజ్యవస్తువే కావచ్చును. మనము పోవునప్పటికే ముంతపొగవలె శృంగి, కాలకూటాదులు తగులఁబెట్టి యా పొగఁ బఱపింపవచ్చును.
బిజ్జ :—మనము పోయి గంగాళములలోనిది విషమో, కాదో చూడకపోవుట మనదే లోపము.

త్రిపు :—అప్పుడా వాసనమూలముగా మనకందఱకు విశ్వాసము కుదిరినది. అప్పుడా యూహా మనకుఁ దోఁచలేదు.

బిజ్జ :—అది నిజముగా విసమేనేమో ?

త్రిపు :—మహాప్రభూ ! ముప్పది నలుబదివేలమంది జీవులలోఁ బ్రతివాఁడును నంతశ్శుద్ధి కలవాఁడనుటకు వీలులేదు. కామక్రోధాదు లంతర్మలములు. అవి బసవేశ్వరునికి పోలేదు. భక్తిపారవశ్యమునఁ గొన్ని గడియలలో భక్తునకు మహాత్మ్యప్రాప్తి కలుగవచ్చును. అందఱకు నెల్లప్పుడట్లు కలుగదు.

బిజ్జ :—భట్టారకా ! శివనాగుమయ్యచేతఁ బాలుపిండెను గదా బసవఁడు. దాని కేమందురు ?

(త్రిపురాంతకభట్టారకుఁడు నవ్వెను.)

బిజ్జ :—నేను గనులార చూచితిని; మీరును జూచితిరి.

త్రిపు :—బల్లహా ! భక్తి వేఱు. ఇట్టి ప్రముక్కడిపనులు వేఱు. విప్రవినోది మనము చూచుచుండఁగాఁ బాములను జేయును. ఎడమచేతి గుప్పిటిలోఁ బ్రష్పతిమ్మక్కను బెట్టి కూయించును. అది వాని యఱచేతి కండరములలోని మెలకువ. గొంతులోని కండరములు కదపకుండఁ బెదవులు మెదపకుండ ధ్వని పుట్టించుటకు సాధనచేసిన నేర్పు.

బిజ్జ :—పా లెచ్చటనుండి వచ్చెనయ్యా ?

త్రిపు :—విప్రవినోది పెద్దపామును మన రెయిడిలోనుండి తెప్పించును. వానియొద్దనున్న చిన్నసంచిలో నంతపాము పట్టదు; వాఁ డెచ్చటనుండి తెచ్చును ?

బిజ్జ :—భట్టారకా! మాచయ్య బ్రాహ్మణుని జంపెను, ఏన్గును జంపెను. దాని కేమందువు ?

త్రిపు :—ప్రభూ! చంపుట యనఁగా మొండెమునకు మొండెమును, దలకుఁ దలయు విడిగాఁ బడియుండుట. మఱల బ్రతుకుట లేదు. దానితో వాని కర్మదేహమునకు సరి. బ్రాహ్మణుని తలయు నేన్గుతలయు నెగిరిపోయినవి. అవి క్రిందఁ బడలేదు. ఏన్గుశరీరము కన్పించలేదు. మాలకు మాంసమును, గోడారికిఁ దోలును లేకుండ నేనుఁగు శరీరము మాయమగుట యేమి? తల క్రిందఁబడకుంట యేమి ? గారడివాఁడు లేని మామిడి మొక్కను జూపించును. చేత నాణె మిడుకొని గుప్పిటమూసి తెఱచి వట్టిచేయి చూపించును. మఱల మూసి మఱల దెఱచినచో, నాణె మందే యుండును. ఇది కనుకట్టు.

బిజ్జ :—భట్టారకా! బసవేశ్వరాదులయందు భక్తివలనఁ గలిగిన మహాత్తు లేదందువా ?

త్రిపు :—కొంత యున్నది. అంతయునుగాదు.

బిజ్జ :—భట్టారకా! తమరి కేదైనఁ బని యుండవచ్చును.

త్రిపు :—చిత్తము. సెలవు తీసికొందును.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ :—ఎవఁడురా అక్కడ.

దౌవా :—ప్రభూ! ఆజ్ఞ.

బిజ్జ :—జగదేవదండనాథుని నేను బిలుచుచుంటి నని తీసికొని రమ్ము.

దౌవా :—చిత్తము.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ :—ఈ భక్తియంతయు నిట్టి ముష్కరపుబనులకే కాని సామ్రాజ్యనిర్మాణమునకుఁ బనికిరాదు. పనికిరాదా ?

నీల :—(ప్రవేశించి)

ఉమాప్రాణనాథా, మహామోహపాథా,
ప్రమాణత్వవేదీ, పరంధామశాలీ,
జగన్నేత్ర సాంబా, దృగంతాగ్నికుండా,
సమస్తాగమాంభోనిధీ! సర్వభూషా;
దిగంతావృతాంశుజ్వలద్దీప్తమూర్తీ
నిరాకార! యీశా! నిరస్తాఘపాశా!

బిజ్జ :—నీలా ! పోపో!! నాకుఁ బనియున్నది. నీ పాట లింకొక చోటికిఁ బోయి పాడుకొనుము.

నీల :—

అనంతప్రకాశా, హరా, చిన్మయార్ద్ర
ఘృణాక్లప్తమూర్తీ, పరాత్పరదృశ్వా,
సుధాధామమౌళీ, విశుద్ధాంతరాత్మా,
త్రిధాశ్రేణిమూర్తీ! శుభప్రాప్తిహేతూ!

(నిష్క్రమించును)

జగదేవుడు :—(ప్రవేశించి) మహారాజా ! వచ్చితిని.

బిజ్జ :—జగదేవా ! నీవు నిన్న బసవేశ్వరుని భోజనమునకుఁ బిలచితివఁటగదా ! బసవేశ్వరుఁ డెవరియింటికిని రాడు ; మీ యింటి కెట్లు వచ్చెను ?

జగ :—ఆ మహాప్రభువుదయ నామీఁద దొరలినది.

బిజ్జ :—జగదేవా ! రాజులు చారచక్షువులుగదా !

జగ :—ప్రభూ ! నే నేమిదోష మాచరించితిని ?

బిజ్జ :—బసవేశ్వరుఁడు దేవు నీ రాజును జంపు మనును.

జగ :—మహాప్రభూ ! అట్లనఁడు.

బిజ్జ :—అనినచో.

జగ :—నారాజు నాచేతిలోఁ జావఁడు. నారాజుచేతిలో వేయి గుణము లెక్కువ నైపుణ్యము గల ఖడ్గ మున్నది.

బిజ్జ :—నీ వాగ్దానమునందు రాజును వదలిపెట్టుట నీ విధియై యుండెను. నీ వట్లు చేయలేదు. జగదేవా! వృథావేశము భక్తికాదు. భక్తి జ్ఞానముతోఁ గూడియుండవలయును. దివ్యమైన తర్కముమీఁద నాధారపడియున్న మతమును వదలి గణాచారుల మత మవలంబింపకుము. అవలంబించి తివిపో, రాజద్రోహము నందులో నిముడ్చకుము. నేను చని పోయినచో, నా కొడుకులు రాజులగుదురు. నీవు కావు. బస వేశ్వరుఁడు కాఁడు. నా కొడుకులు బలహీనులైనచోఁ దైలపదేవుని సంతతివాఁడు సోమేశ్వరుఁడు రాజగును. బస వేశ్వరుఁడును గాఁడు. జగదేవుఁడును కాఁడు. నీ వాగ్దానము నుండి నీ విప్పుడు మఱలలేవు. జగదేవుని నే నెఱుఁగుదును. అందుచేత వాగ్దాన ముపసంహరింపు మని నేను జగదేవు నడుగను. కాని నీ రా జెవరో యాలోచించుకొనుము. ఏ రాజు ఉప్పు నీవు తింటివో, యారాజును జంపి, నీవు శివ లోకమునకుఁ బోలేవు. పోదువుపో, ప్రమథులలో నొక ప్రమథుఁడవై సూకరముఖుఁడవో, యుష్ట్రముఖుఁడవో శునీముఖుఁడవో యొకఁ డయ్యెదవు. అప్పుడు నీ కేమి కన్పించినది?

జగ :—మహారాజా ! త్రిశూలము కన్పించినది.

బిజ్జ :—సరిగా నిన్న యీవేళకు నాకును త్రిశూలము కన్పించినది. నా కిది మూఁడవసారి కన్పించుట. మొదటిసారి నేను తైలపదేవుని సంహరించినప్పుడు కన్పించినది.

కర్పూరంపుఁ దళుకుల్ వెలార్చు గిరివెన్కన్ దీప్తిమన్మూర్తియై
విపులాకాశము నావరించుచుఁ ద్రిధావిర్భూతరోచిశ్ఛటా
కృపమై సత్త్వరజస్తమోనివరణక్రీడాప్రచండంబుగా తై
లపదేవుం డెటు చూచె నేనును ద్రిశూలం బట్టులే చూచితిన్

జగ :—మహారాజా! త్రిశూలము నేనును నట్లే చూచితిని గాని, తమవలె నింత సువిస్పష్టముగా దానినినిర్ణయించుకొనలేదు. తద్దర్శనమునందు మీ వాక్కునకుఁ గలిగిన ప్రసాదము నాకు గలుగలేదు.

బిజ్జ :—జగదేవా! నీ మనస్సునందు రాజనీతిశోభాజ్ఞానము పోయి, కవితాసౌందర్యజ్ఞాన మెక్కువైనది. నీ నుండి యమాత్యత్వశక్తి పోయినది.

జగ :—ప్రభూ! నా యమాత్యఖడ్గము నిందు వదలిపోయెదను.

బిజ్జ :—ఓయీ! ఖడ్గవిసర్జనము సేయకుము. వాగ్దానముమాట చూచుకొమ్ము. ఖడ్గరహితుఁడైన శత్రువునుమాత్రము తాఁకకుము, పొమ్ము.

(జగదేవుఁ డధోముఖుఁడై నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ :—అదిగో! త్రిశూలము!

నడుమ సితమండలమ్ము నాయెడను గించి
దరుణమండల మాపైని శ్యామలోగ్ర
మండలమ్ము మువ్మొనవాలు మంచుఁగొండ
స్వచ్ఛశిఖరమ్ము వెన్క సాక్షాత్కరించు.

నేనో, జగదేవుఁడో!

(తెర)

నవమాంకము

ప్రవేశము : అల్లయ్య, మధుపయ్యలు

అల్ల :—మధుపయ్యా! బసవేశ్వరుఁ డేమన్నాఁ డని రాజుతో చెప్పాలి ?

మధు :—మనము దాయవలసిన పనేముంది ? ఎంత జరిగిందో అంతే చెబుదాం.

అల్ల :—మధుపయ్యా! ఈవ్యవహారం మనయిద్దరికీ సంబంధించింది మాత్రమే కాదు. నిజంగా ఆలోచిస్తే మనం యిద్దరమూ యీ వ్యవహారానికి నిమిత్తమాత్రులముగా కనబడుతున్నాము. ఇది యేదో కొంప లంటుకో పోతున్నవి. ఈ అప్రతిష్ఠ మనమీదుగా పోతోంది.

మధు:—బసవేశ్వరుఁ డున్నంతమట్టుకు మన కేమీ భయంలేదు. పైగా రాజు మనలను రాయబారమో, యేమిటో నడపమన్నాఁడు. బసవేశ్వరుఁడితో చెప్పమన్నాడు. చెప్పాం. మన మాపని చేసిపెడితే మనల్ని వదిలిపెడతా నన్నాఁడు గదా ! ఆమాట ప్రకారం మనల్ని వదలిపెట్టాలి.

అల్ల :—మనం యేపని చేసిపెట్టాం ?

మధు:—బసవేశ్వరుడితో జెప్పమన్నాడు, చెప్పాం.

అల్ల :—అందరూ నాకన్న నువ్వు తెలివిగలవాఁడ వనుకుంటారు కాని, నేను నీకన్న తెలివిగలవాణ్ణి.

మధు :—కావచ్చు.

అల్ల :—కావచ్చు కాదోయ్. బసవేశ్వరుఁడితో యీ రెండు మాటలూ చెప్పేందుకు నువ్వూ నేనూ అక్కర్లేదు. రాజు

గారికి చాలామంది పరిచారకులు ఉన్నారు. మనయిద్దరి తలలూ కుదువబెట్టి రాజు యేదో బసవడితో రాజ్యాంగ వ్యవహారాలు నడుపుతున్నాడు. ఇంతలో మనచావు మూడిందని బసవడికి తెలియ దంటావా? తెలిసికూడా ఊరుకొన్నాడు.

మధు :—ఏం వూరుకున్నాడూ?

అల్ల :—మనం చెబితే సరేనన్నాడు. సరేనంటే అర్థమేమిటి? రాజుపని అవునో, కాదో బసవడు చెప్పాలనికదా రాజు పంపించింది. బసవడు చెప్పలేదు, చూశావా? ఒకవేళ రాజు మనలను చంపితే, నింద మీరందరూ రాజుమీద వేస్తారేమో? నేనుమాత్రం బసవడిమీద వేస్తాను.

మధు:—చచ్చినతరువాత నువ్వూ, నేనూ యెవరిమీదా వెయ్యలేము.

అల్ల :—అందుకనే ముందరే చెబుతున్నాను.

మధు :—నాతో చెబుతున్నావు. నేనూ చచ్చిపోయేవాణ్ణే. బ్రతికిఉండేవాళ్ళతో చెప్పు.

అల్ల .—రాజుతో చెబుతాను. వెళ్ళటంతోటే చెబుతాను. ఇదిగో రాజప్రాసాదం. లోనికి పద.

(తెర యెత్తగా బిజ్జలుడు ప్రవేశించును.)

అల్ల :—మహారాజా! నీయాజ్ఞ ప్రకారం వచ్చాము. నీవు మమ్మల్ని చంపుతావు. ఆ నింద నీది కాదు. బసవడిదే.

బిజ్జ :—నేను మిమ్ము చంపను. ఒకవేళ చంపితే, ఆ నింద నాది యెట్లా కాకుండా పోతుంది? బసవడిది యెట్లా అవుతుంది?

అల్ల :—నీవు చంపకపోతే చెప్పను.

బిజ్జ :—చంపుతాను. చెప్పు.

అల్ల :—ఆ—ఆ అనటంలో చంపేటట్టుగానే వుంది. చెబుతున్నా విను. బసవయ్య మాకేమీ సమాధానం చెప్పలేదు. విని యూరుకున్నాడు. సరే పొమ్మన్నాడు. కొంప మునుగుతుం దన్నాను. మునగనీ, నష్టం లే దన్నాడు. అతడి కళ్ళు మాత్రం భగ్గున మండినవి.

బిజ్జ :—మధుపయ్యా ! నీవు పోయి బసవేశ్వరుని నేను రమ్మంటి నని చెప్పుము.

(మధుపయ్య నిష్క్రమణము.)

బిజ్జ :—అల్లయ్యా ! నీకు నా యమాత్యపదవి నిచ్చెదను, స్వీకరించెదవా ?

అల్ల :—నేను వట్టి మందమతిని.

బిజ్జ :—నీవు మహామేధావివి.

అల్ల :—నా తెలివియంతయు నా ప్రాణముల మీదికి వచ్చినప్పుడే. తక్కినప్పుడు నేను మందమతిని.

బిజ్జ :—ఎప్పుడును నీవు నాయొద్ద నుండుము. ఎప్పుడును నేను నీ ప్రాణముల మీదికి దెచ్చుచుందును. ఎప్పుడును నీవు తెలివిగలవాడవై యుండుదువు.

అల్ల :—చచ్చిపోవుట యెప్పుడు ?

బిజ్జ :—(నవ్వి) తెలివి యెప్పు డాగిపోవునో యప్పుడే చచ్చిపోవుట.

(బసవేశ్వరుడు, మధుపయ్యయును ప్రవేశింతురు.)

బిజ్జ :—బసవేశ్వరా ! వీ రిద్దఱును రాజద్రోహులు. వీరి నేమి చేయు మందువు ?

బస :—వారు చేసిన ద్రోహ మేమి?

బిజ్జ :—వారినే యడుగుము.

మధు :—బసవేశ్వరా ! మేము రాజును దృణీకరించితిమి. మాకు బసవయ్యే రాజు గాని, బిజ్జలుఁడు రాజు కా దంటిమి.

బస :—మహారాజా ! వీ రీ మాటలు తమ యొడల్లు తెలిసి యున్నప్పు డనిరా ? మరులు కొనినప్పు డనిరా ?

బిజ్జ :—మరులుకొనుట యనఁగా శివుని మరులు కొనుటయా ? కడుపునిండ భోజనము దొరకినప్పుడు గూడ మరులు కొందురా ?

బస :—త్రిభువనమల్లా ! నీవాక్యములు మిక్కిలి తీక్ష్ణములుగా నున్నవి.

బిజ్జ :—వీరె కేమి శిక్ష విధింపఁబడవలయునో యమాత్యుఁడు నిర్ణయింపవలయును.

బస :—వీరు శివభక్తులు. వారి నేమియు శిక్షింపరాదు.

బిజ్జ :—మహామంత్రిశేఖరా ! నీవు సింహాసనమునం దాసీనుఁడవు కమ్ము.

బస :—ప్రభూ ! అది రాజపీఠము.

బిజ్జ :—ఓహో ! అవునవును. నీ వీ యమాత్యపీఠము నలంకరింపుము.

బస :—ప్రభూ ! ఎందుకు ?

బిజ్జ :—ఎందు కేమిటి? నీవు మహామాత్యుఁడవు గనుక నమాత్యపీఠమునందుఁ గూర్చుండు మంటిని.

బసవ :—చిత్తము. అట్లే కూర్చుందును.

(కూర్చుండును.)

బిజ్జ :—తమ యమాత్యఖడ్గము నాచేతికొకసారి యిండు. (బసవఁ డీయఁగాఁ దీసికొని) బసవేశ్వరా !

సకల సామ్రాజ్యపూజ్యస్థితి కెల్లఁ, బ్రకటింపఁగా నీవ పతి వట్టు గాక
నా యర్థమునకుఁ బ్రాణమునకుఁ బతివి, వేయును నేల నీవే నేను బసవ.

బస :—సకలలోకైకరక్షకుఁ డగు శివున కొక నిన్ను రక్షించుటకు నెంత పెద్ద. కావున మా లింగదేవుభక్తులకు సేవల వెలయుచుం డింతియ చాలు.

బిజ్జ :—బసవేశ్వరా ! నేను రాజును. నీ శివభక్తులు నాకు వెలువవలయును. నీ రాజును నీ శివభక్తులకు వెఱపించెదవా ? ఏమి మంత్రిత్వమయ్యా ! నీ శివభక్తులు నా రాజ్యమును విస్తరింపఁజేయుదురా ? నా సైన్యములు యుద్ధములో నోడకుండఁజేయుదురా? విసపుఁబొగ యాదర పెట్టి యందఱకన్నులలో దుమ్ముచల్లి శర్కరామిశ్రితనవేక్షురసము త్రాగుట కాదు. విప్రవినోదివలె వట్టిచేతుల యందుఁ బాలు పిండించుట కాదు. బ్రాహ్మణుని నేస్గను గారడీచేసి తలలు కనిపించలేదు, ఉప్పరవీథి కెగిరిపోయినవని వంచించుట కాదు. కళియంబలో నిదివఱకే యేర్పఱచుకొన్న సంకేతము రాజుముందర మహిమవలెఁ బ్రకటించుట కాదు. అయినచో శివభక్తుఁడవు కమ్ము. కానిచో నమాత్యుఁడవు కమ్ము. అదియు నిదియు నొక్కసారి కాలేవు. కాఁగలుగుదువేనిఁ గమ్ము. నా కభ్యంతరము లేదు. కాని నీ శివభక్తులకు నేను వెఱువను.

బస :—(నిర్ఘాంతపోయి) రాజా ! ఏమి యిది? శివభక్తులు సాక్షాత్ప్రమథులు.

బిజ్జ :—బసవా ! ప్రమథులను నేను నెఱుఁగుదును. ఒకఁడు సూకరముఖుఁడు. ఒకఁడు శునీముఖుఁడు. ఒకఁడు గార్దభ ముఖుఁడు. వా రందఱు శంకరదగ్ధరాదులు. వారిమాట నాతోఁ జెప్పకుము. వారును, వారివంటి శివభక్తులును రాజనీతి కడ్డము రారు. ఎవఁడు రాజున కక్కఱపడునో వానిని రాజు సంరక్షించును.

బస :—ఎవఁడు శివు నారాధించునో, యెవఁడు శివభక్తుల నాద రించునో, వానికి శివుఁడును, శివభక్తులును విధేయు లగుదురు.

బిజ్జ :—నేను శివు నారాధించుచున్నాను. నేను శివభక్తుల నాద రించుచున్నాను. ఈ యల్లయ్య, మధుపయ్యలు రాజ ద్రోహము చేసి కొన్ని మాసము లైనది. నేను వారి నింత వఱ కేమియు ననలేదు. శివుఁడును, శివభక్తులును నాకు విధేయులు గాకపోయినను సరే, నన్నాదరింతు రేమో యని యిన్నాళ్ళు నెదురుచూచితిని. ఈ శివభక్తియంతయు వట్టి బూటకమని యిప్పుడు తెలిసినది. కనుక మఱల రాజ నీతిమీఁదనే నేను నిలుచుంటిని.

బస :—బల్లహా ! శివభక్తి ముక్తిప్రదము. అది నీకు రాజ్యములు సంపాదించిపెట్టదు. నిన్ను యుద్ధములో గెలిపింపదు. నీ దురాంతరకలుషములను తొలఁగించి నిన్ను సచ్చిదానంద రూపమైన శివునిలో నేక చిత్కళగాఁ జేయును.

బిజ్జ :—నీ శివభక్తులు నాకన్న నెక్కువ క్రోధవంతులు. మీ మాచయ్య పరమక్రోధి. మీ శివభక్తు లందఱు దురభి మానులు. బసవేశ్వరా ! శివభక్తులు నా రాజ్యమున

సంరక్షింపఁబడవలయునేని, నీ పీ ముసుఁగు తొలఁగించు కొనవలయును. నీ వమాత్యుఁడవుగా నుండి యీ పదవి వెనుక శివభక్తు లని పేరుపెట్టి కొందఱు దొంగలచేతఁ జిందులు త్రొక్కింపకుము. శివుఁడు నిజముగాఁ బరమేశ్వరుఁ డైనచో, నీ మహాత్ము లన్నియు నిజములైనచో, నా మహాత్వ్ర ప్రకటనము సర్వవిషయములందును నుండ వలయును. ముల్లు శివభక్తులకే విఱిగి తక్కినవారికి విఱుగ కుండఁబోదు. ఆ ముంటిబాధ యొక్క శివభక్తులకే తొలఁగవలయునా? అందఱకును దొలఁగవలయును. నేను స్వప్రయోజనార్థినై యడుగుటలేదు. యావద్భారతము కనీసము దక్షిణాపథ మొక్కగొడుగు క్రిందికి రావలయును. అది నీ మతమునకు, నామతమునకు, భారతదేశమునఁబుట్టిన సర్వమతములకు రక్ష. అట్లు చేయఁజాలవేని నీమతము మతము కాదు. నీ మహాత్ములు మహాత్ములు కావు. ఈ మహాత్ములు బోయవాండ్ర నోటిముందరి ప్రసాదము తొలఁ గించుటకు, బ్రాహ్మణుల యాచారములు పాడుచేయుటకు మాత్రమే పనికివచ్చును. ఈ మహాకార్యము చేసి నీ శివభక్తి నిలువఁబెట్టుకొనుము. కాదేని రాజనీతికి శరణ మనుము.

బస:—రాజా! శివభక్తులజోలికిఁ బోకుము. వారు నిప్పు కణములవంటివారు.

బిజ్జ:—నీవు రాజుతో వైషమ్యము పెట్టుకొనకుము. రాజు మహాగ్నిజ్వాలవంటివాఁడు. నీ మాచయ్యయొక్క యేన్గు తల నెగిరింపవచ్చును. రెండువేల యేన్గులు డీకొన్నచో,

బదివేల గుఱ్ఱము లెదురు నడచినచో, లక్షసైన్యము కత్తులు దూసినచో, బన్నిద్దఱు దండనాథు లగ్రయాయు లైనచో, మొగనుండి బిజ్జలుఁడు నడిపించినప్పుడు నీ మాచయ్యయు గీచయ్యయుఁ బనికిరారు.

బస :—శివా ! శివ ! ఈ శివభక్తాపరాధము నేను వినలేను. నన్ను నీలోఁ గలుపుకొనుము.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ :—బసవా ! బసవ !

జగదేవుడు :—(ప్రవేశించి) మహారాజా !

బిజ్జ :—బసవా !

జగ :—మహారాజా ! నేను జగదేవుఁడను.

బిజ్జ :—బసవేశ్వరుఁ డేడీ ?

జగ :—మహారాజా ! బసవయ్య వెళ్ళిపోయెను.

బిజ్జ :—ఎక్కడికి ?

అల్ల :—శివునిలోఁ గలసెద నని వెళ్ళిపోయెను.

బిజ్జ :—ఎక్కడికి ?

బిజ్జ :—జగదేవా ! నీవు పోయి బసవేశ్వరుని మళ్ళించుకొని రమ్ము.

(జగదేవుఁడుపోయి బసవనితోఁ బ్రవేశించును.)

బిజ్జ :—బసవా ! నీవు పోయి సంగమయ్యలోఁ గలియకుము. నీతో నా కింకను బనియున్నది. నీ కింకను గోపము తెప్పింప వలయును. తెప్పించెదనుపో !

(బసవఁడు నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ :—ఎవఁడురా, అక్కడ?

దౌవా :—(ప్రవేశించును.)

బిజ్జ :—ఈ యల్లయ్య, మధుపయ్య లిద్దఱును రాజద్రోహులు. వీరి నిద్దఱను గొనిపోయి—

అల్ల :—రాజా ! చంపుమందువా ?

బిజ్జ :—నీకు వివేకము వృద్ధి కాఁగలదు.

మధు :—రాజా ! ఉరితీయుమందువా ?

బిజ్జ :—సేవకా ! వీరి కన్నులు పెఱికించి యూరివెంటఁ ద్రిప్పుచు బసవయ్య యింటిముందు వదలిపెట్టి రమ్మనుము.

(అల్లయ్య యేడ్చుచుండఁగా నిర్వురిని భటులు గొనిపోవుదురు.)

జగ :—మహారాజా ! ఇది శివద్రోహము.

బిజ్జ :—జగదేవా ! నీవు పోయి శివద్రోహిని నీ వాగ్దానప్రకారము చంపుము, పొమ్ము.

జగ :—మహారాజా ! ఇది బసవయ్యకు మిక్కిలి కోపకారణము.

బిజ్జ :—కాదయ్యా, కాదు. మహత్త్వప్రకటనహేతువు. మఱల వారికిఁ గనులు తెప్పించును. శివుఁడు మిక్కిలి కంటివాఁడుకదయ్యా ! ఆయనకు రెండుకన్నులు చాలును. ఎక్కువకన్ను పంచిపెట్టవచ్చును.

జగ :—మహారాజా !

బిజ్జ :—జగదేవా ! రాజద్రోహులను శిక్షించితిని. శిక్షింపనక్కఱలేదా ! చెప్పుము.

జగ :—ప్రభూ ! తప్పక శిక్షింపవలయును.

బిజ్జ :—సరే.

(తెర)

దశమాంకము

(ప్రవేశము : బసవేశ్వరుడు, మడివాలు మాచయ్య)

మాచ :—బసవేశ్వరా! ఈ ప్రళయం విన్నావా? అల్లయ్య, మధుపయ్యలకళ్ళు బిజ్జలు డూడ పెరికించాడట. ఇంకా శివభక్తు లీవూళ్ళో వుండటానికి వీలవుతుందా? ఈబిజ్జలుణ్ణి యేమిచెయ్యమంటావు. వాణ్ణి సర్వనాశనం చేస్తాను.

బస :—మాచయ్యా! అల్లయ్య మధుపయ్యలు రాజద్రోహం చేశారు. వాళ్ళను రాజు శిక్షించాడు.

మాచ :—రాజద్రోహమంటే యేమిటి? సృష్టిలో శివద్రోహ మంటూ వుంటుందిగాని, రాజద్రోహ మంటూ వుండదు.

బస :—బిజ్జలుడు శివద్రోహం యేం చేశాడు? శివభక్తుల కళ్లు తీయించాడు.

మాచ :—శివభక్తుల కళ్ళు తీయించటం శివద్రోహామే.

(తరువాత మల్లయ్య బ్రహ్మయ్యలు ప్రవేశింతురు.)

మల్ల :—బసవా! ఇంక నీయూరిలో శివభక్తులు బ్రతకడానికి వీల్లేదు. రాజు శివభక్తులమీద గత్తులు నూరుతున్నాడు. బసవా! చౌడరాయడు, ఏకాంతరామయ్య, కిన్నర బ్రహ్మయ్య, కేశరాజయ్య, కన్నడబ్రహ్మయ్య మొదలగు వారు కళ్యాణకటకం వదలిపోతున్నారు. శివభక్తులందరూ మూటలు బుజాలను వేసుకొని ఊరు వదలిపెట్టి లేచి పోతున్నారు.

మాచ :—అయితే నేనూ వెళ్ళిపోతున్నాను.

బస :—నేనూ వస్తున్నాను.

మల్ల :—మీరందరూ వెళ్ళిపోయినా నేనుమట్టుకు అల్లయ్య మధుపయ్యల పగతీర్చకుండా రాను.

మాచ :—మల్లయ్యా! నీవు పోయి అల్లయ్య, మధుపయ్యలను దీసుకురా.

మల్ల :—నేను తీసుకురావట మెందుకు? రాజభటులే తీసుకు వస్తున్నారు. వారిద్దఱిని తాళ్ళాలు, తప్పెటలతో నూరేగించి బసవడీయింటిముందు వదలిపెట్ట మని రాజు ఆజ్ఞ చేశాడు.

మాచ :—వీడు రాజుకాదు, రాక్షసుడు.

(తెరలోఁ గలకలము)

బ్రహ్మ :—అదిగో రాజభటులు అల్లయ్య మధుపయ్యలను దెచ్చి నట్లుగా వుంది.

బస :—బ్రహ్మయ్యా! నీవుపోయి వారిని లోనికి దీసికొనిరా!

(బ్రహ్మయ్యపోయి అల్లయ్య, మధుపయ్యలతో ప్రవేశించును)

అల్ల :—అయ్యో! నేను నడవలేకుండా వున్నాను.

మధు :—నే నీ బాధపడలేను. బిజ్జలా! నిన్ను శపిస్తున్నాను. నీరాజ్యం నాశనమవుతుంది. నీ యూరు వల్లకాడవుతుంది.

అల్ల :—బిజ్జలా! బిజ్జలా! కళ్ళు తీయించడంకన్న చంపితే బాగా వుండేదే.

మాచ :—అయ్యలారా! మీ కళ్ళు బాధగా ఉన్నవా?

అల్ల :—ఎవరా మాట్లాడేది, మాచయ్యగారా? కళ్ళు బాధగా ఉండవా? కళ్ళేమిటి, ఒళ్ళంతా బాధగావుంది. ఒంట్లో ఉన్న నెత్తురంతా యీపాటికే కారిపోయింది. నా కళ్ళు నిమ్మదించకముందే నేను చచ్చిపోతాను.

మాచ :—బసవా! నీ వూరకున్నా, నే నూరుకోను. ఇదిగో, పోయి రాజును చంపి వస్తాను.

బస :—మాచయ్యా! రాజవధ మహాపాపకార్యము. నీవు చేయరాదు.

మల్లయ్య బ్రహ్మయ్యలు :—మాకు పాపభయం లేదు. మేం చేస్తాం.

బస :—బిజ్జలుడు యుద్ధకళావిశారదుడు. మహాబలశాలి. మీ రిద్దరూ చెయ్యలేరు.

మాచ :—అయితే నేనే వెళ్ళి చంపుతాను.

బస :—మాచయ్యా! నీవంటి లోకోత్తరపురుషు డీకార్యం చేయరాదు. పైగా నా కో అనుమానంవుంది. శివభక్తులను లోనికి రానియ్యరు.

మాచ :—కోట కోటంతా నిర్మూలం చేస్తాను.

బస :—మాచయ్యా! అట్టిపని మనం చెయ్యకూడదు. అట్లాంటి పని చెయ్యడానికి మొదలుపెడితే అల్లయ్య, మధుపయ్యల కళ్లు పోయేవి కావు.

అల్ల :—బసవా! తప్పు నీదనుకొన్నాను. నన్ను క్షమించు. నీవు రాజుకన్న గొప్ప మేధాశాలివి.

బ్రహ్మ :—ఎదటివాళ్ళ తెలివితేటలు మెచ్చుకోవటానికి అల్లయ్యవంటి తెలివిగలవాడు కావాలి.

మల్ల :—బ్రహ్మయ్యా! ఊరుకో! ఈస్థితిలో అల్లయ్య నాక్షేపించరాదు.

మాచ :—ఇప్పుడు బిజ్జలుణ్ణి చంపటం తప్పదు. అది యెవరు చేస్తారు?

బ్రహ్మ :—జగదేవుడు చెయ్యాలి.

మాచ :—జగదేవుడు మనకు వాగ్దానం యిచ్చాడు. బ్రహ్మయ్యా! నీవుపోయి జగదేవుణ్ణి పిలుచుకురా!

బస :—జగదేవు డీపని చేస్తాడా ?

మాచ :—నేనూ బ్రహ్మయ్యా సాక్షులముగా, కొడుకైనాసరే, గురువైనాసరే, రాజైనాసరే, యీపని చేస్తానన్నాడు.

బ్రహ్మ :—నేను పోయి తీసుకువస్తాను. ప్రత్యక్షంలోనే కనుక్కుందాం. జగదేవయ్య చెయ్యనంటే జగదేవయ్యనే చంపుతాను.

(నిష్క్రమించును)

బస :—మాచయ్యా! జగదేవుడిచేత యీపని చేయించటం బాగాలేదు. జగదేవుడికి బిజ్జలుడు రాజు. నేను గురువును. జగదేవుడిచేత బిజ్జలుణ్ణి చంపించడం నన్నుగూడా చంపించుకోవడం.

మాచ :—బసవా! వెనక్కితీస్తున్నావు. ఆనాడు అల్లాంటి వాగ్దానం, యీనాడు యిలాంటి బెడద పుడుతుందనే కదా తీసుకోవడం.

బస :—ఇందుకోసమే తీసుకున్నామా? అతని మనస్సు పరిశీలించేందుకు తీసుకున్నామా ?

(జగదేవుడు, బ్రహ్మయ్య ప్రవేశింతురు)

జగ :—బసవా! శివద్రోహము జరిగినదికాదా ?

మాచ :—జరిగినది.

జగ :—నేను నా వాగ్దానము నెఱవేర్చవలయునా ?

మాచ :—అవును. నెఱవేర్చవలయును.

జగ :—నేను నిన్నడుగ లేదు. నీకు వాగ్దానము చేయ లేదు. నేను వాగ్దానము చేసినది బసవనికి. బసవనినే యడుగుచున్నాను.

బసవ :—జగదేవా ! అవును, వాగ్దానము నెఱవేర్పవలయును.

జగ :—నేను బిజ్జలునేనా వధింపవలసినది?

మాచ :—బ్రహ్మయ్యా ! నీ వీయనతో సంగతులన్నియుఁ జెప్పి తెచ్చితివా ?

బ్రహ్మ :—నేను నోరు మెదల్పలేదు. ఈయనతో నొక్క మాటాడలేదు.

జగ :—బసవా ! త్రిభువనమల్లబల్లహబిజ్జలునేనా వధించునది ?

మాచ :—అతఁడే శివద్రోహము చేసెను. అతనినే వధింపవలయును.

జగ :—బసవా ! మహాకర్మయోగి, బల్లహునేనా వధింపవలసినది.

బ్రహ్మ :—వాఁడల్లయ్య, మధుపయ్యల నేత్రములను దీయించెను. వానినే కత్తితోఁ బొడిచి చంపవలయును.

జగ :—బసవా ! సర్వభార తైకచ్ఛత్రమహోన్నతభావధీవిభవాభిరాముఁడు, బిజ్జలునేనా వధించునది?

మధు :—వానినే వధింపవలయును.

అల్ల :—బిజ్జలు నేల వధింపవలయును ? మాచయ్యా మా కన్నులు తెప్పింపరాదా ? బసవయ్యా తెప్పింపరాదా ? తెప్పించినచో బిజ్జలుని వధింపనక్కఱలేదు.

మల్ల :—వధించితీరవలయును.

జగ :—బసవా ! నిన్నడుగుచున్నాను. నావాగ్దానము నేను నెఱవేర్పుటకు సిద్ధముగా నున్నాను. నావెంట నా కొడుకును

గూడఁ దెచ్చితిని. అదుగో! అచ్చట నాకొడుకు! ఇదుగో ఇచ్చట నాగురువు బసవేశ్వరుఁడు. అచ్చట నారాజు బిజ్జలుఁడు. ఈ మువ్వురు నాకొక్కటియే. ఇఁదులో నెవరితల నెగురవేయువలయును ?

మాచ :—నీవు రాజుతల నెగురవేయవలయును.

జగ :—ముందు రాజుతల నెగురవేసి తరువాత నా కొడుకుతల నెగురవేసి—

మాచ :—తరువాత బసవనితల నెగురవేసెదవా ?

జగ :—తరువాత నాతల తెగఁగోసికొందును.

బస :—జగదేవా ! నీవు వాగ్దానము చేసితివి.

జగ :—చేసితిని.

బస :—ఆవాగ్దానము నెఱవేర్చుట కిది వేళ.

జగ :—ఆనాఁడే నీతోఁ జెప్పితిని. రాజుతల వెలకట్టితి నంటివి. అప్పుడు నే నేమంటిని ?

బస :—(మౌనము)

జగ :—ఏమంటినో మీకు జ్ఞాపకము లేదు. ఒక్క గురువుతల వెలకాదు, ఒక్కకొడుకుతల వెలకాదు, ఈ నా ప్రాణము, ఈ నాజన్మయొక్క పరమార్థమునంతయు వెలకట్టితి నంటిని.

బస :—(మౌనము)

జగ :—బసవేశ్వరా ! అట్లుకానిమ్ము. నాజన్మపరమార్థమంతయు నీవాక్కుపూట నాయింట నారగించుటకు ఫలమునందు లొంగిపోవును. లొంగిపోయినది. బసవా ! ఒక్కటియే నిన్నడుగుచున్నాను. నేను బిజ్జలుని జంపి నచ్చులోపల నీవు కప్పడి సంగమయ్యలో నైక్యము పొందకుము. పొందిన

తివో నాజన్మ మంతయు నికృష్టము చేసినవాఁడ వగుదువు. నేను నీయాసతి బిజ్జలుని వధించుటకుఁ బోవుచున్నాను. నాతో నింకెవ్వరైన వత్తురా ?

మల్లయ్య బ్రహ్మయ్యలు :—మే మిద్దఱము వత్తుము.

మాచ :—అల్లయ్య మధుపయ్యలారా ! శివునిదయవలన మీకు నేత్రములు వచ్చుచున్నవి. మీరు శివద్రోహివధఁ గను లారఁ జూడవచ్చును.

మధు :—(కనులు తెఱచి) నేనింక నే చేతులు నా కనులు పెఱికించెనో, యాచేతులు విఱుగుట చూచెదను.

అల్ల :—(కన్నులు దెఱచి) నే నీరాజద్రోహము జరిగిన పురములో నుండను. నే నీపురమునుండి వెడలిపోవుచున్నాను. బసవా! బిజ్జలుఁడు శివద్రోహము చేయలేదు. నీవును శివభక్తులందఱును, మేమును రాజద్రోహము చేసినాము. శివద్రోహము నకు శిక్షయుండి రాజద్రోహమున కుండకపోదు.

జగ :—శివద్రోహమునకుఁ గళ్యాణకటకము నశించుచున్నది. రాజద్రోహమునకు వీరశైవమతము నశించుచున్నది.

బస :—జగదేవా ! నీవు బిజ్జలుని వధింపనక్కఱలేదు.

జగ :—బసవా ! వాగ్దానము చేసినది నేను. ఇదివరకే వధింపుమని యాజ్ఞ యిచ్చితివి. నేను మాట తిరిగిపోను.

బస :—నీవు మాట తిరిగిపోవని నాకును బిజ్జలునకు నిద్దఱకుఁ దెలియును. నీచేత నా వాగ్దానము చేయించుట—సంగా ! సంగ !

(ఇది విష్కంభము.)

(తరువాత శయ్యామందిరగతుఁడై బిజ్జలుఁడు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:— మొన్నఁ గోపపడినప్పటినుండియు నీల నా దగ్గఱకు వచ్చుటలేదు. ఆరోజు పాడినపాటకూడా నాకు విసుగే కలిగించినది. నీలకు వివాహము చేయవలయును. ఈ పఱ పొత్తుకొనుచున్నది. నీల మునుపు చాల మంచి పాటలు పాడెడిది. ఈ నడుమ పాడుచువచ్చినవానిలో వట్టి సంబోధనలే తప్ప భావనాబలము లేదు. మా నీల గొప్ప కవయిత్రి. బసవనిపాటలకన్న బాగుగా నున్నవా నీల పాటలు. బసవఁడు మహాకవి. ఈపాట యెంత యద్భుతముగా వ్రాసినాడు.

అక్కజం బక్కజం బక్కజం బయ్యో
నిక్క లోకం బెల్ల నీలకంఠుండె
హరునికంఠము చివురాకులో నుండె
హరునిజటాకృతి శరవణం బయ్యో
శివునిలేఁజిఱునవ్వు చిఱుపూవు లయ్యె
భవునిమైబూది గేదగిపుప్పొడయ్యె

అక్కజం బక్కజం బక్కజం బయ్యో
నిక్క లోకము లెల్ల నీలకంఠుండె
తూరుపుకోనలోఁ దోచినమబ్బు
తొలిసామిమెయికాంతి దోచినదేమొ
కొసనల్లమబ్బొండు కొసగాఁ దేలి
పసలజటాజూటభావ మొందినది—అక్కజం—

ప్రజయెల్ల హృదయాంతరాళంబునందు
హరునివైఖరి సచ్చిదానందులైరి
మహి జడమ్ములు జంగమమ్ములుకూడ
వహియించె శివదేవు బత్తిక్రొమ్మెరులు— అక్కజం—

నాకు నిద్ర వచ్చుచున్నది.

నీల :—(ప్రవేశించి)

రమ్మన్నాడోయ్ పరమశివుండు నను రమ్మన్నాడోయ్
రమ్మని కనుసన్నలు చేయగా చిమ్మి చేతి ప్రేలాడించగా
నను రమ్మని రమ్మని కనుసైగ చేసినాడోయ్—
రాజు మౌళిని గంగ తలయూడించుచు—రమ్మన్నా—
పలికించాడోయ్ రమ్మను నను పట్టించుకురమ్మని పలికించాడోయ్
తమ్మియడుగు లిలపై నుంచుచు నెమ్మనెమ్మదిగా మాయమై
వచ్చినది—రమ్మన్నాడోయ్
కరములు చాచిందోయ్, అమ్మ నన్ను రమ్మన మని చివురుల—
కరములు సాచిందోయ్
కంకణములు ఘలుఘల్లని మ్రోగంగ మంకెనపూవులు చూపులు
చూచుచు రమ్మన్నాడోయ్

బిజ్జ :—నీలా! ఎవరు రమ్మన్నారు?

నీల :—పరమశివుండు నను రమ్మన్నాడోయ్.

బిజ్జ :—ఎక్కడకు రమ్మన్నాడు? మఱి నీవు వెళుతున్నావా?

నీల :—

ఘలంఘలలుగా కాలిగజ్జియలు కదలిపోయెడిని నీలలోపల
తలత్రాలలుగా వెండికొమ్ములూ తళుకుతళుకు లో వెండిలోయలకు
హాలహాలము తిన్నట్టిసామి జోహారు సేవి యెన్నాళ్లు లైనగాని
నీల చిక్కనది నీల స్రుక్కనది నీల లోన గగ్గోలుపడ్డది
ఏదో పురాకృతపు శాపవశమునా యిలకురాక మఱి తప్ప దయ్యెడిని
హాలా! హాలా! మహేశ్వరీదేవి! హాలా! హాలా! వారాహీదేవీ
సఖుల్ వచ్చితిని మీరు నగ బరిస్వంగమందునా పూసగావలె
సుఖంబన్నది ధారుణిలేదే సారెసిమిమ్ముం గలియంగ వచ్చెద నిదె
—ఘలంఘలలుగా—

బిజ్జ :—నీలా ! ఎక్కడికి పోయెదవు ?

నీల :—నా తొలినివాసమైన శివలోకములకు పోతున్నాను.

బిజ్జ :—అమ్మా ! పెండ్లియీడువచ్చిన పిల్లవు. ఇట్లల్లరిగాఁ దిరిగినచో మర్యాదకాదు, తల్లీ !

నీల :—

ఈడు లేదు శివలోకభూములను, జోడు లేదు శివలోకభూములను
కూడి వయసు కాలమ్ము సర్వమును, జోడుకట్టవా శివలోకమ్ముల
లేనిమాట లేమిటికాడెదవో, లింగరూప మొక్కటియే మలపై
కానిపోని యపవాదులు పలుకకు, లేనిపోని మర్యాదలు చెప్పకు
—ఈడు లేదు.—

పరమశివుడు కనుమూయుటతోఁ దెరలు తెరలుగాఁ జిమ్మజీకటులు
తెరలి వేడిలేని యెండయుమంచు సురియని వెన్నెల కూడియాడెడిని
—ఈడు లేదు—

వెలుగుపందిరులు విచ్చెడు సెల్లెడ కలుగునొక్కడే సుఖభావమ్మది
కలుగబోవు సంకల్పవికల్పము లలఘువులై శివలోకభూములను
—ఈడు లేదు—

నీల :—నేను వెళుతున్నాను.

బిజ్జ :—నీలా ! ద్వారబంధము లన్నియు మూయబడియున్నవి.

నీల :—నేను బంధములన్నియుఁ దీయఁగలను.

బిజ్జ :—నీలా ! కొన్ని గడియలు పైన నున్నవి. చిన్నపిల్లవు నీ కందవు. కొన్నిటికి నునుపగుదియ లడ్డము వేసియున్నవి. వాని నెత్తుటకు నీ పసిచేతులకు బలము చాలదు.

నీల :—

ఎనటిదో ఆ కాళమే తలపాగ శివుని కందును చిట్టచివరితారకలే
స్వామి చేయెత్తి జల్లులరాలఁ గొట్టు ఈతారలుగాని యింతింతపూలు

ఇలకు పంటికిగాని యేమూడుపురములో అలమిచేతులతోడ
నార్పఁబోఁశివుఁడు
వానిబాహులలోన బలమెంతకలదో! కానరానిపిభుండు కలఁడు
నాదారిలో—

(నీల పోఁబోవును.)

బిజ్జ:—నీలా! నీవు పోయి సుఖముగా నిద్రింపుము. రేపు మఱలఁ గొన్ని పాటలు పాడవచ్చును.

నీల :—నా పాటలై పోయినవి. నే నింకఁబోయి నిదురపోతాను.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ :—నాకును నిద్రవచ్చుచున్నది. నీల నిజముగాఁ దలుపులు తెఱచుకొని పోవునా? రక్షకభటు లున్నారు. పోనీయరు. వా రొక వేళ రాజకుమార్తె యని తలుపులు తెఱతురేమో! నీల పోయి నిద్రపోదు నన్నది. పోయి నిద్రపోవును. ఈ పాటలు ప్రతిదినము నున్నవే.

(నిద్రించును.)

(జగదేవుడు, మల్లయ్య, బ్రహ్మయ్య ప్రవేశింతురు.)

మల్ల :—రక్షకభటులందఱను జంపితిమి. తలుపు లన్నియు నీల తెఱచి వెడలిపోయినది.

బ్రహ్మ :—నీల యీ యర్ధరాత్రమున నెచ్చటికిఁ బోవుచున్నది.

జగ :—అదిగో! బిజ్జలుఁడు. మహారాజా! జగదేవుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు.

బిజ్జ :—(మేల్కాంచి) జగదేవా! ఇచ్చటి కెట్లు వచ్చితివి? రక్షకభటులు ని న్నెట్లు రా నిచ్చిరి? తలుపు లెవరు తెఱచిరి?

బ్రహ్మ :—రక్షకభటులను నేను జంపితిని.

మల్ల :—నీల తలుపులు తెఱచినది.

బిజ్జ :—ఓహో! మీ రిర్వురు శివభక్తులే. ఇంత యర్ధరాత్రమున నేల వచ్చితిరి? బసవేశ్వరున కపాయ మేమియు లేదుకద! జగదేవా! బసవేశ్వరుఁడు సుఖముగాయున్నాఁడా? చూచితివా! నే నల్లయ్య మధుపయ్యల నేత్రములఁ దీయించితిని. బసవేశ్వరుఁడా దుఃఖముచేత నాత్మహత్య చేసికొనలేదుగద! నిజముగా నీల వెళ్ళిపోయినదా? వెళ్ళిపోయినదా? ఎక్కడికి వెళ్ళిపోయినది? బసవేశ్వరుఁడు సుఖముగా నున్నాఁడా? ముందది చెప్పుము.

జగ :—మహారాజా! సుఖముగా నున్నాఁడు.

బిజ్జ :—ఆయనకుఁ గోపము రాలేదుకద!

జగ :—కొంతవచ్చినది, కొంత రాలేదు.

బిజ్జ :—అల్లయ్య మధుపయ్యలకు మఱలఁ గన్నులు వచ్చినవా?

జగ :—వచ్చినవి.

బిజ్జ :—మీ రిప్పుడు వచ్చినపని యేమి?

బ్రహ్మ :—శివద్రోహిని నిన్ను వధించుటకు వచ్చితిమి.

బిజ్జ :—జగదేవా! నీవు కానిచో నిప్పు డేమిచేసెడివాఁడనో నీకుఁ దెలియునా? కన్నుమూసి కన్ను తెఱచునంతలో నేను పరమలఘువుగా దాఁటి, యీ మంచము మీ శిరములందు వేసి నొక్కి, మీ చేతులయందలి ఖడ్గములతో మిమ్ముఁ బొడిచి చంపెడివాఁడను.

(మల్లయ్య బ్రహ్మయ్యలు రాజును బట్టుకొనఁబోదురు.)

జగ :—తుచ్ఛులారా! వెనుకకు నుండుఁడు. పవిత్రమైన రాజదేహము మీయపవిత్రస్పర్శచేతఁ గలుషితము చేయకుఁడు.

మహారాజా ! కళ్యాణకటకమునుండి ప్రజలందఱును వెడలి పోయినారు. బసవేశ్వరాదులు కప్పుడె సంగమయ్య దర్శనార్థ మరిగినారు. ఇప్పు డీ కళ్యాణకటకమున నున్నది మేము ముగ్గురమే.

బిజ్జ :—జగదేవా! నాకు నిదురమత్తు వదలినది. నీవు వాగ్దానము చెల్లించుటకు వచ్చితివి కాఁబోలు.

జగ :—ప్రభూ ! చిత్తము.

బిజ్జ :—జగదేవా ! నా యనంతరము నాకొడుకు రాజగును. నీవును బసవేశ్వరుఁడును వానికమాత్యులుగండు. నాకొడుకు రాజగుట బసవేశ్వరున కిష్టము లేనిచో బసవేశ్వరుని కుమారునకుఁ బట్టాభిషేకము చేయుము. చివరకు దక్షిణాపథమంతయు నొక్కగొడుగు క్రిందికిఁ దెచ్చి మహాసామ్రాజ్యముచేసి సనాతనమత మెంత చిరస్థాయిదో యంతచిరస్థాయియైన రాజ్యము నిర్మింపుము. ఏమతమును దన్మతరక్షకుఁడైన రాజు లేనిచో నిలువదు. జగదేవా ! బసవేశ్వరుఁ డింత యనూహాశాలి యనుకొనలేదు. కళ్యాణకటకము పాడుపడినచో బిజ్జలుని రాజ్యమొక్కఁటే పోదు, వీరశైవమతముకూడఁ గ్రమక్రమముగా నశించును.

జగ :—నేను బసవేశ్వరున కా సంగతి మనవిచేసియే వచ్చితిని.

బిజ్జ :—నేనింకఁ జెప్పవలసినమాట లేమున్నవి ? తిరిగిపోయి బసవేశ్వరునితో నీ మాటలు తప్పకుండఁ జెప్పవలయును. నేను మిమ్ము ముగ్గురిని దేలికగాఁ జంపఁగలను. కాని కటకము పాడువడిన తరువాత నేను గత్తిముట్ట నని ప్రతిజ్ఞచేసితిని. అదిగో ! త్రిశూలము! చూచితివా?

జగ :—మహారాజా !

(సీ. "పర్యంతధాత్రి సర్వము నల్లనై క్రసుశశ్వేతమై పైకి సాగుకొలది" మున్నగు పద్యము చదువును.)

బిజ్జ :—జగదేవా ! మొదటిసారి యీ త్రిశూలదర్శనము నేనును దైలపదేవుఁడును జేసితిమి. నేను దైలపదేవుని సంహరించి కాలచుర్యవంశము స్థాపించితిని. ఇప్పుడు మన మిర్వుర మును దర్శించితిమి. నీవు నన్ను సంహరించి నాతుదికోర్కె యీ మహాసామ్రాజ్యమునకుఁ బునాది వేయుము. బస వేశ్వరునితో నిది నా యాజ్ఞ యని చెప్పుము. బసవఁ డీయాజ్ఞ నతిక్రమించెనేని నేను శపించుచున్నాను. అతని శైవమతము నిర్మూలమగును. ఆంధ్రకర్ణాటరాజ్యములు నశించినట్లే వానిమతముకూడ నశించిపోవును. ఈనేలఁ బుట్టిన మతములకుఁ జిట్టెఁడు నీళ్ళు పుట్టకుండఁ బోవును.

జగ :—

(తనకత్తి చంకలోఁ బెట్టుకొనఁగా దాని చివర జగదేవుని ముందుకుఁ గనిపించుచుండును.)

బిజ్జ :—జగదేవా ! నీవు నాకు బాల్యమిత్రమవు. నాకమాత్యుఁ డవు. నా యుద్ధములు గెలిపించినాఁడవు.

గెలిచితి శత్రుమండలినెల్ల నీకత్తికొన జ్వాలజ్వాల దగ్నికణము లురుల
నేలితి ధారుణినెల్ల నీ నీతివెల్గులు ధగద్ధగదధ్వములను జూప
పాలించితిని నెల్లప్రజల నీ కరుణత్రోవలు జగజ్జనముల వశులఁ జేయ
నపహరించితి నల్పనృపులశ్రీ నీతేజ మల నమచ్ఛిరలుగా నాచరింప

మాటతిరుగనివాఁడవు మంచివాఁడ
వనృతమాడనివాఁడవు నధికభక్తి
పూతహృదయాంతరాళుండవు జగదేవ !
నిన్నుఁ గౌఁగిటఁ బూనఁగా నెమ్మి గలదు.

(కౌఁగిలించుకోఁగా జగదేవుని కత్తి రాజుహృదయములోఁ దూఱిపోవును.)

జగ :—హాహా! రాజా! నావాగ్దానము వృథా చేయుచుంటివి. స్నేహితునివలె మాటాడి నన్ను వంచించితివి. ఇదిగో నీ కింకను గొనయూపిరియున్నది. ఈకత్తితో నీకంఠ మెడపు చున్నాను.

(మల్లయ్య, బ్రహ్మయ్యలు దూరముపోవుదురు. బిజ్జల జగదేవులమీఁద తెరపడును)

మల్లయ్య :—బ్రహ్మయ్యా! మనము పాఱిపోవలయును. జగదేవుఁడు వచ్చి మనల నిద్దఱిఁ జంపును.

బ్రహ్మ :—మనము పాఱిపోయినను మనలను వెదకి పట్టుకొని చంపును. మల్లయ్యా! నాలోనుండి శివభక్తి వెడలిపోయినది. నామనస్సులో రాజభక్తి యుప్పొంగుచున్నది.

జగ :—

(ప్రవేశించి)

భ్రాతయగు సమాత్యుని కరవాలధార
త్రుంగి మరణించుటయ శివద్రోహఫలము
తండ్రివంటిరాజును జంపి తనదిగూడ
ప్రాణ మేదుట దుష్టవాగ్దానఫలము

నే నింకను మాటాడుచుంటినా? మాటాడు చుంటిని. ఇంకను నాకత్తి నాగుండెలలో దిగఁబడలేదా? దిగఁబడ లేదు. ఇదిగో నాగుండె యాడుచునేయున్నది. నాకత్తి చేతిలోననే యున్నది.

బ్రహ్మ :—జగదేవా!

మల్ల :—జగదేవా!

జగ :—మీరిద్దఱు నిచ్చటనే యున్నారా?

శుద్ధుఁడౌ జగదేవుని శూరతర సు
తారధారావమద రక్తధారములుగ
మీ గళమ్ములు తెగకమున్నె గరగర
కోసికొండోయి మీరె మీగొంతుకలను

మల్ల :—బ్రహ్మయ్యా ! గతిలేదు.

జగ :—గతిలేదు.

విప్రుచే రాజహత్య కావించినారు
ఇతనిచే రాజహత్య చేయించినారు
కోరి శివభక్తహత్యలు కూడను జగ
దేవుచేతఁ జేయింపక చావఁబోండు

మల్ల :—జగదేవా ! ఇదిగో ! చచ్చుచున్నాను.

(పొడుచుకొని చచ్చును)

బ్రహ్మ :—జగదేవా ! నేను చావను. నేను సంగమయ్యలోఁ గలసి పోయెదను.

జగ :—ఓహో ! నీ వెవ్వరవు ? కిన్నెర బ్రహ్మయ్యవా ? అవునవును. సంగమేశ్వరునిలోఁ గలసిపొమ్ము. నిన్నిందాఁకటి నుండియు నే నెవ్వరో యనుకొనుచుంటిని. నీవు కిన్నెర బ్రహ్మయ్యవని నాకింతవఱకుఁ దెలియలేదు. బ్రహ్మయ్యా! మీ యింటిపేరు కిన్నెరవారని యెట్లు వచ్చినది ?

బ్రహ్మ :—నాసంగీతమునకు మెచ్చి నారదుఁడు నాకీ బిరుదము నిచ్చెను.

జగ :—ఆసంగీతము నాకొక్కసారి విన్పింపుము. నాయాత్మలో నుండి సంగీతమే పోయినది. మఱల నా యాత్మలోనికి సంగీతము ప్రవేశపెట్టుము.

బ్రహ్మయ్య :—

ఇరమ్మదములో సరస్సలం జిఱుతరంగలందున విహరించెన్
పరాత్పరుఁడు తన మృదంగచర్మము కరాంగుళులఁ బ్రహరించెన్
ఘురాప్రసభమై ఓంకారధ్వని నిరాతంకముగఁ జెలరేగెన్
నిరాకృతింగొని నిరస్తసుఖమై నిరంతమై యొక తెలి వేచెన్
గరుద్దీప్తమై కనత్కనకరుచి విహంగపతి యొకఁ డరుదెంచెన్
ఇరమ్మదములో గరుచ్ఛటలఁబడి హృషీకసంతతి విప్పారెన్.

జగ :—నారదుఁడు నీకుఁ జక్కనిబిరుద మిచ్చినాఁడు. నేను బసవేశ్వరుని జూడఁబోవుచున్నాను. దయచేసి నా ప్రాణోత్క్రమణవేళ నింకొక పాటపాడి పొమ్ము. (పరిక్రమించి) బ్రహ్మయ్యా! ఇదియే బసవేశ్వరుని సౌధము. కల్యాణ కటకవీథు లన్నియు నిర్జనములుగా నున్నవికదా! మాటాడుట కొక్కపురుగైన లేదు. అదిగో! సూర్యోదయమైనది. పూర్వము సూర్యోదయవేళఁ గళ్యాణకటక మెట్లుండెడిది? బ్రహ్మయ్యా! నీవుపోయి యింట బసవేశ్వరుఁ డున్నాఁడేమో చూచిరమ్ము.

(బ్రహ్మయ్య నిష్క్రమించును.)

జగ :—బసవేశ్వరునితో నేను దిరిగివచ్చువఱకు నుండుమంటిని. ఆయన నన్ను మోసముచేసి పోయినాఁడేమో? ఛీఛీ! నాచేత గురుహత్యగూడఁ జేయింపకుండఁ బోయినాఁడు, ఏమి బసవఁడు?

బ్రహ్మ:—(తిరిగి వచ్చి) జగదేవా! బసవేశ్వరుఁడును దక్కిన భక్తు లందఱును గూడలిసంగమునకుఁ బోయినారఁట! ఈపాటి కక్కడ సంగమయ్యలో నైక్యమందియుందురఁట!

జగ:—ధిక్ ధిక్. బ్రహ్మయ్యా! బసవనికి దేహముమీఁదఁ నింత యభిమాన మెందులకు? తనదేహ మెన్నటికైన శివునిలో నొక భాగమగునా? తన యాత్మ యెప్పుడైన శివునకు దూరముగా నున్నదా? జగదేవుని నరకస్వర్గముల మధ్య నూఁగులాడఁజేసినాఁడు. పోనిమ్ము! నీవు చావఁ బోవు చావే చచ్చెను. బిజ్జలా! బిజ్జలా! బల్లహా! బల్లహా! త్రిభువనమల్లా! త్రిభువనమల్ల! రాజకుమారులును రాజసైన్యమును వచ్చి చంపకముందు నా చేతులతో నన్ను నేనే చంపుకొని నీయొద్దకు వచ్చుచున్నాను.

(తెరలో ధ్వని)

జగ:—బ్రహ్మయ్యా! వింటివా? బిజ్జలుని పుత్రులు విజృంభించి సర్వనాశనము చేయుచున్నారు. దేశమునందు వీర శైవులను వెదకివెదకి చంపుదురు. నీపవిత్రదేహము వారిచేఁ జిక్కనీయకుము. బిజ్జలుఁడు శివుని యవతారము. అతని పుత్రు లందఱును రాక్షసులు. వారి చేతిచావు పాప లోకములయందు దించును. బ్రహ్మయ్యా! నేను బొడుచుకొనఁ బోవుచున్నాను. నారదుఁడు నీ కా బిరుద మిచ్చి నప్పుడు నీవు పాడినపాట పాడుము.

బ్రహ్మయ్య :—

పలపల పలపల నగేంద్రకన్యక జలజల జలజల నవ్వులు కురియన్
గలగల గలగల పసిండిమువ్వలు సలసల సలసల తరంగనుర్వులు
కదలాడెన్ మెదలాడెన్ నటియించెన్ ఘటియించెన్ గణగణలాడెన్
కనకన కనకన నగేంద్రకన్యక దొనదొన దొనదొన కరుణలు చిందఁగ
రణరణ రణమని మృదంగరవములు ధణధణ ధణమని వృషేంద్రుఅంకెలు
ప్రహరించెన్ విహరించెన్ తహతహలాడెన్.

(పాడుచుండఁగా జగదేవుఁడు పాడుచుకొని వచ్చును)

(తెర పడును.)

బ్రహ్మయ్య :—సంగా! సంగ...

సమాప్తము.

రసతరంగిణీ ప్రెస్, బెజవాడ. 5. 7 ఎ.